

Gestionarea problemelor angajaților, elevilor cu situație dezavantajată (romi) în cadrul specializării/formării profesionale a adulților

(sinteză referitoare la rezultatele activității desfășurate în cadrul proiectului sprijinit prin intermediul subprogramului Grundtvig, programul de învățare pe tot parcursul vieții)

Cuprins

Sinteză	7
Cuvânt înainte.....	10
Componentele situației defavorizate	13
Sărăcie, deprivare, țigănie în Ungaria și în regiunea Europei central-răsăritene	13
Probleme de ordin lingvistic.....	15
Situație demografică	15
Segregare	18
Gestionarea problemelor privind piața forței de muncă a angajaților cu situații dezavantajate	19
Situație europeană, strategii cadru.....	19
Discriminarea romilor pe piața forței de muncă.....	19
Educația din tinerețe/adolescență în scopul prevenirii	21
Specializarea/Formarea profesională a adulților și piața forței de muncă.....	25
Educarea adulților, formarea profesională a adulților, instruirea adulților	25
Formarea profesională a adulților în țările participante.....	27
Pregătire, profesie, angajare	27
Educarea adulților cu situație dezavantajată, prevenire metodologică.....	29
Formarea profesională ca instrument/mijloc al pieței forței de muncă	29
Momente relevante din punctul de vedere al formării profesionale/instruirii	30
Principiile de bază ale formării profesionale a adulților.....	32
Comisia Europeană despre competențe	36
Caracteristicile formării profesionale preconizate.....	36
Alte mijloace, posibilități	39
Scopuri/Obiective și cerințe.....	40

Compoziția/lucrarea a fost întocmită de către Szilárd Imre prin utilizarea și valorificarea studiilor parțiale realizate de către colaboratorii instituțiilor participante:

- Prázsmáry Júlia: Hátrányos helyzetű roma munkavállalók munkaerő-piaci problémáinak kezelése (Gestionarea problemelor aferente pieței forței de muncă a romilor cu situație dezavantajată/defavorizată)
- Faragó Pálma: Hátrányos helyzetű felnőttek oktatása, módszertani megközelítés (Instruirea adulților cu situații dezavantajate, abordare metodologică)
- Katona Beáta: Felnőttoktatás Szlovákiában (Educația adulților în Slovacia)
- Vavrek István: A Tanoda szerepe a cigány családok és közösségek életében (Rolul Unităților de învățământ în viața familiilor și a comunităților de romi)
- Szilárd Imre: Cigányság és szegénység (Țigănice și sărăcie)
- Szilárd Imre: Felnőttképzés és cigányság (Formarea profesională a adulților și țigănice)

Studiile parțiale enumerate, respectiv prezenta lucrare au fost realizate prin valorificarea operelor autorilor de mai jos:

- Kovai Melinda – Zombory Máté: A magyarországi roma népesség foglalkoztatottsága (Angajarea populației rome din Ungaria)
- Bernát Anikó: A magyarországi cigányság helyzete közép-kelet-európai összehasonlításban (Situația țigănimii din Ungaria în perspectiva Europei central-răsăritene)
- Kertesi Gábor: Cigány gyerekek az iskolában, cigány felnőttek a munkaerő-piacon (Copii romi în școli, adulți romi pe piața forței de muncă)
- Fiáth Titanilla: A magyarországi roma népesség általános iskolai oktatása (Educația în școlile generale a populației rome din Ungaria)
- Ferge Zsuzsa: Társadalmi áramlatok és egyéni szerepek (Curențe sociale și roluri individuale)
- Babusik Ferenc: A romák foglalkoztatási diszkriminációja a munkaerő-piacon (Discriminarea ocupațională a romilor pe piața forței de muncă)
- A magyarországi cigányság helyzete (Situația țigănimii din Ungaria)
- Ferge Zsuzsa: Struktúra és szegénység (Structură și sărăcie)
- Ladányi János – Szelényi Iván: A kirekesztettség változó formái (Formele fluctuante/variabile ale excluziunii)
- Fabó Mária – Zakar Piroska: Szakképzés és felnőttoktatás Szlovákiában (Calificare/specializare și formarea profesională a adulților în Slovacia)
http://site.nive.hu/folyoiratok/images/stories/Szemle/2010/3szm/210033_fabo_zakar_aszakkepzesszlovakiaban.pdf
- Kulcsár Mária – Tóth Károly: Felnőttképzési rendszerek határon túl- Felnőttképzés Szlovákiában (Sisteme de formare profesională a adulților dincolo de graniță – Formarea profesională a adulților în Slovacia)
<http://epa.oszk.hu/00000/00036/00058/pdf/3-26.pdf>
- Munka-, Szociális és Családügyi Minisztérium hivatalos honlapja (Pagina web oficială a Ministerului Muncii, Familiei și Protecției sociale)
<http://www.upsvar.sk/>
http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/hmotna-nudza/davka-a-prispevky-v-hmotnej-nudzi.html?page_id=226
- A Jókai Speciális Alapiskolán szerzett tapasztalatok (Experiențe dobândite în Școala Elementară Specială din Jókai)

- Fehérvári Szilvia – Karlowits- Juhász Orchidea – Ormos Rita. A Tanodák szttenderdizálásának szempontrendszer. (Sistemul de criterii aferent standardizării Unităților de învățământ)
- Hvozdovič, Luboš a kol. Správa o výsledkoch prieskumu o postavení dieťaťa žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom systéme v Slovenskej republike. Metodicko–pedagogické centrum v Prešove
- Kertesi, Gábor – Kézdi, Gábor 2006. A hátrányos helyzetű és roma fiatalok eljuttatása az érettséghez. (Accesul persoanelor cu situație dezavantajată și a tinerilor romi la bacalaureat)
- Budai István – Somorjai Ildikó – Varsányi Erika: Képzésmódszertani kézikönyv a közösségi szociális munka tereptanárai számára (Szent István Egyetem, 2008), Metka Svetina – Erma (Manual/tratat de metodologia formării la adresa profesorilor/instructorilor de teren din domeniul muncii sociale comunitare-Universitatea Szent István, 2008)
- Perme: A felnőttek oktatása (Instruirea adulților)
- Gallová Krigerová, Elena – Kadlečíková, Jana a kol. Kultúrna rozmanitosť a jej vnímanie žiakmi základných škôl na Slovensku.
- SALNER, Andrej a kol. Rómske deti v slovenskom školstve.
- Council of Europe Hub – Estimates and official numbers of Roma in Europe, updated July 2012 (Estimări și numere oficiale ale Romilor în Europa, actualizat în Iulie 2012)
- Az Európai Bizottság “A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszer” (Sistemul cadru al uniunii europene cu privire la strategiile naționale de integrare a romilor)
- Kathy Zsigmond: A szakképzés helyzete napjainkban (Situația specializărilor sau formărilor profesionale în zilele noastre)
- Nemesné Kis Szilvia-Sajtosné Csendes Gyöngyi: Az illiteráció avagy a funkcionális analfabetizmus Magyarországon (Iliterația, respectiv analfabetismul funcțional în Ungaria)
- Magyar Miklós: Pedagógiai jellemzők tanulási tényezők a felnőttek tanulásában (Trăsături pedagogice, factori ai învățării în procesul de învățare a adulților)
- Maróti Andor: A felnőttek önirányító tanulásáról (Despre învățarea autodirijată a adulților)
- Szép Zsófia: A szakképzés és a felnőttképzés hatékonysága (Eficiența calificării/specializării și a educației adulților)
- Pentelényi-Tóth-Viola: Virtuális tanulási környezetek alkalmazása a felnőttképzésben. (Aplicarea unor medii virtuale de învățare în formarea profesională a adulților)
- Márton János: Felnőtt-képzés Romániában (Formarea profesională a adulților în România)

Sinteză

Conform unui studiu realizat în anul 2009, 16% din populația Uniunii Europene, respectiv 80 milioane de oameni au trăit sub pragul sărăciei, și s-au confruntat cu probleme severe cum ar fi accesul la ocuparea forței de muncă, la instrucție, la un adăpost, la servicii sociale și de ordin financiar. În mod firesc, în locul trecutului poate fi folosit și timpul prezent.

În Ungaria, în România, în Slovacia, dar putem spune că în întreaga noastră regiune este foarte ridicat numărul celor pe care sărăcia îi afectează într-o oarecare formă și la momentul prezent, sau cei la care este destul de mare riscul de a ajunge în pragul sărăciei.

E foarte plauzibil că în proporția de 16% a UE, Europa Central-Răsăriteană să figureze cu circa 30-40 %.

Majoritatea au șanse în vederea unei „mișcări” pozitive, în schimb există un strat mai restrâns al săracilor în rândul cărora sărăcia este generală, persistă ca formă de existență permanentă, din care nu se ivește decât în cazuri foarte rare o posibilitate de scăpare, evadare. Numărul acestor persoane se situează, astăzi, în Ungaria, cam la cca. șase-opt sute de mii, dar, desigur, aprecierea exactă este aproape imposibilă.

După schimbarea regimului, amplificarea inegalităților în regiunea noastră a survenit într-un timp foarte scurt. Sociologii întrezăresc cauza acestui fenomen în congruența sau întâlnirea dintre două procese care se suprapun în timp. Unul dintre ele îl constituie trend-ul cu o apariție globală în ceea ce privește eliberarea piețelor, care a culminat la momentul schimbării regimului, iar ce de-al doilea îl reprezintă exercitarea intereselor înăbușite anterior în țările care au fost supuse unei înlocuiri a sistemului, pe care ideologia neoliberală extinsă în mod global a legitimat-o și moral. Drept consecință a acestui fapt, alocarea patrimoniului național în mâini private a decurs într-un mod extrem de inegal și însăși distribuția sau repartizarea produselor sociale, a patrimoniului social în scădere a căpătat un caracter tot mai accentuat de inegalitate, în timp ce șomajul a atins cote masive și majoritatea societății au început să „sărăcească”.

Caracteristica principală a sărăciei conturate în urma tranziției constă în aceea că cei loviți de aceasta, în mod independent de voința lor, au fost practic neputincioși în fața ei. Schimbările survenite în planul economiei s-au derulat într-un ritm mult prea alert pentru a putea reacționa la ele într-o manieră de menținere, conservare a propriei lor situații. Printre aceștia se includeau, printre altele, îngustarea pieței forței de muncă, respectiv cei care au devenit șomeri în urma schimbării preferințelor față de tipurile de profesii sau ocupații de ordin economic modificate, și inclusiv persoanele fără loc de muncă aflate la debutul carierei lor incapabile de a găsi un serviciu sau ceva de lucru în urma terminării școlii, a studiilor (sau a abandonării acestora). Fenomenul șomajului, respectiv permanentizarea, oarecum, a stării de șomaj și drept consecință a acesteia sărăcirea permanentă, de durată, i-a afectat, în special, pe cei cu calificări de nivel inferior, pe cei necalificați sau pe cei care dispun de calificări necorespunzătoare noilor cerințe și așteptări.

Ocuparea integrală a forței de muncă aferentă sistemului socialist (de stat) le-a oferit acestora noi posibilități, deși e adevărat că unei părți semnificative a lor le-au revenit chiar și atunci cele mai slab plătite locuri de muncă. Însă aici se includ cei care nu au putut reveni la locul lor de muncă anterior în urma expirării diferitelor întrețineri aferente creșterii copiilor, inclusiv toți cei care, în calitate de casnici, nici nu au apărut vreodată pe piața forței de muncă sau care au figurat, din orice alt motiv, cu un statut de persoane întreținute cu/la vârste apte pentru muncă.

Pe lângă acestea, de asemenea cu mari șanse, a devenit sărac cel care a părăsit piața forței de muncă în calitate de pensionar de invaliditate sau care, în calitatea sa de persoană casnică, în urma văduvirii sale, a devenit beneficiar al unei pensii de văduvie.

Toate aceste probleme au apărut ulterior în mod accentuat în sfera populației rome care trăiește într-o proporție destul de ridicată în fiecare din țările teritoriului, spațiului.

Întrucât în instituirea fenomenului, în amplificarea sa, pierderea locurilor de muncă a avut un loc bine evidențiat, cel mai important lucru îl reprezenta crearea posibilității de prestație a muncii. Acest lucru nu semnifică numai crearea, înființarea locurilor de muncă – fapt care, în mod cert, reprezintă o condiție

necesară, însă nu și suficientă a posibilităților de lucru-, ci și faptul că toți cei care trăiesc într-o sărăcie lucie, profundă, cei care de generații întregi nu au mai prestat activități de lucru în condiții organizate trebuie să devină apti de muncă și capabili de angajamente în acest sens.

Întrucât remedierea situației celor care trăiesc într-o sărăcie profundă reprezintă un proces complex, de lungă durată, în interesul stopării regreselor, a reproducerii, încă din timpul educației sau formării în grădiniță și în școala generală trebuie valorificate acele principii în a căror implementare și realizare sunt menite aceste instituții. Sistemul nostru actual de învățământ nu este unul egalizator de șanse, nu oferă la adresa tuturor o bază corespunzătoare în vederea formării ulterioare, perfecționării, nu sprijină compensarea lacunelor aferente socializării familiei, fiind deficitare acele competențe de bază necesare în procesul ulterior de învățare.

În orice caz, este absolut necesară creșterea nivelului instruirii de bază. Calificarea sau formarea profesională derulată în cadrul sistemului școlar și în afara acestuia, implicit a educației/formării adulților se vede, în mod necesar, nevoită să-și asume corectarea, remedierea greșelilor anterioare, a lacunelor până în momentul în care în planul instruirii de bază nu survine creșterea nivelului solicitat.

În cadrul formării sau instruirii angajaților rromi cu situații defavorizate se recomandă valorificarea următoarelor criterii de ordin metodologic.

În conturarea situației defavorizate (complexe)specifice vârstei adulte, un rol semnificativ le revine, pe lângă fenomenul șomajului, și problemelor de socializare, deficitelor înregistrate în acest sens sau naturii divergente a acesteia de la normele sociale majoritare.

Prin urmare, tocmai din acest motiv, formarea trebuie să își asume faptul că va încerca să compenseze toate aceste aspecte. Nu trebuie transmise numai cunoștințe, ci și norme de socializare, întrucât sarcina primordială a socializării o constituie integrarea în societate, ideea de acceptare permanentă din partea lumii vii din jurul nostru și a mediului nostru mai restrâns, însușirea și interiorizarea „modelelor” de viață. Omul (personalitatea) reprezintă însușirea, asimilarea treptată a spațiului său de viață mai restrâns și mai vast, a tradițiilor, obiceiurilor și valorilor conturate în cadrul acestuia. Fără toate acestea, nu poate avea succes nici metoda instruirii considerată încă ca fiind eficientă.

Numai în posesia acestora, pot fi dobândite capacitățile sau aptitudinile necesare în vederea pregătirii pentru o anumite performanță și activitate. Pe parcursul dobândirii sau achiziționării cerințelor teoretice și practice specifice anumitor profesii – în interesul unei cunoașteri productive – anumite informații, obiceiuri de muncă trebuie dezvoltate până la nivelul cunoștințelor, deprinderilor, respectiv a aptitudinilor.

În anul 2005, Comisia Europeană a prezentat Parlamentului European și Consiliului Europei recomandarea privind stabilirea și determinarea competențelor cheie necesare în procesul de învățare pe tot parcursul vieții. Pe baza acesteia, în anul 2006, Parlamentul European, în cadrul consfățuirii sale de la Lisabona, definește cititul, scrisul, calculul elementar ca și aptitudini, capacități de bază, delimitând totodată opt competențe cheie care influențează reușita de toate zilele a individului.

Competența cheie reprezintă ansamblul sau setul de deprinderi, capacități, atitudini și premise ce sprijină o împlinire și autorealizare reușită.

Însușirile fundamentale ale competenței:

- ansamblu de capacități care diferă de aptitudinile așteptate în mod tradițional prin intermediul calificării, specializării;
- este întotdeauna legată de acțiune;
- se conectează întotdeauna la o sarcină stabilită
- vizează, în principal, trei grupuri de capacități/aptitudini:
 1. cunoaștere (cunoștințe),
 2. know-how (practică),
 3. forme de conduită socială pe durata realizării respectivei sarcini
- aptitudinile sau capacitățile se integrează

În baza tuturor acestor aspecte, printre principiile de bază ale educării adulților pot fi enumerate:

- Adulții au colectat deja experiențe de viață și cunoștințe care cuprind activitățile relaționate cu munca, responsabilitățile familiale și calificările anterioare. Învățarea trebuie oarecum ajustată de ei la această bază de cunoștințe/experiențe.
- Adulții sunt mult mai curând capabili să se poarte într-un mod cugetat și să-și articuleze obiectivele de învățare. Sunt mult mai predispuși să-și focalizeze experiența de viață spre ceea ce ar trebui să învețe și modul în care să învețe.
- Adulții sunt independenți și se autodirigează în mod conștient. Trebuie să fie liberi pentru a se putea dirija pe ei înșiși.
- Instructorii adulților trebuie să recunoască acea bogăție a experiențelor pe care adulții participanți îl adus cu ei înșiși. Participanții trebuie tratați ca persoane egale atât sub aspectul experienței, cât și al cunoștințelor de care dispun, deopotrivă, și trebuie lăsați să își exprime în mod liber propriile opinii în cadrul cursurilor.
- Învățarea trebuie să fie aplicabilă la nivelul activității adulților sau sub aspectul unei alte responsabilități, sarcini de preț pentru ei.
- Adulții sunt, în principiu, foarte hotărâți și conștienți de scopul pe care îl au. Când se înscriu la un curs, știu, în general, cu precizie care este acel scop pe care doresc să îl atingă. Din acest motiv, ei apreciază acele programe de instruire care sunt bine organizate și au la bază elemente clar și precis stabilite.
- Adulții sunt practici, și într-o situație de învățare se concentrează pe acele relații sau rapoarte care prezintă cel mai mare grad de utilitate la adresa lor sub aspectul activității lor.
- Asemeni celor de vârstă școlară, și o mare parte a adulților trebuie în mod permanent motivată pentru învățare. Participanții trebuie să dispună de cunoștințe exacte cu privire la rezultatele lor de învățare. Feed-back-ul trebuie să fie unul foarte precis determinat. Participanții trebuie să vadă și care sunt recompensele învățării, putându-se, pur și simplu, relata care sunt avantajele asociate învățării tematicii date. În sfârșit, participanții trebuie să manifeste interes în sfera tematicii de studiat. Cel mai eficient mod de motivare a elevilor adulți este acela de a lărgi, simplu, sfera acelor motive care duc la înscrierea lor, și de a minimiza, stopa barierele.

Luând în considerare toate aceste principii, educarea sau formarea adulților în ideea „ralierii, integrării” celor cu situații dezavantajate devine necesară pentru a :

- contura un climat de învățare cooperant;
- crea mecanisme în vederea unei planificări/proiectări reciproce;
- fi capabilă să măsoare nevoile și interesele cursanților;
- face posibilă fixarea obiectivelor, scopurilor de învățare pe baza nevoilor, trebuințelor stabilite și a cercului de interese;
- planifica activitățile de învățare în etape, secvențe în interesul atingerii obiectivelor stabilite;
- realiza planurile pe baza selectării diverselor metode, materiale și surse; evalua calitatea experienței de învățare, respectiv restabili trebuințele ulterioare de învățare.

Motivația de bază a intenției de învățare și ulterior a activității de învățare a adultului o conferă interesul personal, individual și ideea de responsabilitate. Unul dintre factorii declanșatori ai acesteia o

constituie climatul sau mediul social în care omul trăiește și care poate stimula sau, din contră, stopa intenția de învățare. Celălalt factor motivațional determinant este voința proprie a individului și setea de cunoaștere, aspirația la o carieră influențată, în mod radical, de nivelul calificării școlare/profesionale.

Adultul vrea să învețe în cazul în care sistemul său de valori și interesele sale „doresc” acest lucru, și este capabil să-și finalizeze cu succes studiile, - în special dacă se orientează spre dobândirea unei calificări școlare concrete sau a unei pregătiri profesionale -, atunci când capacitatea sa de învățare este corespunzătoare în acest sens, și factorii săi volitivi, respectiv alte condiții (ex. materiale, familiale, etc.) sprijină procesul de instruire-formare.

La determinarea trăsăturilor andragogice speciale a calificării sau formării profesionale a adulților putem considera ca punct de plecare motivația care în cazul elevului adult joacă un rol cu mult mai mare decât în cazul tinerilor. O parte din tineri învață oarecum din „presiune sau constrângere”, spre exemplu din ideea de obligativitate a învățământului. Totodată, adultul, în general, nu învață din “constrângere”, ci pentru că i-ar plăcea să știe ceva ce nu știe încă, iar în procesul de predare-învățare participă alături de profesor în calitate de parte aproape egală.

E limpede faptul că în lipsa stabilirii obiectivelor și cerințelor exacte, nu putem vorbi nici de un proces de predare-învățare organizat, nici de unul productiv, eficient, nici din perspectiva grupului și nici a individului. În practică poate fi observat faptul că atâta timp cât declararea simplă a obiectivelor, scopurilor este prezentă în documentele specifice învățământului, și formularea cerințelor (nivelurilor de obiective) explicite și formale și la adresa participanților din cadrul formării este doar întâmplătoare. Situația devine și mai complicată prin faptul că scopul (sistemul) reprezintă deja în sinea lui o categorie multifactorială complexă care semnifică nu doar obiectivele de dezvoltare a capacităților intelectuale. Acești factori specifici obiectivelor sau scopurilor pot fi, după cum urmează:

- independență, motivație, participare creatoare în actul învățării;
- cerința de dobândire a culturii, aspirații de învățare continuă, învățare permanentă permanentă,
- deschidere spre nou, flexibilitate, creativitate, toleranță, ingeniozitate
- asumarea de riscuri,
- autonomie, acceptare de sine, autoevaluare;
- învățare disciplinată, perseverență;
- punerea în prim plan a gândirii, a rezolvării de probleme în opoziție cu învățarea relativ mai simplă și mecanică;
- cooperarea cu ceilalți, aptitudini de colaborare.

Schimbările permanente în lumea muncii reflectă și atrag atenția, în cazul multor angajați, asupra unor deficite care pot fi explicate prin deficitele sau lacunele calificării profesionale de bază. Dobândirea acelor capacități, aptitudini care fac din om o persoană caracterizată prin flexibilitate și agilitate, mobilitate (aceste aptitudini cheie), fac posibilă, în rândul participanților la cursurile de formare, educare a adulților ideea de a se putea pregăti pentru situațiile schimbate. Pe lângă aceasta, adulții care s-au dezobișnuit deja de învățarea organizată depun eforturi foarte mari în cadrul cursurilor de recalificare și perfecționare pentru a putea urmări materia. Din acest motiv, este evident faptul că în cadrul cursurilor trebuie dezvoltate capacitățile, aptitudinile de învățare și de gândire. Pentru toate acestea, este nevoie de forme de muncă/activitate și metode centrate pe persoană și care să facă posibilă dezvoltarea capacităților corespunzătoare.

Întrucât un program de formare își propune să corespundă unui strat mai larg, el este implicit destinat și mai multor grupuri țintă (de ex. tineri, persoane cu vârsta de peste 45 de ani, femei, persoane cu dizabilități/handicap), este oportună, imediat la început, stabilirea cât mai exactă a acestora. Totodată, devine necesară și evaluarea capacităților, aptitudinilor care clarifică potențialul intelectual și spiritual, moral (psihic) al participanților.

Reușita oricărui program de formare, pregătire depinde, în primul rând, de alegerea specialităților, profesiilor corespunzătoare. În acest scop, la fel de importantă este și condiția ca profesia aleasă să corespundă așteptărilor grupului țintă și competențelor ce urmează a fi achiziționate pe durata cursului, la fel ca și ideea ca profesia, specialitatea învățată să poată fi “vândută” pe piața forței de muncă. De aceea, în

fiecare caz devine indispensabilă realizarea unei evaluări la nivel regional în cadrul căreia este absolut necesară colaborarea dintre alianțele de antreprenori, inspectoratul de muncă, a administrațiilor locale. Coordonarea între profesiile solicitate de către piața forței de muncă, oferta școlară și cerințele elevilor reprezintă o provocare foarte serioasă înaintea formării.

În mod alegerii formatorilor, dincolo de absolvirea modulului pedagogic, și în special a celui andragogic, este, oricum, necesar și un training practic orientat spre motivație-comunicare-managementul conflictelor, prin intermediul căruia formatorii pot achiziționa toate acele aptitudini, deprinderi care ușurează la adresa lor colaborarea cu grupurile de adulți.

Maeștri de origine minoritară/rromă, formatorii, învățătorii de etnie rromă, asistenții sociali exercită un exemplu de succes, de urmat, asupra comunității date, și pe de altă parte pot găsi și intui cu mai mare ușurință cel mai indicat format, ton în vederea transmiterii cunoștințelor.

Întrucât trebuie să se țină cont de faptul că grupul de elevi/angajați, în cazul în care funcționează la parametri optimi, va funcționa și ca un fel de „supapă de eliberare a frustrării”, în special în prima treime a programului, și, de asemenea, de faptul că abilitățile de scriere ale grupului țintă sunt, probabil, cu mult mai scăzute comparativ cu nivelul celor care studiază în cadrul liceelor profesionale, și astfel nu se poate aștepta de la ei să își ia notițe sau să învețe după notițele luate, fiind astfel necesară prelungirea timpului destinat însușirii anumitor module și, după caz, chiar și multiplicarea acestuia în interesul asigurării procesului de însușire a cunoștințelor.

Întrucât resursele tehnice ne stau la dispoziție, în vederea înlăturării problemei în discuție este indicată utilizarea instrumentelor și mijloacelor audio-vizuale și de comunicarea informațiilor.

Probabil că vizualizarea colectivă a cunoștințelor, în formă imagistică și sonoră (auditivă), în completare cu anumite posibilități interactive dau naștere unui proces de dobândire, însușire a cunoștințelor mult mai eficient și aprofundat în comparație cu transmiterea tradițională a cunoștințelor.

În interesul menținerii continuității motivației, în ceea ce privește atitudinea participanților, este de bun augur introducerea în cadrul programului a unuia sau mai multor training-uri de dezvoltare a personalității.

Este, de asemenea, foarte importantă și organizarea unui training cu specificul de a intensifica în rândul participanților ideea de asumare a unor roluri sociale, de a consolida abilitățile lor de comunicare și de a întări conduita de a face față în cadrul unui interviu de căutare a unui loc de muncă.

Elementul esențial, de bază a reușitei programului constă în aceea că participanții nu pot fi lăsați singuri la sfârșitul programului cu faptul că acum și ei înșiși fac deja față calificării, pregătirii profesionale nou dobândite, ci trebuie, în mod necesar, monitorizată și sprijinită și integrarea lor pe piața forței de muncă. În cazul acesta, mentoratul, care este, în esența sa, o oarecare îndrumare, consiliere, ar însemna sprijinirea unui om care se mișcă deja în mod familiar pe piața forței de muncă și a reușit, mai mult sau mai puțin, să învingă obstacolele interpușe în calea sa.

- Prin intermediul locului de muncă asigurat, muncitorul proaspăt calificat nu ajunge imediat pe piața forței de muncă unde trebuie să se lupte cu dezavantajul provenit din originea sa sau din alte note minoritate, ci
- Pe durata unei perioade calculabile în mod anticipat, acest loc de muncă i-ar asigura posibilități de existență și de planificare, urmând ca ulterior să se poată impune mult mai bine pe piața deschisă a forței de muncă cu referințe, experiențe.
- În calitate de „formator de ucenici”, ar genera un efect multiplicator (spre ex. Fiecare muncitor ar avea un protejat, un ucenic) care ar evoca modelul tradițional, al învățării în „interiorul familiei”.
- În locul incubatorului, ar asigura ca și cadru sigur atât rețeaua de mentori, cât și un birou care să funcționeze în interiorul incubatorului de afaceri în vederea realizării reprezentanței de interese, care ar putea fi de folos în căutarea locurilor de muncă de către persoanele concediate – în vederea accesului la anunțurile de mică publicitate, la ofertele de locuri de muncă, a pregătirii pentru interviurile pentru locuri de muncă, întocmirea unor documente de atestare a studiilor/experienței în câmpul muncii, redactarea unui CV, etc.

Programele de ajutorare cu rol în sprijinirea amplasării angajaților (spre ex. proaspăt absolvenți, persoane cu vârsta de peste 55 de ani) de origine/etnie romă sau de altă etnie, care pornesc cu un anumit dezavantaj pe piața muncii, vizează, prin intermediul sprijinului financiar oferit antreprenorilor, motivarea angajatorilor în vederea ocupării forței de muncă de către respectivele categorii.

Dezavantajul frecvent al acestor programe constă în faptul că nerestituirea subvenției sau ajutorului furnizat este legată de ocuparea forței de muncă sau angajarea pe o perioadă determinată, urmând ca după expirarea respectivei perioade de timp interesul antreprenorului este mai bine deservit dacă recurge la concedierea angajatului și angajează, în locul său, o persoană cu situație asemănătoare de pe urma căruia primește subvenția.

Cuvânt înainte

Situația persoanelor cu situații multiplu defavorizate, a celor care trăiesc în sărăcie profundă – în sate izolate de civilizație, în cartiere de romi, în medii cu caracter de ghetou din orașele mai mari – reprezintă una dintre cele mai severe probleme de ordin social nu doar în Ungaria, ci și în Slovacia de sud și în Transilvania.

Situație dezavantajată caracterizează, totdeauna o minoritate. Baza acestei existențe minoritare, în zilele noastre, poate fi de mai multe feluri în țările participante în cadrul proiectului. Existența minoritară, fie ea pe fond etnic, social sau lingvistic, reprezintă, în spațiul nostru, un handicap uriaș în reușită. În decursul activității noastre, ne-am străduit să luăm în considerare fiecare dimensiune semnificativă a situației defavorizate, însă cunoașterea reciprocă a activității participanților, a generat, în mod inevitabil, plasarea în prim plan a problemelor societății române, a țișănimii aflate în dezavantaj din aproape toate punctele de vedere și totodată în situația cea mai dificilă.

Acest lucru a generat în planul activității noastre o decalare semnificativă a centrului de greutate, și drept consecință a acestui fapt și în prezenta sinteză.

În procesul de conturare, în limitele spațiului nostru, a situației dezavantajate/defavorizate, rolul principal îi revine, în mod eminent, factorului social. În cazul țișănimii, acesta se asociază cu sentimentele contradictorii față de etnia societății majoritare și, într-o mai mică măsură, cu dificultățile de ordin lingvistic.

De reținut este faptul că, chiar dacă nu atât de intens, până la un anumit punct toate acestea (în primul rând, imediat după al II-lea război mondial) au caracterizat și, deși într-o tot mai mică măsură, încă caracterizează și astăzi situația populației maghiare din România și Slovacia.

Deși săraci, dar persoane care au trăit într-o sărăcie profundă au existat întotdeauna în respectivele societăți, ruperea sau desprinderea lor și distanța față de nivelul societății majoritare a crescut, în mod semnificativ, în perioada ulterioară schimbării regimului, și astfel – în mod neindependent de criza economică ce durează de mai mulți ani – situația lor a devenit până în zilele noastre tot mai rea, compromisă și soluționarea problemelor sau nevoia de începere a ei a devenit tot mai urgentă și stringentă.

Transformarea raporturilor de proprietate, tendința dominantă a raporturilor de piață au acționat împreună cu creșterea de amploare a ratei șomajului și, în paralel, cu sărăcirea straturilor vaste ale societății.

Aceste transformări au afectat negativ în special straturile cu studii de școală generală sau pe cei care nu dispuneau nici măcar de acestea, respectiv straturile necalificate. Mai întâi au ajuns în stradă membri acestora, ajungând în condiții tot mai proaste de locuit, și circumstanțe sociale și igienico-sanitare tot mai compromise. Este deosebit de severă situația romilor care trăiesc în astfel de condiții, împrejurări, deoarece ei trebuie să se confrunte și să se lupte și cu atitudinea negativă vis-a-vis de aceștia a societății majoritare, respectiv cu atitudinea de excludere din partea lor.

Măsurile întreprinse în interesul soluționării situației lor – ajutoare sociale, programe de lichidare a cartierului, acțiunile de binefacere/în scop umanitar a organizațiilor civile – au fost urmate de reușite numai temporare, sau chiar dacă durabile, dar cu caracter exclusiv local, întrucât problemele s-au reprodus în mod repetat, într-o formă tot mai amplă.

Situația multiplu dezavantajată/defavorizată, sărăcia profundă pot fi reduse și combătute, în speranța noastră a tuturor numai printr-un program de acțiune coordonat, de lungă durată. Efortul trebuie să fie unul colectiv, întrucât nimeni nu poate fi fericit împotriva propriei sale voințe. Este necesară atât intenția societății majoritare, cât și cea fermă, hotărâtă a minorității, cooperarea acestora în rezolvarea problemei.

Întrucât în apariția și instalarea fenomenului, în amplificarea sa, pierderea locurilor de muncă a avut un rol bine evidențiat, cel mai important aspect îl reprezintă crearea posibilităților de prestare sau desfășurare a muncii.

Acest lucru nu semnifică numai crearea, înființarea locurilor de muncă – fapt care, în mod cert, reprezintă o condiție necesară, însă nu și suficientă a posibilităților de lucru, ci și faptul că toți cei care trăiesc într-o sărăcie lucie, profundă, cei care de generații întregi nu au mai prestat activități de lucru în condiții organizate trebuie să devină apti de muncă și capabili de angajamente.

Cel mai important mijloc în acest sens îl reprezintă formarea. Nu transmiterea de cunoștințe din școală, luată în sens tradițional, ci educarea, instruirea tineretului și adulților în sens clasic. Formatorul trebuie să furnizeze la adresa persoanelor care trăiesc în sărăcie profundă nu numai cunoștințe, ci trebuie sprijinit întreg procesul de resocializare a respectivilor indivizi, completarea în acest caz a normelor de civilizație, fiind necesară dezvoltarea lor în vederea reintegrării sociale, fiind urmate de însușirea capacităților, aptitudinilor necesare în vederea prestării activității de muncă, dobândirea la nivel de aptitudini a cunoștințelor.

Căutarea unei „ieșiri”, soluții

Venitul regulat în muncă constituie o condiție indispensabilă a unei existențe normale și a unei gestionări sigure a vieții. Țigănia este afectată de multe critici datorită mentalității sale de a trăi pentru ziua de azi, însă cei care formulează criticile nu iau, în schimb, în considerare faptul că în acele condiții în care trăiesc acești oameni, planificarea nu are nici un fel de îndreptățire, eligibilitate a existenței. Ajutoarele sau subvențiile „răscumpărate” prin/cu lucrări publice într-adevăr înseamnă regularitate; desigur lipsa regularității prestării muncii – de necompensat prin lucrări publice- generează, împreună cu aceasta conturarea unui sistem de valori nou, divergent față de normele societății majoritare datorită disciplinei și respectării normelor, regulilor necesare în vederea prestării muncii.

Programele sociale prezente de ocupare a forței de muncă nu sunt în stare să ofere această permanență, stabilitate, nefiind astfel capabile nici să „scoată” acești oameni din raporturile de existență aflate sub nivelul societății.

Programul Deceniul Integrării Rome

Programul Deceniul Integrării Rome (în continuare Program) se realizează din anul 2005 cu sprijinul Băncii Mondiale și a UE.

În cadrul Programului participă nouă țări din Europa Centrală și de Est.

Scopul programului constă în sincronizarea și coordonarea eforturilor, luptei împotriva discriminării, respectiv sprijinirea integrării sociale a romilor.

Programul a fost elaborat sub forma unui plan de acțiune care pune un accent deosebit pe raportul partenerial dintre populația majoritară și cea romă, pe marginea a patru mari priorități (educație, ocuparea forței de muncă, sistemul sanitar și resurse de locuit), plan pe care fiecare stat membru îl realizează în mod independent, autonom.

În anul 2005 a fost inițiată sprijinirea evidențiată a zonelor de instruire. În acest scop, Banca Mondială, Banca de Dezvoltare ET (CEB) și OSI au înființat Fondul de Instruire pentru Romi.

În Ungaria, Parlamentul a fost cel care a formulat acele sarcini foarte importante până în anul 2015 care sprijină integrarea socială, economică a romilor. În locul concepției anterioare, își propune să se focalizeze pe abordarea orizontală și în cadrul strategiilor de politică profesională dorește să reprezinte peste

tot principiul egalității șanselor, a accesului egal, favorizând astfel vizualizarea mai eficientă a intereselor romi.

Planul de măsuri aferent programului a stabilit, în cele patru domenii prioritate amintite mai sus, și ulterior în sfera culturii, mass-media și sportului obiectivele, scopurile cu caracter comprehensiv și sarcinile, măsurile concrete relaționate scopurilor.

Sarcinile sunt cele care determină cele mai importante măsuri în primul rând pe baza unor criterii teritoriale (spații, localități cu situații defavorizate) și sociale (spre ex. Situație dezavantajată/defavorizată, șomajul durabil, calificare sau studii școlare de nivel scăzut), aceste măsuri asigurând, pe o durată mai lungă de timp, integrarea socială și economică a celor mai săraci, printre ei în mare măsură romi.

Strategia Romă și de „Aliniere” Socială Națională

Strategia romă a Uniunii Europene prescrie patru mari domenii deosebit de importante în planul dezvoltării: învățământul/educația, ocuparea forței de muncă, sistemul igienico-sanitar și resursele de locuit.

Strategia maghiară Romă și de „Aliniere” Socială Națională formulează astfel:

„Desprinderea sau ruperea socială izvorăște într-o măsură determinantă din circumstanțele legate de sărăcie. Astăzi, în Ungaria, nivelul segregării, excluderea în masă din domeniile, zonele semnificative ale vieții sociale – cu efecte deopotrivă numeroase asupra sectorului de stat, a conviețuirii sociale și a dezvoltării economice sustenabile, durabile – constituie o problemă socială.

De aceea, o condiție necesară în mod obligatoriu în vederea alinierii sociale o constituie, pe de o parte eforturile depuse în ideea combaterii sărăciei, prevenirea formării sărăciei, și pe de altă parte diminuarea dezavantajelor semnificative rezultate de pe urma sărăciei. După douăzeci de ani de la schimbarea regimului, societatea maghiară este datoare cu gestionarea eficientă a problemelor care provoacă sărăcia și care rezultă în urma acesteia.

Există statistici și studii care stau drept mărturie în ideea de a duce lipsă la cote extreme, cu privire la permanența situației grupurilor care trăiesc la zona periferică a societății.

Situațiile de viață extreme, diferențele sociale izbitoare, formarea incluziunilor sociale, inexistența șanselor aferente acestora, moștenirea situațiilor defavorizate de-a lungul generațiilor pun în pericol nu doar întreaga stabilitate a societății, ci și sustenabilitatea și siguranța ei.

Lipsa coeziunii sociale, procesele de segregare, dezintegrare experimentate în proiecțiile caracteristice ale societății maghiare – de vârstă, etnice, teritoriale, etc. - constituie totodată și obstacolele sau impedimentele dezvoltării economice. ”

Scopul strategiei constă în ideea de a diminua media persoanelor care trăiesc în sărăcie sau în excluziune socială, decalajul de ordin social sau rămânerea în urmă a copiilor cu situații dezavantajate, de a atenua tendințele de moștenire a sărăciei și de a diminua deosebirile sociale existente între populația romă și cea neromă.

În atingerea obiectivelor propuse – luând în considerare trăsăturile determinante ale problemelor sociale – un scop orizontal definitor îl reprezintă remedierea șanselor pe piața forței de muncă a celor cu vârsta activă, aflați în șomaj persistent, durabil, reducerea sărăciei copiilor; combaterea dezavantajelor de socializare și a impedimentelor socio-culturale; diminuarea în rândul femeilor de etnie romă a dezavantajelor crescute în planul pieței forței de muncă și a continuării studiilor; moderarea dezavantajelor sociale provenite din rămânerea în urmă a zonelor cu situație defavorizată, și implicit din dezavantajele teritoriale.

Probleme sociale care afectează deosebit de grav populația romă nu lovesc numai țigănimia, și, în mod logic, nici nu pot fi abordate și gestionate numai în sfera țigănimii. Tocmai din acest motiv, nici strategia care vizează îmbunătățirea raporturilor sociale ale romilor nu poate fi strategia de intervenție și implicare care vizează numai romii.

Luând în considerare faptul că problemele relaționate populației romi sunt, în foarte multe cazuri, de natură comunitară, și intervențiile trebuie să fie de aceeași natură.

Pe lângă integrarea în viața învățământului (instruirii) și a muncii, consolidarea funcționalității comunităților locale și a forței lor integratoare sunt cele care pot consolida sau fundamenta securitatea a cărei lipsă este în multe cazuri resimțită în ziua de astăzi și care este atât de indispensabilă conviețuirii, coexistenței.

Se impune o nevoie stringentă de campanii referitoare la îmbunătățirea calității vieții și a dezvoltării sănătății, cu o atenție specială asupra copiilor, asupra celor care trăiesc într-un mediu segregat și a celor din microregiunile cu situația cea mai dezavantajată/defavorizată, printre ele asupra populației rome.

Un grup țintă reliefat în acest sens îl constituie categoria femeilor de etnie romă: ele trebuie, în primul rând, pregătite pentru o proiectare conștientă a familiei, prevenirea sarcinii, gravidității timpurii, respectiv a unei gravidități sănătoase.

Din perspectiva realizării scopului de angajare, ocupare a forței de muncă a UE 2020, o atenție deosebită îi revine sprijinirii și ajutorării pe piața forței de muncă a celor care trăiesc în situațiile cele mai dezavantajate, în gospodăriile cu o intensitate scăzută a muncii. Acest efort este, în mod evidențiat, valabil în cazul populației rome, cu o atenție specială asupra microregiunilor cu situație dezavantajată/defavorizată.

Este nevoie, astfel, de programe de sprijinire a dezvoltării întreprinderilor, a investiției, prin utilizarea combinată a mai multor mijloace financiare (microcredite).

Condiția aferentă unei anumite părți a acestor subvenții o reprezintă angajarea și formarea, instruirea persoanelor cu studii școlare reduse, în special a populației rome.

De această ultimă sarcină se leagă proiectul derulat cu sprijinul și contribuția programului de învățare pe tot parcursul vieții care își propune să ofere un real sprijin în ideea îmbunătățirii poziției pe piața forței de muncă a angajaților cu situații dezavantajate (romi) – prin intermediul dezvoltării gradului lor de pregătire – și a conferirii unui caracter mult mai uman situației lor de viață.

Întrucât ameliorarea situației persoanelor care trăiesc în sărăcie profundă este un proces complex, de lungă durată, în interesul stopării regreselor sau recidivelor și a reproducerii, încă din formarea în cadrul grădiniței și a școlii generale trebuie valorificate acele principii spre a căror realizare sunt menite respectivele instituții.

Sistemul nostru școlar actual nu este unul egalizator de șanse și nu furnizează la adresa tuturor o stare corespunzătoare în vederea perfecționării sau formării, nu sprijină compensarea curenților înregistrate în socializarea familiei, fiind deficitare acele competențe (de bază) necesare în procesul ulterior de învățare. Oricum, este absolut necesară creșterea nivelului instruirii de bază.

Calificarea sau specializarea derulată în cadrul sistemului școlar și în afara acestuia, respectiv în cadrul formărilor profesionale ale adulților trebuie, în mod necesar, să își asume corectarea erorilor de mai devreme și a deficitelor până în momentul în care, în planul instruirii de bază, nu survine acea creștere a nivelului solicitat.

În structurarea lucrării de față, expresiile de țigan și rom sunt folosite în mod mixt, ca sinonime, întrucât în fiecare dintre cele trei țări participante, expresia care domină este cea de țigan, atât sub aspect istoric cât și al răspândirii sale.

În cadrul proiectului național sprijinit de către subprogramul Grundtv din cadrul programului de Învățare pe tot parcursul vieții, proiect intitulat „Gestionarea/abordarea problemelor angajaților, elevilor cu situație dezavantajată (romi) în cadrul specializării/formării profesionale a adulților” au participat câte o instituție din domeniul specializării/formării profesionale a adulților din trei țări, Slovacia, Ungaria și România.

Următoarea lucrare a luat naștere prin colaborarea dintre cele trei instituții – TISZK din Nagykanizsa, GAVITT din Galánta și AMŐBA din Sfântu Gheorghe – a cunoașterii reciproce a activității lor, a preluării și valorificării celor mai constructive experiențe, a dezbaterii studiilor realizate de către colegi, a valorificării colective a tuturor acestor aspecte.

Componentele situației defavorizate/dezavantajate

Sărăcie, deprivare, țigani(m)e în Ungaria și în regiunea Europei central-răsăritene

Conform unui studiu realizat în anul 2009, 16% din populația Uniunii Europene, respectiv 80 milioane de oameni au trăit sub pragul sărăciei, și s-au confruntat cu probleme severe cum ar fi accesul la ocuparea forței de muncă, la instrucție, la un adăpost, la servicii sociale și de ordin financiar. În mod firesc, în locul trecutului poate fi folosit și timpul prezent.

Ci afectați au enumerat în rândul motivelor personale cele mai importante ascunse în spatele sărăciei atât pregătirea școlară deficitară, formarea/calificarea sau priceperea (37%), cât și sărăcia „moștenită” (25%). Conform unui procent de 56%, sărăcia amenință cel mai pregnant pe cei șomeri, iar în opinia a 31%, cel mai periclitat grupuri sunt cele cu calificare scăzută și cu o pregătire deficitară.

Nouă respondenți din zece sunt de părere că existența sărăciei limitează șansele de participare la formele de învățământ superior sau la cursurile de perfecționare, formare pentru adulți. În opinia a 74%, sărăcia este cea care distruge oarecum șansele de acces la muncă.

În Ungaria, în România, în Slovacia, dar putem spune că în întreaga noastră regiune este foarte ridicat numărul celor pe care sărăcia îi afectează într-o oarecare formă și la momentul prezent, sau cei la care riscul de a ajunge în pragul sărăciei este destul de mare.

E foarte plauzibil că în proporția de 16% a UE, Europa Central-Răsăriteană să figureze cu circa 30-40 %.

Conform analizei Mesei Rotunde Sociale a Forumului Social Maghiar publicate la data de 16 mai 2008, la ora actuală circa 3-3,5 milioane de oameni trăiesc la limita minimului necesare de existență sau sub acesta (procentul de 30-35% care figurează în propoziția anterioară)! Pe baza datelor MSZF, KSH include aici 28% din gospodării, proporția în cazul gospodăriilor cu unul sau doi copii, respectiv cu trei sau mai mulți copii fiind chiar mai slabă, „proastă”, 41 respectiv 60%.

Majoritatea au șanse în vederea unei „mișcări” pozitive, în schimb există un strat mai restrâns al săracilor în rândul cărora sărăcia este generală, persistă ca formă de existență permanentă, din care nu se ivește decât în cazuri foarte rare o posibilitate de scăpare, evadare. Numărul acestor persoane se situează, astăzi, în Ungaria, cam la cca. șase-opt sute de mii, dar, desigur, aprecierea exactă este aproape imposibilă.

În urma schimbării regimului, consolidarea inegalităților a survenit în regiunea noastră într-un timp foarte scurt. Sociologii întrezăresc cauza acestui fenomen în congruența sau întâlnirea dintre două procese care se suprapun în timp. Unul dintre ele îl constituie trend-ul cu o apariție globală în ceea ce privește eliberarea piețelor, care a culminat la momentul schimbării regimului, iar ce de-al doilea îl reprezintă exercitarea intereselor înăbușite anterior în țările care au fost supuse unei înlocuiri a sistemului, pe care ideologia neoliberală extinsă în mod global a legitimat-o și moral. Drept consecință a acestui fapt, alocarea patrimoniului național în mâini private a decurs într-un mod extrem de inegal și însăși distribuția sau repartizarea produselor sociale, a patrimoniului social în scădere a căpătat un caracter tot mai accentuat de inegalitate, în timp ce șomajul a atins cote masive și majoritatea societății au început să „sărăcească”.

Înlocuirea sau schimbarea regimului care a survenit la sfârșitul anilor optzeci și începutul anilor nouăzeci, a condus și în Ungaria la amplificarea de mari proporții a inegalităților sociale, situația unui strat social mai îngust, înstărit și mai înainte s-a îmbunătățit în mod semnificativ, stratul sau pătura săracă s-a lărgit semnificativ și o parte din ei, care au trăit dintotdeauna în sărăcie, a fost supusă unei sărăcirii ulterioare. Aceștia din urmă sunt cei care au fost și sunt, mai cu seamă, loviți și afectați de regăsirea, ajungerea în afara societății. Prin creșterea numărului de ani petrecuți fără muncă, în sărăcie, scade în mod proporțional și șansa de a se elibera sau de a scăpa de sărăcie, cea mai importantă legătură cu societatea, - lipsa locului de muncă provocând daune și prejudicii iremediabile.

După pierderea locului de muncă, individul este nevoit să-și reducă la minim propriile cheltuieli, pierzând, în acest fel, și celelalte relații, raporturi cu lumea din jur. Deseori, este nevoit să se mute într-un spațiu de locuit și mai precar, sănătatea sa psihică și fizică se deteriorează și, dincolo de un anumit punct, nu mai există posibilități de întoarcere, reversiune a procesului. Dezavantajele sale ajung în final să se răsfrângă asupra tuturor dimensiilor vieții, și datorită complexității sale încurcate, numai cu beneficii, alocații de ordin material, situația acestei pături sociale nu mai este rezolvabilă.

Tot aceiași sociologi ne-au atras atenția în anii optzeci a secolului trecut asupra sărăciei (profunde) a unei pătri sociale vaste, explorând acea continuitate care a existat în Ungaria, dar și altundeva în regiune, sub aspectul existenței unui număr de trei milioane de cerșetori în perioada dintre cele două războaie mondiale și următorii cincizeci de ani.

Drept consecință a politicii sociale egalizatoare în jos (în primul rând prin garantarea și obligativitatea muncii) specifică perioadei socialismului, acest lucru nu a fost atât de băttor la ochi și vizibil ca în zilele noastre.

Mai precis, pe lângă cele două motive de mai sus, se asociază un alt treilea, cel puțin la fel de grav: moștenirea sau patrimoniul istoric, care poate, doar cu excepția Cehiei, este specific aproape întregii noastre regiuni.

Caracteristica principală a sărăciei conturate în urma tranziției constă în aceea că cei loviți de aceasta, în mod independent de voința lor, au fost practic neputincioși în fața ei. Schimbările survenite în planul economiei s-au derulat într-un ritm mult prea alert pentru a putea reacționa la ele într-o manieră de menținere, conservare a propriei lor situații. Printre aceștia se includeau, printre altele, îngustarea pieței forței de muncă, respectiv cei care au devenit șomeri în urma schimbării preferințelor față de tipurile de profesii sau ocupații de ordin economic modificate, și inclusiv persoanele fără loc de muncă aflate la debutul carierei lor incapabile de a găsi un serviciu sau ceva de lucru în urma terminării școlii, a studiilor (sau a abandonării acestora). Fenomenul șomajului, respectiv permanentizarea, oarecum, a stării de șomaj și drept consecință a acesteia sărăcirea permanentă, de durată, i-a afectat, în special, pe cei cu calificări de nivel inferior, pe cei necalificați sau pe cei care dispun de calificări necorespunzătoare noilor cerințe și așteptări.

Ocuparea integrală a forței de muncă aferentă sistemului socialist (de stat) le-a oferit acestora noi posibilități, deși e adevărat că unei părți semnificative a lor le-au revenit chiar și atunci cele mai slab plătite locuri de muncă. Însă aici se includ cei care nu au putut reveni la locul lor de muncă anterior în urma expirării diferitelor întrețineri aferente creșterii copiilor, inclusiv toți cei care, în calitate de casnici, nici nu au apărut vreodată pe piața forței de muncă sau care au figurat, din orice alt motiv, cu un statut de persoane întreținute cu/la vârste apte pentru muncă. Pe lângă acestea, de asemenea cu șanse mari, a devenit sărac cel care a părăsit piața forței de muncă în calitate de pensionar de invaliditate sau care, în calitatea sa de persoană casnică, în urma văduvirii sale, a devenit beneficiar al unei pensii de văduvie.

Toate aceste probleme au apărut ulterior în mod accentuat în sfera populației rrome care trăiește într-o proporție destul de ridicată în aproape fiecare din țările teritoriului, spațiului.

Tabelul nr. 1. Numărul și media populației rome în Europa Central-Răsăriteană și Sud-Estică pe baza recensământului și a estimărilor (mii de persoane și %), 2002.

Țări	Numărul populației rome conform recensământului (mii persoane)	Nr. estimat al populației rome în țara dată (mii persoane)	Proporția/med ia estimată a populației rome în țara dată (%)	Distribuția pe țări a populației rome din regiune (%)
România	535	1500–2000	7–9	38
Bulgaria	371	550–800	7–10	14
Ungaria	190	520–650	5–8	13
Serbia	108	450–500	6	10
Slovacia	90	380–520	8–10	10
Cehia	12	175–200	1,7–2	4
Albania	n.a.	120–150	5	3
Kosovo	43	100–150	n.a.	3
Macedonia	54	135	7	3
Croația	9	40–100	1–2,5	2
Bosnia-Hercegovina	9	50–60	1	1
Munte negru	3	20–28	4–5	1
Total	1434	4040–5293	–	100

Una dintre întrebările cele mai stringente o reprezintă participarea extraordinar de redusă pe piața forței de muncă a romilor, care reprezintă, în mod evident, una dintre consecințele școlarizării reduse a romilor, dar care nu poate fi în nici un caz explicată prin aceasta.

În cadrul populației de 15 ani și a celei mai în vârstă, cel mult o pătrime din romi poate fi considerată activă (numai angajată sau întreprinzătoare) în țările Europei Central-Răsăritene și a celei Central-Sudice; acest nivel este depășit numai în Albania de media țiganilor activi economic (37%).

În Bosnia-Hercegovina și în Macedonia, rata de activitate a romilor nu atinge nici măcar 10%, fiind de 5% și 8%, însă este, în mod similar, scăzută în Kosovo, Serbia, Muntenegru, România și Croația, variind între 11–15%.

Tot în această „pistă” se situează și nivelul de angajare (ocupare a forței de muncă) foarte scăzut, respectiv de 13% măsurat în sfera romilor din Ungaria. Chiar mai ridicat de atât este media persoanelor active în Bulgaria și Cehia, însă și aici este activă doar o cincime a romilor, respectiv o pătrime (21% și 25%).

În cercul sau sfera țigănimii este caracteristică media scăzută a celor care câștigă în mod activ și cea ridicată a persoanelor întreținute. Media persoanelor întreținute în categoria romilor constituie dublul nivelului național. Este, de asemenea, caracteristică media mai scăzută a persoanelor care câștigă inactiv, comparativ cu media națională și cea ridicată a șomerilor.

Schimbările survenite în planul macroeconomiei în urma schimbării regimului au generat un efect de șoc asupra pieței forței de muncă din regiune și implicit și din Ungaria.

Între anii 1990 și 1997, în Ungaria, numărul șomerilor a crescut cu 0,5 milioane persoane. Rata șomajului, după doi ani de picaj, și-a atins minimul în intervalul 1992-1993: în rândul populației active economic, în anul 1990 rata șomajului era la nivel național de 2,7%, iar în anul 1993 de 11,2%.

Până în anul 1992, transformarea pieței forței de muncă a fost strâns legată de modificările sau transformările economice aferente schimbării regimului: în esență, cea care a devenit, brusc, vizibilă, a fost rata șomajului intern, ajungând, în masă, în stradă angajații din industria socialistă grea, cei cu calificări școlare scăzute și cei necalificați, etc.

La respectivul moment, șomajul a afectat un grup relativ omogen, respectiv pe cei care sub aspectul pieței forței de muncă sunt persoane cu o situație absolut dezavantajată sau defavorizată.

În schimb, de la mijlocul anilor 90 se „diluează” oarecum tabăra șomerilor, intrând în ea și grupuri aflate într-o situație oarecum mai avantajată (tineri, persoane calificate, instruite, etc.), își fac apariția și șomerii așa-zis stabili, iar începând cu anul 1992 ies, deodată, din sfera persoanelor ajutate cei care au beneficiat, timp de doi ani, mai precis din anul 1990 de ajutor de șomaj, iar împreună cu eu și cu cei care ajung ulterior într-o situație similară apare șomajul neînregistrat și astfel și „potopul” de probleme relaționate acestuia (evidența lor, modul în care ar trebui redirecționați înapoi pe piața forței de muncă, etc.). Începând din acest moment șomajul debutant capătă un caracter de masă: grupa de vârstă cu un efectiv ridicat a celor născuți la mijlocul anilor șaptezeci își finalizează studiile de școală medie și inundă piața forței de muncă – scăzând acei 10% care au intrat în forma de învățământ superior.

În acest sens, se vorbește de obicei despre îmbunătățirea calității șomajului, grupul anterior omogen al șomerilor se extinde sau dilată, oarecum, asupra unor segmente total divergente unul de celălalt, problemele și posibilitățile lor nu sunt similare, urmând strategii divergente de căutare a unui loc de muncă, într-un cuvânt își fac apariția unul câte unul ca grup țință autonom în cadrul unor programe de acțiune locale și la nivel de formă de guvernământ dirijate în vederea soluționării și a atenuării fenomenului șomajului.

În vreme ce în cazul întregii populații, media bărbaților și femeilor în sfera persoanelor angajate este aproape identic, în cadrul populației române este bătătoare la ochi activitatea mai scăzută a femeilor, fapt care se explică, pe de o parte, prin aceea că în cultura română tradițională rolurile de gen – cel puțin în raportul activității de câștig – activitatea casnică – sunt mult mai bine delimitate, și pe de altă parte, prin atitudinea sau conduita demografică proprie a țigănimii – la romi fiind mai frecvente familiile cu mulți copii – femeile rămân acasă într-un număr mai mare decât persoana cu câștig inactiv.

În anul 1971 nu exista încă o diferență esențială între bărbații romi și neromi, sub aspectul activității economice: la nivelul întregii populații, 87% dintre bărbați dispuneau de un anumit tip de raport de muncă, în timp ce în cazul romilor se poate afirma același lucru numai despre un procent de 85,2%.

În cazul femeilor, proporția este următoarea: 64% (întreaga populație) și 30% (femei de etnie română).

Comparația în sine face dezvăluiri și cu privire la faptul că activitatea economică a romilor (mai precis a bărbaților romi) a scăzut dramatic în urma schimbării regimului, în special dacă comparăm cu indicii naționali.

Fenomenul șomajului care și-a făcut resimțită prezența în urma schimbării regimului a afectat mai întâi romii, în număr mare, însă poate fi și în general dezvăluit faptul că ei au fost cei care au ieșit în cel mai mare număr de pe piața forței de muncă și la adresa lor adaptarea la raporturile noi de muncă de piață a însemnat (și încă mai înseamnă și azi) cea mai mare dificultate.

În opoziție cu principiul comun, majoritatea bărbaților romi au dispus de un raport de muncă durabil, stabil înainte de schimbarea sau înlocuirea regimului.

În literatura de specialitate, există un consens absolut cu privire la faptul că în cercul romilor fenomenul șomajului s-a instalat mai curând decât în categoria neromilor.

O pătrime dintre bărbații romi care dispuneau mai înainte de un raport de muncă stabil își pierduseră deja locul de muncă spre sfârșitul anilor optzeci.

Acest lucru se află în corelație cu acel proces care începuse deja înaintea schimbării regimului, însă s-a putut transforma în tendință într-adevăr esențială numai printre raporturile de piață: subestimarea forței de muncă cu calificare sau pregătire școlară redusă și supraestimarea forței de muncă calitativă sunt cele care caracterizează piața conturate de căutare a forței de muncă.

Pe de o parte, majoritatea angajatorilor de-abia angajează romi, și pe de altă parte nici nu i-ar plăcea să angajeze, nici măcar în cazul în care calificarea acestora este una corespunzătoare.

Excluderea sau eliminarea romilor de pe piața forței de muncă – și în cazul în care dispun de calificarea corespunzătoare – nu se datorează amplasării economice/industriale a întreprinderilor și structurii dorite de pregătire sau calificare, ci, în principal, mecanismelor de discriminare.

Întreprinderile nu angajează romi în funcțiile de conducere nici măcar cu studii superioare.

În cazul romilor, nici măcar pregătirea școlară corespunzătoare nu este suficientă pentru ca majoritatea întreprinderilor să îi angajeze chiar dacă nu pentru prestarea unor activități intelectuale, dar măcar a unora de ordin fizic.

Pe fondul acestui fenomen putem evidenția discriminarea și pe lângă aceasta fenomenul cu varianta de natură deschisă.

În spatele lipsei de angajare a persoanelor de etnie romă, respectiv a nepreferinței acestora se află, în primul rând, atitudini de conducere, mai precis atitudini de-abia mascate de tip „anti-” la adresa romilor.

Vis-a-vis de romi, prevalează exclusiv o discriminare deschisă pe piața forței de muncă, în timp ce fenomenul mai „delicat” de discriminare statistică nu este observabil.

Cercetările demonstrează faptul că mai mult de optzeci la sută dintre angajatori nu doar că abia angajează romi, ci totodată nici nu i-ar plăcea să angajeze nici măcar în cazul în care calificarea sau pregătirea acestora este una corespunzătoare.

Mai rea decât situația romilor este numai a persoanelor cu handicap (deficiențe) – întrucât fiecare întreprindere a declarat că nu i-ar plăcea să angajeze o așa forță de muncă.

Dintre minoritățile etnice care trăiesc în Ungaria cea mai numeroasă este țigănimia.

Conform unor estimări de referință, numărul lor este în prezent de 400-600 mii persoane.

Schimbările demografice din Ungaria sunt caracterizate de îmbătrânirea populației și de scăderea numărului acesteia, totodată efectivul celor de proveniență romă se află în creștere și compoziția de vârstă a țigănimii este cu mult mai tânără decât cea a populației țării, în general.

După cum indică și tabelul numărul 1, există o divergență multiplă între procesul de autoevaluare și aprecierea mediului înconjurător.

“Neasumarea” țigănimii marchează totodată intensitatea conotațiilor negative, atitudinilor relaționate termenului de țigan, respectiv grupului în sine, implicit o situație socială în care individul nu se poate face independent de judecata sau aprecierea persoanelor care trăiesc în jurul său și care relaționează cu acesta, și totuși încearcă să treacă sub tăcere propria origine întrucât simte că interesele sale îi dictează ca atare.

Conform uneia dintre cele mai general acceptate definiții (sociologice), țigan este cel pe care mediul său îl consideră ca atare, în timp ce o altă dimensiune serioasă cu caracter organizator a judecății, mai precis situația marginalizată.

Probabil cea mai apropiată este acea abordare care definește țigănimia în baza notelor etnice.

În cazul Ungariei, acest lucru este chiar și mai probabil deoarece așa cum indică și următorul tabel, mai mult de 90% din țigănimia din țară (națională) are ca limbă maternă limba maghiară, notele lor antropologice fiind identice cu a celor vorbitori de limbă beșă și romani.

Probabil că cel mai corect procedăm în cazul în care în momentul definirii țigănimii, respectiv a evaluării programelor educaționale, de instruire elaborate la adresa elevilor/cursanților/studentilor romi, diferitele puncte de vedere – sociologice, etnice, antropologice, implicit abordările referitoare la etnie – vor fi luate în considerare, în mod egal, și nu exagerăm nici unul dintre acestea în detrimentul celorlalte.

Acest fapt îl atestă și studiul efectuat în anul 2000 în Ungaria, Bulgaria și România, conform căruia etnicitatea, mai precis, în cazul nostru natura țiganilor a avut deja la sfârșitul perioadei socialiste, în anii optzeci, un impact clar asupra sărăciei, însă acest efect a crescut dramatic în urma schimbării regimului.

În toate cele trei țări este cu mult mai crescută media în sfera romilor, comparativ cu cea a neromilor, a persoanelor care simt că nivelul lor de viață s-a deteriorat în deceniul ulterior schimbării regimului.

Totodată, și mai semnificativă este diferența dintre cele trei țări examinate în aprecierea sărăciei subiective, că doar în rândul romilor din Ungaria este mai ridicată media celor care trăiesc tot la fel sau poate mai bine comparativ cu perioada de dinainte de înlocuirea regimului decât în rândul neromilor din România sau Bulgaria. În mod evident, dintre cele trei țări, deceniul ulterior schimbării regimului a fost în mod negativ resimțită de cele mai puține persoane din Ungaria, însă chiar și așa majoritatea au raportat o scădere a nivelului de trai: mai mult de jumătate din cei neromi (54%), mai mult de două treimi dintre romi (70%) simt ca atare. Mai rea decât aceasta este situația din celelalte două țări: în România, 71% dintre neromi și 87%

dintre romi, în Bulgaria 83% dintre locuitorii majoritari și 88% dintre romi apreciază că nivelul lor de trai s-a deteriorat.

Probleme de ordin lingvistic

Izolarea sau separarea populației rome de populația majoritară constituie una dintre cele mai importante probleme.

Până în momentul în care unul dintre indicatorii evidenți ai factorilor de reținere sau oarecum stopare a procesului de integrare socială a romilor îl reprezintă segregarea după domiciliu, până atunci, într-o anumită măsură, poate, de asemenea, izolare, separare de populația majoritară și utilizarea unei limbi divergente care constituie, în mod indubitabil, un element relevant al identității și patrimoniului cultural al țigănimii.

Pe marginea ambelor dimensiuni, în situația țigănimii aferente Europei răsăritene întâlnim însemnate modificări între țări.

Într-o oarecare măsură situația este similară și în raport cu celelalte minorități ale țărilor vecine.

În cazul minorității care atinge cel puțin un procent de 20% și care trăiește într-un bloc compact este asigurată posibilitatea comunicării în limba maternă (și a școlarizării), însă în mod împrăștiat, în cazul populației care trăiește într-o mai mică măsură în localitatea sau așezarea dată.

Astfel, limba majoritară/de stat care nu a fost dobândită ca limbă maternă este deficitară, cunoașterea neoportună a acesteia înseamnă un dezavantaj sever la adresa indivizilor care aparțin etniei respective.

Poate fi plauzibil faptul că această problemă va crește, se va amplifica în cazul în care spațiul nostru va deveni nu doar un punct de tranzit la adresa imigranților care vin din lumea aflată în proces de dezvoltare, ci și pentru cei care chiar au și intenția de a se stabili aici.

Populația de etnie romă din regiune este foarte diferențială sub aspectul utilizării limbii: în majoritatea statelor balcanice țiganii folosesc, acasă, în mod dominant o oarecare limbă romă, în schimb în Europa Centrală, aceștia vorbesc acasă, în mod caracteristic, în limba populației majoritare, iar pe măsură ce avansăm dinspre Balcani spre nord scade răspândirea utilizării limbii țigănești (romani) în interiorul familiilor de țigani.

Un exemplu ilustrativ pentru cele menționate anterior îl reprezintă Balcanul de Nord, adică Albania și mai multe state membre ale fostei Iugoslavii: Serbia, Muntenegru, Macedonia, Croația, și, într-o mai mică măsură, acest lucru este valabil și în cazul Bulgariei. La cele anterioare am constatat o diferență mai puțin riguroasă în Bosnia-Herțegovina și în România în ceea ce privește media vorbitorilor într-o oarecare limbă țigănească și a utilizatorilor limbii populației majoritare, însă și în aceste două țări majoritatea romilor vorbesc în mediul familial într-o anumită limbă țigănească.

În schimb, semnificativ mai scăzută este raportul celor din urmă în Europa Centrală: în Cehia, spre exemplu, o treime dintre romi vorbesc în sfera familiei, în mod caracteristic, într-o anumită limbă țigănească, în timp ce în Ungaria doar 7% dintre romi, ceea ce înseamnă că în Europa Central-Răsăriteană, la noi, romii utilizează în cea mai mică proporție careva dintre limbile țigănești în mediul lor familial.

De la acest lucru face excepție numai Kosovo unde aproape fiecare rom vorbește și la domiciliu limba albaneză și doar o minoritate îngustă utilizează limba romani.

De evidențiat este și faptul că o diferență semnificativă poate fi regăsită în planul utilizării limbii în mediul familial de către romii din Albania și Kosovo: în timp ce fiecare dintre persoanele chestionate de etnie romă din Albania a afirmat faptul că acasă vorbesc, preponderent, limba romani, dintre o sută de romi din Kosovo numai 5 au răspuns în mod identic.

În ansamblu, utilizarea la domiciliu a uneia dintre limbile țigănești este mai răspândită în țările Europei Sud-Răsăritene, mai puțin dezvoltate sub aspect economic, în timp ce în sfera romilor care trăiesc în statele mai dezvoltate ale Europei Centrale acest lucru este mai puțin specific. În Ungaria, „aban donarea”

limbii sau renunțarea la aceasta de către țiganii romungrii a survenit deja în decursul secolului XIX (în paralel cu așezarea lor parțială și cu exploatarea locală paralelă cu aceasta a profesiilor tradiționale), iar în cazul țiganilor beși și olahi aceasta a survenit în cea de treia pătrime a secolului XX.

(Drept consecință a acestui fapt, în mod asemănător cu raporturile albaneze, cel puțin dificultățile de ordin lingvistic nu fac imposibilă șansa de acomodare (integrare, asimilare?).

În Ungaria, romii sunt cei care reprezintă cea mai populată minoritate. În prezent, numărul țiganilor este estimat la 570-650 mii persoane, însă unele opinii fac trimitere la un număr situat între 800 mii–1 million.

În decursul recensământului din anul 1990, 142 683 persoane s-au declarat ca fiind de naționalitate romă, iar pe parcursul celui din anul 2001, un număr de 190 046 persoane.

Acest număr reprezintă aproape un sfert din populația romă presupusă. Bazându-ne și pe studiile sau măsurătorile reprezentative, putem spune că printre romungrii (70-75%) a crescut media celor care își asumă apartenența de naționalitate, în timp ce printre țiganii beși (8-10%) și cei olahi (15-22%), în paralel cu integrarea a scăzut generic mediana celor care își asumă etnia romă.

Aceștia aparțin în patru mari grupuri lingvistice: acela al romungrilor vorbitori de limbă maghiară, a țiganilor olahi vorbitori, deopotrivă, de limbă maghiară și romani, respectiv a țiganilor beși vorbitori de limbă română arhaică.

În ultimele decenii, în sfera țiganilor beși și olahi a avut loc un proces de asimilare lingvistică cu un ritm destul de rapid. Trecerea de la limba maternă beșă și romani la cea maghiară s-a derulat în cadrul bilingvismului.

În ultima vreme, o parte a țiganilor olahi a trecut de la schimbarea/înlocuirea limbii la reluarea sau în sens figurat „răscumpărarea” limbii, fapt sprijinit și de programele organizațiilor lingvistice și culturale de naționalitate romă.

Situația demografică

Caracteristicile demografice al populației cu situație dezavantajată/defavorizată, aparținând în pătura socială deprivată diferă în parte unele de altele.

Într-o astfel de situație a ajuns o parte semnificativă (independent de etnia lor), un adult tânăr, cu mulți copii, un alt grup, „s-a disimilat” de societatea majoritară, o persoană de vârstă mijlocie sau în pragul pensionării care locuiește în primul rând într-o așezare/localitate închisă.

Pe baza ordinii de mărime a datelor de cercetare cu privire la caracteristicile demografice ale romilor, la situația lor socială, la starea lor de sănătate, la raporturile de angajare/ocupare a forței de muncă, la situația lor privind instruirea, spațiile sau resursele de locuit, a mediei și a trendurilor aferente schimbării în timp a datelor putem stabili faptul că o parte semnificativă a țiganilor din zonă este caracterizată, aproape în fiecare domeniu al vieții sociale, de indicatori care diferă în mai mică sau mai mare măsură de media națională, acești indicatori făcând trimitere și la excluziunea romilor.

Apariția sărăciei, în comparație cu datele majoritare, este de cinci ori mai mare sau chiar înzecită în cercul romilor, aceasta crescând în ultimii zece ani la un nivel aproape dublu, conform unor cercetări.

Numărul de copii este mult mai mare în rândul romilor decât în cea a populației totale, însă este mult mai ridicat și numărul deceselor și media acesteia, și prin urmare și durata de viață este mult mai mică.

Conform anumitor studii (nerepresentative), bărbații trăiesc mai puțin cu 12,5 ani, iar femeile cu 1,5 ani decât cei/cele neromi sau nerome.

Drept consecință a proceselor sus amintite, există o puternică divergență între distribuția sau împărțirea pe generații a populației de țigani și a populației totale.

Distribuția sau împărțirea pe generații a întregii populații este caracterizată de distribuția pe grupe de vârstă a societății cu tendință de „îmbătrânire” –adică grupă tânără de vârstă cu un efectiv redus, urmată de o grupă de vârstă medie relativ crescută, și grupe mai vârstnice cu un număr aflat în scădere lentă. Distribuția pe generații a populației de romi indică imaginea comunităților tinere, adică în cadrul populației, numărul grupei de vârstă a copiilor este cea mai ridicată, în timp ce numărul grupelor mai vârstnice scade uniform.

Numărul copiilor cu vârsta sub 15 ani este dublu, în timp ce media celor de 60 de ani și a celor mai în vârstă reprezintă o cincime comparativ cu grupul identic al întregii populații.

Este specifică compoziția de vârstă mult mai tânără și mortalitatea deosebit de ridicată.

Pregătirea școlară

În urma schimbărilor de regim care au avut loc în regiune, prima dată au fost desființate acele locuri de muncă care puteau fi ocupate și cu studii școlare scăzute/inferioare, nefiind necesare nici un fel de calificări profesionale, locuri de muncă unde a lucrat anterior majoritatea populației de etnie romă.

În schimb, situația nu este atât de simplă: aici nu este, pur și simplu, vorba numai de pierderea locului de muncă, fiind implicat periclitată și integrarea socială a țigănimii.

Este absolut indubitabil faptul că procesul de integrare a țigănimii a fost, în mare parte, iluzorie: locurile de muncă oferite prin intermediul modernizării aferente socialismului nu s-au dovedit a fi stabile pe o durată lungă de timp, reieșind clar la iveală faptul că acestea aveau un caracter sustenabil numai în mod artificial, pe un fond ideologic.

În schimb, ascensiunea sau progresul social – în special în cazul țiganilor – a fost unul real: în cadrul societății au intrat în masă oameni din afara societății, și în primul rând prin dobândirea pregătirii școlare de opt clase aceștia au făcut primii pași spre o formă de viață mai civilizată.

O dată cu pierderea în masă a locurilor de muncă, toate acestea aparțin clar de domeniul trecutului.

“Opt clase generale”, școala elementară nu se mai află astăzi aproape pe nicăieri, nu dispune de nici un fel de valori aferente pieței forței de muncă, deși în majoritatea familiilor române cei care se află la vârsta de a fi apți de muncă nu au o pregătire sau calificare școlară de nivel mai înalt, și astfel devin foarte ușor mai întâi victime, iar ulterior oarecum creatori ai cercului vicios care vizează copiii romi, mai precis pregătire școlară scăzută – șomaj- sărăcie- pregătire școlară scăzută, iar mobilitatea socială devine imposibilă aproape la adresa întregii populații de etnie romă.

Mobilitatea însă reprezintă una dintre cele mai importante forțe de coeziune socială, un fel de numitor comun al indivizilor care formează societatea.

În schimb, situația actuală a țigănimii indică într-o direcție mai degrabă opusă: în locul integrării cea care devine mai curând o tendință generală este procesul invers acomodării.

Șansele de angajare sunt puternic influențate de pregătirea școlară (vezi tabelul nr.2).

Angajatorii angajează pe o perioadă lungă de timp în special forța de muncă care poate dispune de capitalul informațional organizatoric al întreprinderii.

Acest fapt semnifică competența pe care un anumit angajat o deține cu privire la structura întreprinderii, fluxul ei de informații, modalitățile de soluționare a problemelor.

Așadar, omul corespunzător la adresa întreprinderii este acea persoană care dispune de această știință sau o poate dobândi, învăța (care pot fi deci subiecții investiției unui angajator).

Acești oameni sunt angajații care dispun de studii școlare înalte. Cei cu studii sau calificări mai scăzute sunt mai degrabă angajați acolo unde nu se impune nevoia nici a unor astfel de cunoștințe, nici a unei activități de muncă stabile, de durată. Deși tabelul ilustrează îmbunătățirea situației paralelă cu creșterea nivelului de pregătire școlară, este evident faptul că interdependența sau raportul este și invers la fel de puternică.

Pe cât de scăzut este nivelul de calificare, pregătire a unei anumite persoane, pe atât de expusă este riscului de șomaj, mai precis munca de o calitate inferioară și cu un prestigiu scăzut implică în paralele o posibilitate scăzută de venit.

Este evident faptul că dacă individul nu dispune nici de o pregătire de școală elementară încheiată, deși astfel de persoane se găsesc în toate cele trei țări într-un număr de zeci și sute de mii, și șansele sale la o viață cinstită, demnă sunt minime.

Tabelul nr.2. Importanța continuării studiilor în Ungaria

Studii/calificare școlară	Rapoarte comparativ cu cei care au absolvit 8 clase generale	
	Șanse de șomaj	cereri
Înv. general 8 clase	100	100
Școală profesională	69	106
Bacalaureat	51	118
Inv. superior	20	153

Deși în planul absolvirii școlii generale s-au îmbunătățit rapoartele, la nivele școlare mai înalte nu se constată îmbunătățiri în cazul romilor.

Distanța țigan-nețigan a crescut din perspectiva continuării studiilor și a ajungerii sau accesului în școala medie. Dintre cele trei căi de continuare a studiilor, în fața romilor s-a deschis doar școala profesională, care se știe în mod clar că este un drum fără ieșire în majoritatea sistemelor de învățământ.

Situația specifică de învățare a țigănimii

Țigănimia reprezintă singura minoritate „europeană” din Europa. Populația care numără mai multe milioane trăiește în toate țările continentului, în mod dispersat, în diasporă de mai mult de o jumătate de mileniu. Situația Ungariei nu este mai proastă față de țările din Europa de Est și Centrală cu o minoritate mai mare de țigani. În Bulgaria, de exemplu segregarea elevilor țigani în cadrul sistemului școlar este mai mare, în Iugoslavia proporția copiilor țigani care nu merg la școală deloc este mult mai mare. În România, conștiința legată de problemele etnice ivite în învățământ este mult mai mică. Iar în Cehia și Slovacia amenințarea elevilor țigani este mai mare și ajung în școli speciale într-o proporție mai ridicată decât în Ungaria. Merită să parcurgem întâi schimbările intervenite în pregătirea școlară a țiganilor. 87% din populația țiganilor nu dispunea de o pregătire școlară generală în Ungaria în anul 1971, iar numărul celor care au obținut o pregătire medie sau superioară era nesemnificativ. Proporția persoanelor care nu s-au dus la școală niciodată a scăzut de la 36% la 9% în 1993, iar proporția celor care au terminat școala generală a crescut cu 6%. Abandonul școlar al elevilor țigani din școala generală a scăzut în mod semnificativ, însă numărul elevilor care au părăsit școala era încă mai mare față de cei care au terminat în anii nouăzeci. Obținerea unei pregătiri de școală generală sau liceală a fost asigurată de școlile serale ale muncitorilor pentru cei care au fost eliminate din învățământul la zi. Acest sistem însă s-a atrofiat treptat, și nu s-a format în Ungaria până acum sistemul instituțional special realizat în mai multe țări din Europa de Vest care îndeplinește această funcție. Pe când învățământul seral a oferit posibilitatea celor care au ieșit din învățământul public, această formă nouă cu materii disciplinare speciale ar putea servi combaterii aliterăției funcționale.

Conform datelor sistemului informațional de învățământ public a Ministerului Învățământului și Culturii ungare 268 grădinițe, 254 școli și 21 gimnazii au solicitat normative complementare de naționalitate pentru programul de asigurare a educării, învățării minorității țiganilor în limba maghiară în anul școlar 2007/2008. În cadrul acestora 45 de instituții au organizat predări de limbă la care au participat 3436 copii și elevi.

Cu toate acestea, așa cum arată și tabelul nr. 3., diferența în pregătirea școlară a țiganilor și nețiganilor este încă foarte mare. Totuși este încurajator faptul că cu cât comparăm categorii de vârstă mai tinere, cu atât diferența este mai mică.

Există un sistem bursier de studii special pentru elevii romi din învățământul public și superior din 1996 care susține elevii romi talentați, cu rezultate bune de studii. Scopul cadrului de susținere este de a stimula, de a sprijini multilateral continuarea studiilor cu succes ale tinerilor romi în vederea realizării egalității de șanse. Asigură sprijinirea studiilor fiecărui tânăr rom participant la învățământul general, liceal și cel superior – care corespunde condițiilor stabilite în prealabil - în vederea ameliorării egalității lui de șanse.

Nici nu trebuie să menționez faptul că per ansamblu pregătirea școlară a romilor este mult mai scăzută decât cea a ne-romilor: aproape jumătate (43%) dintre ei nu au pregătire școlară generală finalizată, numai

16% au studii medii și proporția celor care au studii superioare este sub 0,5-1%. În continuare este important de menționat că în cadrul nivelului mediu majoritatea țăganilor au pregătirea de școală profesională.

Tabelul nr. 3. Pregătire școlară superioară în cadrul populației de romi și ne-romi pe sexe și vârstă

	Populația totală	țigănime	Bărbați	Femei	Între 19 - 34 ani	Între 35 - 48 ani	Între 49 - 62 ani	Peste 63 ani
Mai puțin de 8 clase	10,5%	30,2%	24,2%	36,1 %	15,2%	30,8%	64,4%	76,4%
Minim 8 clase generale	88,8%	69,8%	75,9%	63,8 %	84,8%	69,2%	35,5%	23,6%
școală profesională		20,6%	26,6%	14,7 %	26,0%	17,8%	11,4%	6,8%
Bacalaureat	38,2%	11,4%	10,5%	12,4 %	17,0%	7,8%	1,7%	0,6%

Cu toate că proporțiile s-au îmbunătățit în domeniul terminării școlii generale, nu se remarcă o ameliorare în situații romilor la nivelurile școlare superioare. Distanța dintre romi și ne-romi a crescut în privința învățării pe mai departe, admiterii în liceu. Numai drumul școlii profesionale s-a deschis în fața romilor dintre cele trei drumuri ale continuării studiilor despre care se știe că este un drum fără ieșire în sistemul învățământului maghiar.

Se poate spune despre proporțiile privind învățarea pe mai departe că pe când 80% dintre tinerii societății majorității învață mai departe după școala generală, la țigani această proporție este de 20%. Proporția învățării pe mai departe în școală profesională este identică, învățarea pe mai departe ale ne-romilor în instituțiile de școală profesională este dublă și în licee cu bacalaureat este de cincisprezece ori mai mare decât proporția învățării pe mai departe a romilor. În deciziile romilor de învățare pe mai departe pot juca un rol următoarele motive: câștigul mai mic de așteptat atribuit învățământului, diferența comparațiilor de timp (a da prioritate câștigului pe termen scurt), cheltuielile mai mari (raportate la condițiile materiale mai proaste ale gospodăriilor romilor), respectiv caracterul diferențiat al deciziilor din cadrul familiei.

Seria de date ale tabelului nr. 4 oferă posibilitatea de a trage concluzii surprinzătoare și contemplatoare, însă oricum necesită cercetări ulterioare. Acesta arată la majoritatea țărilor că diferența între indicatorul de pregătire școlară la nivel de bază este multiplă dintre populația unei localități de țigani și populația unei localități învecinate de ne-țigani. Indicatorul maghiar (și în mică măsură cel din Kosovo) „iese din serie” și anume în sens negativ, adică aici nivelul de școlarizare a societății majoritare (?) s-a apropiat, putem spune că „s-a înjosit” la nivelul populației de țigani specific în fiecare țară. Probabil acest aspect are legătură cu faptul că acele localități unde țigănimia este prezentă într-un număr semnificativ, sunt în zone descentralizate/rupte și populația neromă mai bogată/cu școlarizare mai ridicată s-a mutat de acolo, astfel țigănimia a ajuns majoritară și ei „au asimilat” membrii majorității anterioare rămase, rupte.

Tabelul nr. 4. Proporția celor cu pregătire școlară cel mult la nivel de bază în cercul romilor și vecinilor ne-romi – în cadrul populației cu vârsta peste 15 ani (%)

țara	Populația majoritară în vecinătatea romilor	Populația romă
Albania	30	94
Bosnia-Hercegovina	21	86
Bulgaria	25	89
Croația	24	74
Cehia	21	64

Ungaria	57	83
Kosovo	49	92
Macedonia	37	87
Munte negru	10	89
România	34	82
Serbia	17	80

Forma segregării școlare unice, dar extrem de grave a elevilor romi o constituie direcționarea către o școală sau clasă cu discipline școlare speciale sau curriculum special (în terminologia veche:ajutătoare) care reprezintă o practică răspândită în mai multe țări ale regiunii. Numărul copiilor romi care au fost înscrise în școli sau clase cu materii școlare speciale reținute handicapărilor mentali a crescut în Ungaria în deceniu următor schimbării regimului și la sfârșitul deceniului anterior unul dintre patru-cinci copii țigani a beneficiat de astfel de învățământ. Conform analizelor *European Roma Rights Centre* (ERRC), pe lângă Ungaria, analizele susțin prezența inegal de mare a copiilor romi în școlile sau clasele psihopedagogice sau speciale înființate la adresa celor cu handicap în dezvoltare și în Cehia, Slovacia și Bulgaria. Această situație poate fi percepută, de asemenea, ca un „sistem de învățământ paralel” care este pus în funcțiune în mod expres elevilor romi. Cu toate că politicile învățământului din țările afectate au recunoscut acest fenomen care se poate numi și fundătura învățământului public și în unele țări au luat măsuri pentru desființarea practicii, respectiv pentru stimularea redirecționării copiilor din clasele cu curriculum speciale în clase normale, experiența ultimului deceniu și jumătate este aceea că dacă un copil este admis într-o școală sau clasă specială, practic nu există șanse să revină în învățământul normal.

Din păcate, nu avem statistici fiabile cu privire la structura profesională pentru că statisticile învățământului cuprind numai datele referitoare la pregătirea școlară și nu iau în considerare calificările obținute mai târziu, în cadrul învățământului destinat adulților.

Segregarea

Separarea teritorială este indicatorul cel mai spectaculos al excluziunii sociale ale romilor. Analizând excluziunea din domiciliu din punct de vedere al grupului etnic dominant care trăiește în localitate, adică conform segregării dintre localități obținem o imagine foarte diferită: romii trăiesc în localitățile segregate în cea mai mică proporție Cehia și Albania (11), iar în cea mai mare în Muntenegru (62%). Privind ansamblul regiunii, în Ungaria, ca și în România și Slovacia se poate consider ridicată proporția acelor romi care trăiesc în localitățile dominate de romi, adică segregate deoarece acest lucru este adevărat la unul dintre trei gospodării rome.

Calitatea mediului de socializare a copilăriei are o importanță determinantă din punctul de vedere al șanselor sociale ulterioare ale individului. Cel care crește într-un mediu corespunzător participă cu șanse mai bune de exemplu la concursul desfășurat pe piața forței de muncă. Sistemul învățământului în cel mai bun caz este menită să echilibreze diferențele de cunoștințe și capacități ale individului rezultate din situația diferită a familiilor cu eliminarea dezavantajelor celor care au nevoie. Cele trei țări prezintă o rămânere în urmă și în privința acestuia aspect. Tendințele de segregare apar deja începând cu educația în cadrul grădiniței, apoi în școala generală, în primul rând, prin care școala nu numai că nu va reprezenta zona de echilibrare a șanselor, ci va adânci tot mai mult prăpastia între anumite grupuri sociale deja existente.

Majoritatea romilor (din Ungaria) trăiește în microregiunile țării dezavantajate din punct de vedere economic, infrastructural și al ocupării forței de muncă. Proporția populației urbane reprezintă aproape jumătate din populația romilor, totodată proporția celor care trăiesc în comunitățile mici a scăzut cu 20%. Numărul și proporția lor a crescut în regiunile nord-vestice ale țării, respectiv în Ungaria de Sud-Vest. Separarea spațiilor de locuit a romilor și neromilor a crescut în mod dramatic în ultimul deceniu și a devenit asemănătoare situației de acum treizeci de ani. Numărul familiilor care trăiesc în medii segregate stratificate, fără confort se poate estima la o mie, zece mii.

Domiciliul comunitar a devenit, în principiu, una dintre sursele determinate ale excluziunii de pe piața forței de muncă a țăganilor după schimbarea regimului. O treime din populația de țăgani cu capacitate de muncă trăiește în comunele cele mai izolate, afectate cel mai mult de șomaj și numai unul din cinci trăiește în zone mai favorabile din punctul de vedere al pieței forței de muncă. Este aproape imposibilă migrarea din comune dezavantajate, izolate pentru că prețuri imobilelor sunt foarte scăzute tocmai datorită situației fără șanse a zonei, singura avere a celor care vor să se mute este imobilul în care trăiesc, însă valoarea de piață a acestuia nici nu se apropie de prețurile imobilelor din localități mai dezvoltate, astfel locuitorii micro-regiunilor din zona de criză sunt legate de pământ, rămân prizonierii sărăciei pentru totdeauna datorită lipsei de alte posibilități. Cu cât este mai mare proporția țăganilor într-o localitate, cu atât mai mulți migrează dintre cei ne-romi. Acesta se datorează, în primul rând, a doi factori: pe de parte pregătirea școlară mai înaltă crește posibilitatea de migrare pentru că probabilitatea de a găsi un loc de muncă într-o localitate aflată în situație mai favorabilă este mai mare; pe de altă parte migrația este caracteristică mai ales la tineri și cei necăsătoriți. Majoritatea romilor însă are o familie numeroasă și, după cum știm, sunt dezavantajați în mod accentuat în privința pregătirii școlare. Imaginea este stricată în continuare de faptul că prețurile imobilelor sunt atractive țăganilor fără muncă, de aceea migrează în comunele regiunilor dezavantajate într-un număr mare. Strategiile de migrare ale romilor și neromilor cresc deci proporția romilor în zonele de criză. În localitățile afectate s-au format societăți incapabile de auto-organizare datorită proceselor de dezintegrare și atrofiere aparent ireversibile azi în viața cărora dezavantajele rezultate din lipsa tradițiilor culturale moștenite, nepregătirii școlare și lipsei de calificare, adică din sărăcie și dezavantajele localității s-au adunat.

Gestionarea problemelor privind piața forței de muncă a angajaților dezavantajați

Secțiunea următoare se ocupă de problemele angajaților romi, în primul rând, privați la nivel absolut sau relativ, cu deficite de calificare, atingând situația lor actuală pe piața forței de muncă, cu problemele lor specifice și cu propuneri legate de integrarea lor pe piața forței de muncă.

Sunt considerate grupuri țintă ale căror probleme comune sunt următoarele:

- Sunt deprivatate într-o măsură absolută sau relativă;
- Au o pregătire școlară slabă sau nu au deloc;
- Nu au un loc de muncă permanent;
- Reprezentanta lor de interese în comunitate nu există sau este de mică măsură.

Situația europeană, strategii cadru

Conform „sistemului cadru de Uniune ale strategiilor naționale de integrarea romilor” întocmit de Comitetul European populația romilor este tânără: 35,7% au o vârstă sub 15 ani, comparând cu cele 15,7% al populației totale din UE. Vârsta medie a romilor este de 25 ani, pe când vârsta medie a populației din UE este de 40 de ani.

O majoritate semnificativă a romilor de vârsta muncii nu dispune de calificare corespunzătoare pentru a obține un loc de muncă bun.

Integrarea persoanelor rome pe piața forței de muncă atrage după sine nu numai avantaje sociale, vor beneficia de avantaje economice nu numai ei, ci și acele comunități ale căror membri sunt. De exemplu conform analizelor efectuate recent de Banca Mondială integrarea completă a romilor pe piața forței de muncă ar avea avantaje economice estimate la 0,5 miliarde de euro anual în anumite țări. Ar crește productivitatea economică, ar scădea suma sprijinului social plătit de stat și ar crește veniturile din impozitele de venit dacă romii ar fi prezenți pe piața forței de muncă într-o măsură mai mare. Conform aceluiași studiu al Băncii Mondiale avantajele de impozitare în urma integrării romilor în piața forței de muncă se estimează la aproximativ 175 milioane de euro anual în fiecare țară în parte. Aceste efecte economice și financiare importante rezultate din integrarea romilor ar facilita formarea unui mediu în cadrul populației generale care ar fi mai primitiv față de romi, astfel favorizând integrarea romilor în comunități din care fac parte.

Integrarea economică a romilor contribuie la coeziunea socială, și la respectarea drepturilor fundamentale – inclusiv drepturile aferente minorităților – într-o măsură mai mare, respectiv ajută la eliminarea discriminării bazate pe originea rasială, culoarea pielii sau apartenență socială și minoritară.

UE a propus de multe ori, cel mai recent în comunicatul din aprilie 2010 țărilor membre facilitarea integrării sociale și economice ale romilor. Pe baza directivei 2000/43/EK țările membre sunt obligate deja să asigure romilor (așa cum și altor cetățeni) accesul la învățare, angajare, formare profesională, servicii medicale, protecția socială și spații de locuit fără discriminare. Urmărirea cu atenție strictă al efectuării acestei directive poate servi ca mijloc la stabilirea măsurii integrării romilor.

În pofida un anumit avans realizat la nivelul țărilor membre și a uniunii s-a schimbat foarte puțin în viața de toate zilele a romilor în ultimii ani. Conform precizărilor grupului de muncă al Uniunii care se ocupă de situația romilor nu sunt nici acum măsuri dure și proporționale care ar gestiona acele probleme sociale și economice care afectează majoritatea populației romilor din uniune.

Strategia Europa 2020 și-a propus acel obiectiv accentuat ca 75% din populația între vârsta 20-64 ani să participe în ocuparea forței de muncă (rata ocupării forței de muncă în cadrul UE este în medie de 68,8%). Dovezile experiențelor și cercetările de analiză a situației sociale-economice ale romilor arată că se prezintă o prăpastie semnificativă între rata ocupării forței de muncă a romilor și alți membri ai populației. Banca Mondială a considerat că rata ocupării forței de muncă a romilor (mai ales la femei) rămâne cu mult în urmă

față de rata ocupării forței de muncă a majorităților ne-rome. Sondajul efectuat în șapte țări membre de către Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene atrage atenția, de asemenea, asupra unor diferențe importante și indică faptul că romii se simt discriminați în mare măsură în privința ocupării forței de muncă.

Discriminarea romilor pe piața forței de muncă

Înainte de toate este indicat să spunem câteva cuvinte despre prejudecățile față de romi. Acesta este acel tip al dezavantajelor care afectează țigănimia împotriva căruia este cel mai greu de făcut ceva, respectiv în care ar interveni probabil schimbări majore dacă schimbările pozitive remarcabile în condițiile de viață a țiganilor ar atinge un nivel destul de ridicat, însă prejudecata în sine reprezintă un obstacol uriaș în declanșarea acestor schimbări pozitive. Este suficient să ne gândim numai la discriminarea ocupării forței de muncă și este deja clar că până când șansa ca întreprinderile să angajeze forță de muncă romă pe scară largă este minimă, nu se poate produce o ameliorare semnificativă și multilaterală în condițiile lor de viață. Cerc vicios.

Are o importanță indispensabilă în ameliorarea situației ca atitudinile societății față de romi să se schimbe.

Șomajul romilor prezintă o proporție atât de mare pentru că pregătirea școlară a țiganilor este mult mai scăzută decât media națională, se concentrează în zonele crize ale țării privind domiciliul populației rome, locurile de muncă tipice aparțineau acelor domenii care aproape au încetat după schimbarea regimului sau cel puțin au pierdut importanța lor. Toate acestea sunt motive posibile ale șomajului țiganilor, însă nu dau o explicație satisfăcătoare la diferența între rata șomajului – poate într-o prea mare măsură - romilor și cea a ne-romilor.

Discriminarea etnică se numără printre motivele ratelor șomajului țiganilor peste pregătirea școlară scăzută și diviziunea teritorială nefavorabilă din punct de vedere al pieței forței de muncă. Discriminarea în angajare, cu toate că se prezintă peste tot, este deosebit de puternică în acele regiuni ai țării, unde concurența este mare pentru locurile de muncă ocupabile și cu pregătire școlară scăzută și unde problema șomajului majorității cu pregătire școlară scăzută poate fi soluționată cel mai simplu cu prețul discriminării minorității cu calificare scăzută.

Totodată discriminarea pe piața forței de muncă se simte, în general, mai puțin la salarii, se prezintă mai mult la angajare, respectiv la concedieri. La acele locuri de muncă care nu necesită pregătire școlară înaltă sau cunoștințe profesionale foarte speciale, angajatorii (în Ungaria) nu folosesc filtre de angajare costisitoare. Chiar de a aceea nu, pentru că știu că găsesc forță de muncă printre concurenții romi cu o probabilitate mai mică care ar corespunde așteptărilor, astfel vor fi discriminați din start la angajare deoarece și acesta este un proces de filtrare eficient posibil, pe deasupra simplu și ieftin.

Motivul discriminării romilor pe piața forței de muncă are mai multe nivele sau laturi. O componentă principală o reprezintă factorii psihologici și sociali, ca de exemplu reținerile hrănite de prejudecăți. Printre banalitățile peiorative aplicate romilor se numără alcoolismul, lenea, muncă efectuată neprecis, nestatornicia, etc. Situația femeilor romi pe piața forței de muncă este îngreunată de faptul că angajatorii se tem de acel fenomen de opinie banală pe care îl reprezintă nașterea timpurie a femeilor, respectiv sarcina neplanificată. De aceea cei de origine romă suferă discriminare și printre angajații cu pregătire școlară asemănătoare.

Cu toate că la momentul actual stau la dispoziția celor afectați posibilități de remediere legală în fiecare stat membru al Uniunii Europene prin intermediul cărora pot lua atitudine față de discriminările de acest gen, mai mult sunt exemple de sentințe favorabile părților vătămate, cu toate acestea foarte puțini se folosesc de această oportunitate – pe de o parte pentru că sunt puțin informați, nu sunt pregătiți să parcurgă căile legale, iar pe de altă parte atestarea faptului de discriminare este problematică și la adresa specialiștilor.

Prezintă cel puțin o problemă asemănătoare, mai ales în localitățile mai mici, tratarea discriminatorie a populației rome. Se poate remarca în cazul multor localități mici că primarii, superiorii încearcă să rezolve problema cauzată de comunitatea romilor în localitatea încredințate lor prin metode creative, mai ales în cazul acelor localități unde populația societății majoritare este în majoritate, însă populația romilor este, de

asemenea, semnificativă. Aici primarii simt – aproape întotdeauna provenite din rândul populației majoritare – că trebuie să reprezinte populația majoritară care le-a ales „contra” romilor.

Aceste metode pot rezulta a fi norocoase în anumite cazuri, dar întotdeauna există pericolul depășirii competenței, respectiv înstrăinării, „sălbăticitii” comunității romilor. Printre acestea se numără de exemplu programele „muncii comunitare” inventate de primari în schimbul indemnizațiilor sociale (nu alocație în plus), obligarea plătirii cu forța a impozitelor/taxelor în ziua achitării indemnizațiilor sociale, etc. Datorită faptului că comunitatea romă nu este capabilă să-și reprezinte interesele de fond, atitudinile de acest gen și asemănătoare promovează înstrăinarea, lipsa cooperării, discriminarea în cele mai multe cazuri.

Totodată, nu se poate nega faptul că cel mai serios obstacol al ocupării forței de muncă îl constituie cultura generală, pregătirea profesională cu un deficit semnificativ al populației rome din regiune față de societățile majoritare. Conform analizei Fundației Soros din acest an, 25% dintre romii din România sunt analfabeți, pe când această proporție este de 16 în Italia, de 12 în Bulgaria, și de 9% în Spania. Însă proporția analfabeților funcționali este mult mai mare, scăzând astfel cu mult numărul acelor meserii și locuri de muncă în mod direct pe care le-ar putea ocupa o mare rată din populația romă.

Educația din tinerețe/adolescență în scopul prevenirii

Este poate cel mai eficient mod pentru ca adulții să devină și capabili de formare: educarea copiilor pentru a lucra. Astfel, trebuie să ne întoarcem iar și iar de la instruirea adulților la educarea copiilor, și mai mult, suntem convinși că vârsta înaintea școlarizării este cea mai potrivită pentru educarea copiilor deoarece însușim conceptele de timp, spațiu, bine și rău la vârsta de 3-4 ani, respectiv învățăm diferitele sisteme în această perioadă, fie vorba despre numere, familie, comunitate, moravuri. Acesta este un algoritm ușor, valoarea individului este direct proporțională cu măsura cunoștințelor, fiindcă societatea noastră este axată pe performanță, astfel și sistemul nostru de valori. Aceasta este, de fapt, diferența de bază care îngreunează așa de mult acceptarea și asimilarea comunității romilor, diferența sistemului de valori naște prejudecii, refuzul și incapacitatea de integrare în societate.

Activitatea centrului de zi din Sfântu Gheorghe servește drept exemplu care a pornit pe drum generații complete prin activitatea lui de aproape douăzeci de ani. Centrul se ocupă cu copii dezavantajate de vârsta grădiniței, în fiecare zi în timpul săptămânii, în 12 ore. Datorită personalului bine instruit și cu experiență vastă educarea și instruirea consecventă a rezultat a fi una productivă. Este demn de menționat proporția mare a copiilor ieșite de aici care au dobândit calificare școlară (aproximativ 80%) cu rezultate bune, respectiv au fost capabili să se angajeze pe piața muncii la vârsta de adult. Părinții analfabeți trăiesc din veniturile copiilor în multe cazuri. Cele descrise mai sus dovedesc că am reușit să transmitem sistemul nostru de valori, să schimbăm atitudinea părinților prin intermediul copiilor și astfel să realizăm o comunitate utilă pentru societate. Desigur acest lucru nu este numai meritul centrului, dar este un exemplu de urmat al principului efect-reacție, respectiv certitudinea posibilităților pe termen lung, potrivit căruia este necesară cel puțin o generație de muncă investită (20-30 de ani) în vederea obținerii schimbărilor vizibile.

Pe baza experiențelor acumulate până acum, pe care le consolidează exemplele pozitive sesizate în trei țări, trebuie să discutăm cu cele care refuză în mod expres învățământul segregat. Desigur nu cu acele persoane care biciuiesc segregarea elevilor romi în școli speciale, și noi suntem de acord cu respingerea acestui fapt. Copiii romi/țigani nu rămân în urmă cu nimic în ceea ce privește posesia capacităților intelectuale de colegii lor neromi. Nu dispun de acele capacități, aptitudini pe care le necesită școala datorită socializării lor, problemelor lor lingvistice rezultate din condiția lor. Forma segregată de învățământ s-a dovedit a fi cea mai eficientă pentru completarea acestor competențe lipsă, de exemplu în școala „Néri Szent Fülöp” din Sfântu Gheorghe, respectiv în școala cu internat a copiilor romi din Csapi. Cele sesizate în Rimaszécs în cadrul programului Unității de învățământ din Slovacia ca varianta adaptată a „programului unității de învățământ” din Ungaria sunt într-o oarecare măsură contradictorii, dar având în vedere că 4/5 dintre elevi din școala localității sunt romi, aproape că putem vorbi de învățământ separat. Dar adevărul este că completarea deficitelor de competență ale copiilor se realizează într-o altă formă de susținere.

Rolul unității de învățământ din Rimaszécs în viața familiilor și a comunităților de țigani

Există părinți care își pot permite din punct de vedere financiar să-și trimită copiii la meditații. Ceilalți speră că copilul lor se va descurca cumva. Din fericire, mulți au primit o școală bună sau un profesor bun, dar foarte mulți copii rămân repetenți în repetate rânduri la școală, întrerup școala, nu învață mai departe. Din păcate majoritatea acestor copiii provin din familii dezavantajate din punct de vedere social. Una dintre cele mai importante sarcini ale acestor unități de învățământ este să ajute pe acești copiii dezavantajați. Adaptarea la școală este influențată în mare măsură din ce mediu socio-cultural vine copilul, de aceea cei care provin din familii dezavantajate din punct de vedere social sau familii de romi, se adaptează greu la așteptările școlii în multe cazuri – deoarece nici aceasta nu se adaptează la ei. Sistemul de învățământ nu se adaptează nevoilor speciale de educare sau învățare al elevului, ci selectează: le clasifică în școli speciale, clase segregate cu performanțe reduse. În cazul acestor copii însă majoritatea dificultăților sunt doar temporare, acestea pot fi eliminate cu ajutor corespunzător, prin dezvoltare axată pe compensarea dezavantajelor. Sprijinirea succesului școlar al copiilor și tinerilor dezavantajați poate fi obținută prin realizarea echității învățământului. Echitatea învățământului reprezintă formarea mediului de învățământ în care fiecare copil își

poate dezvolta capacitățile, talentul indiferent de climatul familial, social, etnic și astfel are posibilitatea să aducă decizii privind viața lui fără presiuni.

școala care instruiște copii cu climat social diferit – conform speranțelor noastre odată cu „dispariția” segregării din ce în ce mai multe școli vor fi așa – trebuie să se bazeze pe următoarele principii fundamentale:

- pe lângă faptul că are sarcina de dezvoltare a șanselor, posibilităților, transmite conceptul dreptății sociale;
- leagă materialul cunoștințelor școlare cu experiențele proprii de viață ale copiilor;
- este critică în privința inegalităților sociale, acționează în mod conștient împotriva practicării discriminării;
- adaptează ansamblul vast de instrumente al metodelor de învățare/instruire la nevoile individuale ale copiilor;
- nu învață mai puțin copiilor dezavantajați, ci așteaptă chiar mai mult de la ei găsind particularitățile lor datorate situației în care se află;
- nu corectează, ci construiește pe punctele forte;
- respectă familia copilului și climatul lui cultural;
- este familiară, personală, atentă.

Unitatea de învățământ este o instituție în afara școlii care dorește să favorizeze reușita școlară, învățarea mai departe a romilor dezavantajați și mai ales aflați într-o situație mai dificilă datorită discriminării lor pentru care nici familia, nici școala nu poate să realizeze condiții corespunzătoare în vederea reușitei școlare, învățării pe mai departe. Trebuie realizate acele cunoștințe de fond pe care se bazează materialul școlar, existența cărora este presupusă de sistemul școlar. Unitatea de învățământ nu-și poate asuma sarcini mai mici, decât acela de a trimite elevii ei până la bacalaureat. Compensarea deficitelor de învățare poate fi realizată în două moduri, direct și indirect în vederea susținerii învățării pe mai departe.

Unitatea de învățământ poate ajuta în mod direct în remediarea performanței școlare prin consolidarea cunoștințelor de fond, competențe și aptitudini necesare pentru însușirea materialului școlar concret pentru care poate aplica diferite metode alternative pedagogice. Iar în mod indirect contribuie la scopul de mai sus prin dezvoltarea cât mai completă a personalității elevului, dezvoltarea cunoașterii de sine, imaginii de sine pozitivă. Deci unitatea de învățământ este locul învățării, scena eliminării deficitelor, comunitate de stimulare pentru învățarea pe mai departe, un loc unde elevii primesc altfel de impulsuri decât la școală, o instituție pe care elevul o percepe ca o comunitate o familie aleasă voluntar. Oferă programe de după masă elevilor și tinerilor romi la secții superioare și ai claselor gimnaziale aflați în sfera ei de acțiune. Poate fi percepută, de asemenea, ca o școală transmițătoare a culturii care dorește să mărească eficiența școlară prin programul ei de dezvoltare a capacităților, de transmitere a valorilor.

Inițiatorii au pornit la înființarea concepției unității de învățământ de la faptul care sunt și care vor fi nevoile de instruire a țigănimii locale astăzi și pe termen scurt. Conform opiniei conducătorilor programului familiile de țigani nu vor momentan să trimită copii lor într-o școală de țigani separată (de naționalitate, minoritară). Primul dintre motive este faptul că nu au avut experiențe bune în legătură cu nici o formă de „separare” până acum. În trecutul apropiat s-a sesizat fenomenul de „întigănire spontană” la o treime dintre școli. În ultimii 5-6 ani, în unele școli proporția elevilor țigani s-a dublat față de cea a ne-romilor, pe alocuri depășește 80%. Indicatorii învățării pe mai departe sunt cele mai proaste în aceste școli. Pe lângă respingerea segregării se formează din ce în ce mai mult nevoia realizării programelor de susținere a succesului școlar al elevilor. Majoritatea familiilor solicită ajutorul exterior – acum în afara școlii. Depășind nevoile părinților, specialiștii consideră, de asemenea, că este mai bine dacă copii se duc înainte de masă în comunitate „eterogenă”. Este important faptul ca să nu trăiască succesele școlare dorite într-o comunitate romă și printre colegii lor romi, care poate deschide perspective noi în fața lor chiar și în relațiile sociale. Desigur este altă problemă că din punctul de vedere al performanței școlare optime propun familiei să aleagă eventual o școală cu competențe mai potrivită copilului.

Peste tot pe teritoriul țării elevii romi care învață mai departe în instituțiile școlare medii este subreprezentată față de proporția efectivă. În ciuda faptului că pot fi evidențiate rezultate în terminarea școlii generale cu succes, această îmbunătățire nu se reflectă în finalizarea cu succes a instituțiilor de învățământ mediu. Indicatorii de școlarizare formale s-au îmbunătățit, însă abandonul și corigența este semnificativă chiar în primul an.

Nu numai lipsa aptitudinilor și cunoștințelor necesare stă în spatele nereușitei elevilor romi în privința studiilor, cealaltă parte a motivelor este alcătuită din factorii psihologici, social-psihologici rezultate din statutul minoritar. Susținerea eficientă a învățării se poate baza pe gestionarea comună a acestora. Se confruntă în școală straturile cu situații financiare diferite. Sărăcia copiilor aflați în grija părinților care trăiesc în condiții de locuit deplorabile, fără școlarizare, cu goana după traiul de toate zilele și legat de acesta aspectul lor de țigan poate deveni rușinea lor personală. Fiecare copil „sănătos” dorește să amelioreze acest sentiment de rușine. Aceste „strategii de supraviețuire” nu se mișcă pe o scară foarte largă. De la contraidentitatea formată în mod contrar cu lumea școlii și valorile acestuia țin până la cumpărarea articolelor de îmbrăcăminte cele mai scumpe stoarse din ultimii bănuți ai părinților. Însă în cele mai multe cazuri se termină cu abandonul școlar.

Cu toate că copiii provin din medii, situații financiare identice în unitatea de învățământ, totuși instituția nu reprezintă segregarea copiilor romi – se duc în școala teritorială sau în școala lor generală înainte de masă – ci încearcă să ofere acele posibilități care au fost lipsite din viața lor din motive sociale sau culturale, însă sunt indispensabile pentru învățarea eficientă, apoi pentru învățarea pe mai departe. Dorește să ofere un mediu stimulant copiilor – care nu au așa ceva acasă – care le direcționează în direcția învățării pe mai departe, un mediu intensiv la efectul căruia învățarea devine interesantă, importantă.

Programul deci nu are numai caracter de meditație – cu toate că cadrele didactice calificate ajută în materiile școlare zilnice în funcție de nevoi – ci dorește să atragă atenția copiilor asupra bogăției surselor de cunoștințe din lumea înconjurătoare, asupra importanței cunoștințelor ca valoare prin activități de dezvoltare și de completare a cunoștințelor respectiv prin ateliere de activități și oferte de club. Pe lângă aceasta unitățile de învățământ oferă posibilitatea de a face cunoștință într-un mod mai profund cu cultura țigănească generală, căci consideră o valoare personalitatea nu numai în legătură cu anumiți oameni ci și cu comunitățile etnice. Programul unității de învățământ cuprinde transmiterea valorilor, dezvoltarea capacităților, formarea tehnicilor de învățare-educare, îmbogățirea culturii timpului liber.

Cum poate completa unitatea de învățământ învățatul școlar cu scopuri identice prin instrumentele sale? Pe de o parte prin care o face un mediu familial intelectual (clasă de mijloc). Prin cărțile aflate la o întindere de braț, prin recomandarea cărților corespunzătoare la momentul potrivit. Prin programe culturale care se organizează în cercul familial din cadrul familiilor (care funcționează bine) mai sus descrise (muzeu, excursii, teatru, filme, discutarea programelor de televiziune, jocuri de societate, etc.). Printre scopurile principale apare dezvoltarea intelectuală, respectiv autodezvoltare, formarea capacității de dobândire proprie a cunoștințelor. Activitatea unității de învățământ se leagă în mod direct de munca de educare-instruire desfășurată în școală, respectiv de planurile școlare locale.

Pune accent semnificativ pe activitățile de limbă străină și de calculator, ca pe obiectul aspirațiilor părintești răspândite cât mai mult în sfera clasei de mijloc – astfel copiii pot concura cu colegii lor mai bogați sau care provin din alte sfere culturale și în domenii relativ noi, puțin independente de școală.

Rezumând toate acestea, unitatea de învățământ este o școală de transmitere a culturii care prin realizarea programului ei de dezvoltare a capacității, de transmitere a valorilor dorește să realizeze posibilitatea mobilizării sociale. Acest program ajută realizarea alegerii libere a școlii și principiului egalității șanselor.

În țara Secuilor și Slovacia de sud, dar și în alte regiuni care nu aparțin patriei-mamă minoritatea romilor trăiește în situația specifică „minoritatea din minoritate”. O parte din comunitatea romilor se consideră parte a minorității maghiarilor, și în același timp există segregarea și integrarea, atât în învățământ cât și în alte privințe ale politicii minoritare. Învățământul minoritar maghiar se caracterizează prin segregare în regiune (vezi: grădinițe, școli, instituții culturale în limba maghiară) pe când comunitatea romilor este vizibil integrată în comunitatea maghiară.

Situație este contradictorie și slabă din punct de vedere al eficienței. Cu toate că trebuie să facem diferență între instruirea copiilor și cel al adulților, ambele se caracterizează prin această bază polimorfă care nu servește cu un ansamblu eficient de instrumente. Un exemplu al învățământului segregat este școala cu clasele I-VIII Néri Szent Fülöp din Sfântu Gheorghe care deservește o comunitate romă cu un număr mare și asigură educare corespunzătoare respectiv o metodologie elaborată care s-a dovedit a fi eficientă la nivelul comunității.

Grădinița, școala Generală, școala Profesională și Colegiul din Csapi

școala cu internat ai copiilor romi din Csapi participanți în proiect a fost înființată în anul 1973 de către Consiliul Județean Zala cu scopul de a face o tentativă de aliniere pentru combaterea dezavantajelor elevilor romi dezavantajați și cu situație periclitată din Nagyakanizsa Járás. La început a funcționat ca școală cu clasele 1-4, mai târziu a fost dezvoltată cu o grădiniță cu o singură grupă. Este o instituție de 8 clase din 1989. Sectorul de școlarizare s-a limitat la câteva localități din apropiere. Funcționează clasa a 10. din 2001. Din 2005 s-a început instruirea meseriilor de bucătar și de zidar, astfel copiii se pot duce în instituție de la grădiniță până la obținerea unei profesii. Numărul lor crește de la an la an, a avut 310 de elevi în anul școlar 2010/2011.

școala cu secție primară de pe vremuri este astăzi o instituție cu scopuri multiple cu servicii de masă săptămânale, sarcina ei fiind educarea și instruirea copiilor, elevilor dezavantajați în mod expres, în special alinierea celor care aparțin naționalității țiganilor, minorităților etnice în vederea creșterii performanțelor școlare.

școala funcționează conform unui plan școlar normal și nu unui special. Primește și educă în mod integral și elevii cu nevoi speciale de educare. Momentan funcționează cu un colegiu de zi, copii pot sta aici de luni până vineri, vineri sunt transportați acasă cu autobuzul de școală, respectiv le aduce înapoi luni. 90% dintre părinți sunt șomeri, venitul revenit unei persoane abia depășește 15 mii de forinți. Vin aici copiii familiilor ajunse la periferia societății, în primul rând. Părinții pot alege voluntar școala. Vin în Csapi în cea mai mare parte elevi romi din peste 50 de localități ai județelor Zala, Somogy și Vas, astfel instituția îndeplinește sarcini regionale.

Datorită caracterului școlii este foarte important ca copiii să facă cunoștință cu materialul cultural al culturii țiganilor. Astfel cu limba „beás”, cu tradițiile țigănești, cu meseriile străvechi și arte. Îndrăznesc să se abată de la acele tradiții pedagogice care nu mai sunt moderne. Cadrele didactice au încredere în copiii și în viziunile pedagogice proprii, în pedagogia constructivă, deoarece copilul de azi are nevoie de un cadru didactic înțelegător, primitor, creativ care poate să țină pasul cu schimbările și este capabil să exploateze libertatea profesională oferită.

Instituția asigură elevilor instruire gratuită, masă, servicii de colegiu, drumul dintre acasă și școală. Ia asupra ei de la părinți majoritatea cheltuielilor rezultate din educarea copiilor. Primește și acei elevi care sunt excluse din alte comunități sau doresc transferul lor datorită abaterilor lor disciplinare. Aici fiecare pornește de la zero. Doresc să le pregătească pentru viață pe lângă ameliorarea condițiilor de viață, să primească cunoștințe practice pe care majoritatea lor nu le primesc de la familie. De-a lungul anilor – urmărind soarta elevilor – după terminarea celor 8 clase, experiența generală este cea care s-a accentuat în ultimii ani, și anume că elevii au ieșit din cadrele învățământului organizat din cauza situației materiale proaste a familiei, respectiv din cauza forței de retragere, au abandonat școala, astfel au devenit șomeri potențiali. De aceea a cerut și a primit școala posibilitatea instruirii în cadrul unei școli profesionale.

Instituția dezvoltă elevii de la o vârstă fragedă până când aceștia devin adulți. Oferă siguranță copiilor de aici ca o a doua familie astfel încât între timp nu trebuie să se despartă de cei de acasă, fiindcă pot fi cu ei la sfârșitul săptămânii și în vacanțe. Pot petrece în instituție 183 de zile din cele 365 zile, adică o jumătate de an.

Cheltuielile instituției de reducere a cheltuielilor părinților privind creșterea copiilor care sunt gratuite pentru elevi:

- instrumente de școală (manuale, caiete, rechizite, echipamente disciplinare tehnice, etc.)

- servicii de colegiu (echipamente de curățenie, prosop, pentru cei mici pijamale, haine de schimb, detergent, etc.)
- masă de cinci ori pe zi
- transport (de acasă la școală și retur)
- excursii, vizite la teatru și alte activități în timpul liber
- practică de vară în școala profesională.

Sarcini și posibilități în scopul prevenirii

Învățământul adulților și copiilor se leagă, trebuie să ne gândim în scară de generații, în perspective și teorii, pentru că, din păcate, pe baza experiențelor internaționale probabil este nevoie de activitatea generațiilor pentru a aduce posibilitățile celor aflați în situații dezavantajate din totdeauna la nivelul un trai cinstit.

Ameliorarea calificării școlare ale populației romilor/țiganilor dezavantajați trebuie începută la nivelul de bază a școlii, dar putem spune, că în grădiniță, apoi trebuie continuată prin școli profesionale.

De fapt este vorba de un scop dublu, care se condiționează reciproc. Unul este ridicarea nivelului calificării din școala generală și cu ajutorul acestuia celălalt, o participare mai mare la formare profesională. Starea dorită este „creșterea” unei clase de mijloc de țigani majoritar muncitori calificați care ar putea asigura o nouă generație de țigani intelectuali. Din faptul că la nivelul școlii generale romii participă în cea mai mare parte în calificări profesionale, mulți menționează conceptul de „clasa de mijloc a țiganilor”. Printre condițiile care îngreunează formarea profesională a țiganilor putem aminti următoarele:

- relația proastă a familiilor de țigani cu școala, părinții sun incapabili la menajarea școlară cu succes a copiilor lor datorită modelelor lor comportamentale și experiențelor școlare anterioare
- prejudecățile societății majoritare conduc la sentimentul eșecului studiilor
- este un factor important calificarea profesională a părintelui respectiv părinților în școlile profesionale care în cazul romilor nu există, respectiv antipatia față de țigani în subcultura muncitorilor calificați
- În perioada înaintea schimbării regimului țigănimea și-a însușit meseriile industriilor mari cu un prestigiu scăzut. Concedierile de după 1989 au afectat în primul rând aceste ramuri. Au dispărut, de asemenea, locurile de practică ale uzinelor mari, acestea sunt asigurate de întreprinzătorii mici conform practicii noi și în multe cazuri locurile „trebuie cumpărate”, lucru pe care țigănimea aflată în condiții proaste nu le poate face.
- Rolul motivației de învățare este scăzut la romi: datorită „carierelor” părinților, respectiv cunoștințele profesionale a țiganilor (vezi meseriile tradiționale de țigani) nu se bazează pe cunoștințele acumulate în școală așa cum nici „activitățile la limita legalității” care pot apărea ca o alternativă a carierei școlare
- în final cheltuielile cu școala

Promovarea calificării profesionale ale minorității romilor este importantă pentru că la nivelul mediu al sistemului de învățământ acest tip de instituție este accesibil pentru ei. Astfel ar deveni posibilă formarea unei clase vaste de mijloc (probabil inferioară) de țigani, cu cunoștințe profesionale.

Grupul țintă al programelor sunt școlii, cadrele didactice, părinții interesați în formare profesională a copiilor romi și copiii. Datorită faptului că învățământul obligatoriu va fi iar de 16 ani, susținerea trebuie începută deja în clasele 9-10. Sprijinul să fie accesibil tuturor școlilor profesionale. Cercul instituțiilor sprijinite poate fi restrânsă astfel, încât numai acele școli vor fi îndreptățite unde proporția copiilor romi depășește 30%.

Forme de sprijin/susținere:

- Formele de învățământ de aliniere în clasa a 9-10. Aceste forme de concurs întrețin instituțiile și sunt accesibile instituțiilor deja operative.

- Înființarea unor colegii speciale (de săptămână) – se adresează acelor care doresc să înființeze și să pună în funcțiune instituții de învățământ profesional.
- În cadrul instituțiilor care se ocupă de instruirea țăganilor, trebuie ajutate cu programe ministeriale pe de o parte condițiile materiale (echipamente școlare moderne), pe de altă parte condițiile personalului: personal auxiliar/de sprijin pentru școli (profesor recuperator, cadru didactic social, psiholog, asistent pedagogic) – pentru școlii respectiv pentru clase.
- Sprijinirea programelor din cadrul calificării cadrelor didactice și în domeniul învățării pe mai departe în cadrul cărora transmit cunoștințe profesionale privind dificultățile instruirii țăganilor – pentru instituții superioare, instituții cu servicii pedagogice, organizații profesionale ale cadrelor didactice și administrații locale.
- Susținerea dezvoltării cursului practic – pentru meșteșugari, mici întreprinzători
- Consolidarea motivației de învățare în vederea atitudinii pozitive față de școală și favorizarea eliminării obstacolelor materiale ale învățării prin burse în clasele 9-10 și în calificările profesionale – acest tip de sprijin se adresează copiilor.

Specializarea/Formarea profesională a adulților și piața forței de muncă

Acuzația cea mai des menționată în general față de formarea profesională este faptul că formare a nu se desfășoară într-o meserie corespunzătoare cererii pieței forței de muncă. De aceea, în anumite regiuni se formează o lipsă în ceea ce îi privește pe cei cu o anumită meserie, pe când din alte meserii există surplus de calificări, piața forței de muncă nu poate absorbi absolvenții.

Este adevărat că piața forței de muncă maghiară și a țărilor vecine este segmentată într-o mare măsură, este fracționată atât din punct de vedere structural, cât și regional. Acest aspect este nuanțat și de faptul că o mare parte dintre șomerii sunt victimele șomajului cu fricționat (cu fricție). Adică într-un caz anume caută, respectiv oferă același lucru și pe partea ofertei și pe partea cererii, însă interesele tot nu se întâlnesc. Motivele acestuia sunt foarte variate, se extind de la cele ale psihologiei sociale, peste lipsurile mobilității orizontale, până la problemele salariilor.

Într-un sistem de formare profesională a adulților/de învățământ funcțional trebuie realizată teoretic armonia a trei interese. Trebuie armonizată cererea angajatorilor și nevoile celor care doresc să învețe și cu oferta școlilor. Perspectivele acestor nevoi și așteptările formulate în cadrul acestora însă diferă într-o mare măsură. Cererea pieței forței de muncă este pe termen scurt în general și din ce în ce mai mult și preferă flexibilitatea, față de oferta extrem de rigidă ale instituțiilor de formare profesională practică/practicabilă pe termen mediu și cu ideile pe termen lung ale, cu tendință spre stabilitate ale celor care vor să învețe.

Întreprinderile mari (în primul rând firmele multinaționale) atrag muncitorii calificați prin posibilitatea unei cariere profesionale serioase promițând condiții de muncă atractive, venituri mari, posibilitate de promovare, o colectivitate tânără și dinamică. Însă realitatea este cu totul alta. Întreprinderile mari consideră muncitorii ca orice resursă și se străduiesc să maximalizeze profitul obținut prin intermediul lor la fel ca în cazul oricărui factor productiv. Au nevoie de muncitori care pot îndeplini cu precizie și perfecțiune instrucțiunile necesare rezolvării unei sarcini date. În esență caută muncitori (calificați) la sarcini care astăzi sau încă nu sunt automatizate. Acesta, desigur – din punctul de vedere al conducerii întreprinderii - este de înțeles, însă din aceasta nu rezultă că sistemul de formare profesională ar trebui să satisfacă numai și în mod exclusiv nevoile întreprinderilor mari. Pe deasupra, nu se poate garanta că acele procese de lucru care nu pot fi astăzi încă automatizate vor rămâne în această stare și pe viitor. Întreprinderile mari reacționează imediat și în primul rând la prima oscilare a profitului în continuare creștere prin concedierea muncitorilor calificați. În amintirea colectivă s-au gravat acele traume care au afectat în mod dezavantajos masele angajaților întreprinderilor mari – printre altele – la destrămarea industriei mari socialiste în anii după schimbarea regimului, în timpul crizei industriei textile sau pe parcursul reformei agrare. În momentul de față, în plină criză economică, putem experimenta același lucru din partea firmelor: angajații sunt concediați în masă. Aceste fenomene au dus la faptul că majorității oamenilor nu li se pare atractivă cariera pe care o pot avea la o întreprindere mare în calitate de muncitor calificat.

În cazul așa numitelor profesii „la modă” toată lumea vorbește despre supracalificare, dificultăți de angajare, totuși interesul față de acestea este mare. Evident pentru că conform experiențelor de toată zilele ale oamenilor în aceste domenii nu există supracalificare și nu există dificultăți de angajare. Elevii interesați se gândesc să asigure cariera lor acceptabilă pe termen lung prin obținerea unor profesii „la modă”.

După schimbarea regimului a dispărut gestionarea planificată, au dispărut întreprinderile de tip socialist (și odată cu asta majoritatea atelierelor de practică ale întreprinderilor). Pentru trecutul apropiat privind numărul școlarizărilor și profesiile instruite – s-a format o structură de formare profesională cu mulți participanți (părinți, elevi, camere, întreprinzători, de susținere, etc.), bazată pe coordonarea intereselor, reglată fin, cu menținerea în echilibru ai intereselor diferiților participanți, capabilă să urmărească rapid și flexibil schimbarea acestora. Tinerii înscriși azi la o școală profesională nu pot fi învăța cunoștințe profesionale la un nivel la care puteau tinerii de acum 15-20 ani. Cariera de muncitor calificat era atractivă și celor cu note bune înaintea schimbării regimului. Astăzi deja nu este atractivă nici pentru elevii cu note medii. Există o prăpastie extrem de mare între cerințele profesionale și de examen (cpe) respectiv capacitățile elevilor școlilor profesionale și aptitudinile așteptate din partea întreprinderilor de la muncitorii calificați.

Cerințele profesionale și de examen concurează des cu cerințele unui examen de licență, după caz este o procedură de câteva zile, deși este potrivită numai pentru stabilirea rezistenței participanților.

În majoritatea școlilor profesionale cadrele didactice sunt nevoiți să desfășoare din ce în ce mai puține activități pedagogice și mai mult cele cu caracter social. Cadrele didactice se ocupă cu stăpânirea tinerilor din ce în ce mai agresivi, cu protejarea bunurilor mobile ale școlii, respectiv cu apărarea integrității lor corporale.

Dă de gândit faptul că – din cauza contraselectării lor – 60-70% dintre elevii școlilor profesionale sunt analfabeți profesional, adică nu numai că nu pot sau interpretează cu mari dificultăți textul scris, respectiv proporția celor care nu pot însuși nici o fracțiune dintre cerințe depășește 90%, mai mult de 90% dintre elevii sunt admiși la examenul scris al școlii profesionale. La apropoul contraselectării elevilor trebuie menționat faptul că acesta nu se datorează, în multe cazuri, numai elevilor proveniți din medii marginalizate, fără motivație, ci are un rol masiv aici nivelul scăzut al învățământului public, performanța ei contraproductivă.

Este un fenomen nou că întreprinzătorii nu vor să încheie contracte de practică cu elevii de etnie romă pe timpul calificării practice. Între timp numărul elevilor țigani crește accentuat în acest tip de școală, astfel această problemă va duce la un conflict uriaș într-un timp scurt.

Prevederile legale stabilesc care sunt acele meserii unde este obligatorie organizarea calificării practicii profesionale. Totodată schimbarea recentă a legilor impozitării a afectat într-un mod atât de negativ întreprinzătorii care se angajau la calificarea practică a elevilor, în urma căreia au reziliat în masă contractele de practică. Trebuie menționat în legătură cu organizarea calificării de practică profesională realizate în cadrul unor contracte de practică la întreprinderi că foarte multe întreprinderi evaluează cu excelent practica profesională a elevilor, pe când instituția de formare profesională trebuie să țină meditații pentru examen de câteva luni înaintea examenului școlii profesionale pentru ca acestea nu rămână corigenți. Deși camera supraveghează întreprinzătorii din punctul de vedere dacă acestea dispun de cerințele prevăzute pentru instruirea elevilor, dar aceasta verificare poate fi considerată formală din cauza numărului mic de întreprinzători, pentru că în cazul strictetei mai mari aproape ar mai rămâne întreprinderi care s-ar angaja la instruirea practică.

În privința sarcinilor învățământului public și calificarea profesională cu sistem școlar este adevărat faptul că este nevoie simultan de stabilitate calculabilă pe termen lung și la flexibilitate adaptabilă provocărilor noi în vederea muncii eficiente.

Educarea adulților, formarea profesională a adulților, instruirea adulților

Dacă parcurgem perioadele istoriei instruirii adulților, putem descoperi schimbări decisive în determinarea scopurilor lor. Concepția caracteristică întregului secol 19. și primei părți din secolul 20, începând cu iluminismul a preluat încă acea concepție de la pedagogie conform căruia trebuie educați cei care nu-și pot schimba soarta prin forțe proprii. Numai astfel se poate aștepta la ridicarea lor socială și astfel se poate obține egalitatea socială. Educarea poporului depinde de asumarea rolului de victimă a intelectualității, sarcina intelectualilor este răspândirea și de a face cunoscută bunurile culturii intelectuale. Numai că această cultură se afla la o mare distanță de viața celora era destinată, de aceea în mod necesar a rămas privilegiul celor calificați. Este incontestabil faptul că a apărut încă atunci o tendință mai practică, utilitarismul care dorea să transmită cunoștințele aplicabile pornind de la principiul utilității. Dar pentru că a renunțat să ajute în ameliorarea situației sociale, nu putea deveni foarte căutat. A reprezentat însă un tranzit pentru noile nevoi formate la mijlocul secolului 20. care au apărut în societatea industrială și au devenit devenit dominante. A devenit scopul primordial al instruirii adulților formarea profesională a muncitorilor industriilor mari, mai întâi, apoi mai târziu cursurile de perfecționare care se arătau necesare datorită accelerării schimbărilor. A devenit caracteristică formarea profesională adaptată nevoilor pieței forței de muncă, elevii au tins spre însușirea unor meserii pentru a găsi șansa lor de angajare în viața economică cu șanse mai bune. Trebuia tratat cu o atenție deosebită recalificarea celor care lucrau în meserii învechite, respectiv cu formarea profesională șomerilor în vederea acestuia care sigur a ridicat întrebarea cât sunt capabili de învățare cei care au o pregătire școlară scăzută. Compoziția celor care s-au înscris la aceste

cursuri a dovedit că acest strat social se prezintă într-un număr mic pentru învățare ca adult. Acest fenomen a dovedit deja că specializarea profesională nu poate fi dezvoltată cu nivelul scăzut al culturii generale. Cu toate acestea concepția dominantă în societatea industrială a considerat inutilă dezvoltarea culturii generale pe lângă formarea profesională, a recunoscut-o cel mult ca o bază care poate fi dobândită în copilărie. Societatea informativă face necesară o schimbare radicală în privința acestui aspect. Trăsătura caracteristică perioadei noi apărute la sfârșitul secolului 20. este complicarea realității sociale, incapacitatea de cunoaștere a fenomenelor contradictorii, imposibilitatea aparentă de rezolvare a problemelor generale care afectează umanitatea.

Acest lucru face necesară o procedură cu totul alta, decât cea obișnuită. Nu trebuie învățat și instruit un material școlar stabilit, ci trebuie dezvoltate capacități pentru înțelegerea, evaluarea situațiilor variabile și descoperirea și rezolvarea problemelor din cadrul acestora. Este nevoie de o independență mare pentru aceasta fiindcă numai individul poate cunoaște situația și problema care-l stimulează pentru a învăța. Poată să primească cel mult ajutor de la un specialist, dar nu cunoștințe aplicabile după rețetă, gata de preluat. Este evident și faptul că metodele trebuie de asemenea schimbate. Exercițiul care se limitează la transmiterea cunoștințelor unde un specialist înștiințează cursanții despre informații printr-un curs trebuie schimbat cu exercițiul de analiză a situației și rezolvarea problemelor în cadrul căruia participanții au rol activ. Pe când exercițiul de transmitere a informațiilor străduia la efectul de masă (pentru ca informațiile să fie luate la cunoștință de cât mai mulți), exercițiul adaptat nevoilor noi trebuie realiat în grupe cu număr redus. Am ajuns deci la perioada intensivă a instruirii adulților.

Interpretarea conceptului de andragogie

Semnificația originală (greacă) a cuvântului este îndrumarea adultului (mai exact îndrumarea bărbatului). Conceptul a primit extrem de greu locul potrivit în sistemul științei educative pentru că nu puteau să-l plaseze în concepția pedagogică tradițională datorită viziunii cu interpretare îngustă (pronunțate despre „personalitatea finalizată” a adultului) ale opozanților. Cotitura a reprezentat interpretarea andragogiei elaborată din punct de vedere al conținutului și sistematic dezvoltată ca parte a „științei educării omului”. Concepțiile moderne ale științelor pedagogice recunosc astăzi existența educării adulților cu scop și metodică specială ca o ramură interdisciplinară echivalentă cu pedagogia. Conceptul de educare poate suna puțin disonant în legătură cu adulții, însă pe de o parte sfârșitul copilăriei nu înseamnă limita posibilității de educare, dezvoltării personalității, iar pe de altă parte atât experiențele instruirii adulților, cât și mai mult, cele ale calificării adulților/pe piața forței de muncă dovedesc că este nevoie educarea adulților prin formare profesională pentru eliminarea deficitelor de socializare din tinerețe. Pe lângă formarea profesională a adulților în cadrul sistemului școlar (se încadrează aici și învățământul superior) și în afara acestuia, primul aparținând sferei instruirii adulților, cel din urmă sferei calificării adulților, respectiv calificarea pe piața forței muncă ca parte a celui din urmă, există multe alte forme, chiar și autoeducarea, care aparțin sferei noțiunii andragogiei acceptate astăzi. Această cuprinde, de asemenea, particularitățile sistemului de scopuri și valori ale tratării adulților.

Caracteristicile cele mai importante ale cursurilor profesionale de perfecționare formale

Instituții publice și de învățământ superior cu sistem școlar desfășoare activități de instruire a adulților la nivel de bază (ISCED 1-2), mediu (ISCED 3C și 3A) și terțiar (ISCED 5B, 5A și 6). Programele de formare profesională oferite adulților nu diferă, în principiu, de calificările cu sistem de zi în privința scopurilor, cerințelor de participare, structurii, trăsăturilor principale ale planurilor de învățământ sau calificările de obținut. Cerințele calitative și mecanismele de evaluare în instruirea adulților sunt identice cu cele ale învățământului cu sistem de zi.

Instruirea adulților în învățământul public

Instruirea adulților ca o ramură învățământului public stabilită prin lege se adresează în primul rând tinerilor care nu pot obține o pregătire școlară sau formare profesională pe timpul vârstei școlare din motive personale sau din alte cauze. Funcția primordială a instruirii adulților este de aceea asigurarea unei a doua șanse pentru ca participanții să poată obține un atestat școlar de un anumit nivel (de bază sau de nivel mediu) care este condiția continuării studiilor la un nivel superior și/sau să primească o formare profesională din Registrul de formare profesională Națională (RCN) care mărește șansa lor de a intra pe piața forței de muncă. Grupurile țintă primordiale de aceea sunt:

- cei dezavantajați care au abandonat pe timpul învățământului elementar sau care au fost nevoiți să-și continue studiile în forma cu frecvență redusă datorită circumstanțelor (în școala generală [ISCED 1-2] peste vârsta de 17 ani, în gimnaziu și școală profesională peste vârsta de 23 ani pot fi continuate studii numai în cadrul calificării adulților);
- absolvenții școlilor profesionale (ISCED 2/3C) care învață pentru obținerea diplomei de bacalaureat (ISCED 3A) ca condiția intrării în calificări la nivel superior; respectiv
- absolvenții gimnaziilor care au avut parte de o calificare generală pe parcursul calificării de bază și se străduiesc să obțină calificare profesională.

Făcând abstracție de la diferențele programului școlar rezultate din particularitățile formei de instruire, tipurile programelor de formare profesională ale instruirii adulților, cerințele de fond ale duratei, evaluarea, tipurile și nivelurile rezultatelor (certIFICATE de atestare a pregătirii școlare formale și/sau certificate de formare profesională ale RCN recunoscute) sunt aceleași ca și învățământul cu sistem la zi. Instruirea adulților se desfășoară cel mai des în cadrul secțiilor/grupurilor/claselor instituțiilor învățământului public cu învățământ la zi, dar funcționează câteva școli de învățământ superior pentru adulți înființate în mod expres în scopul calificării adulților. Tinerii pot obține prima lor formare profesională RCN gratuit în formare profesională organizată conform regimului de lucru la zi (până la vârsta de 23 ani), la calificările generale și profesionale cu fracțiune de normă trebuie plătit o taxă/taxă de școlarizare pentru a acoperi o parte din cheltuielile calificării. Cei cu situație dezavantajoasă multiplă și cei cu handicap locomotor pot obține, de asemenea, o a doua formare profesională gratuit.

Privind pe termen lung posibilitatea obținerii unei calificări profesionale, schimbările intervenite în ultima vreme indică o modificare semnificativă a proporției obținerii calificării în cadrul calificării profesionale cu sistem școlar, respectiv în cadrul calificării adulților. Sub semnul învățării pe tot parcursul vieții, a crescut semnificativ rolul formărilor profesionale în afara sistemului școlar (informal și ne-formal) în obținerea competențelor profesionale solicitate de provocările vieții și pieței forței de muncă.

În urma schimbărilor intervenite din ultima vreme (s-a produs o modificare semnificativă în raportul numărului efectiv dintre diferitele tipuri de școli, obținerea unei calificări profesionale secundare, respectiv următoarea solicitată pentru adaptarea la nevoile variabile ale pieței forței de muncă se realizează aproape în mod exclusiv în cadrul unei calificări ai adulților) trebuie regândit relație dintre calificarea profesională în sistem școlar și formarea profesională a adulților.

Făcând comparație între evoluția pregătirii școlare a angajaților și structura profesională a acestora de după 1990 cu evoluția structura calificării profesionale școlare și cea a calificării adulților, respectiv eliberarea/lansarea lor în această perioadă putem face următoarele constatări.

- Într-un mediu social și structură de formare profesională dată se reproduce stratul celor care dispun de opt clase/pregătire de bază sau nici atât aproape la ordinul zecilor de mii anual, strat în care generația a doua/treia aproape deja se confruntă cu această situație de viață.
- Data obținerii calificării profesionale s-a amânat din ce în ce mai mult și se realizează tot mai mult la vârsta de adult. Această tendință se va schimba conform concepțiilor noi și măsurile luate.
- Obținerea unei calificări profesionale secundare, respectiv următoarea solicitată pentru adaptarea la nevoile variabile ale pieței forței de muncă se realizează aproape în mod exclusiv în cadrul unei calificări ai adulților.

- S-a intervenit o amânare semnificativă atât în numărul instituțiilor de formare profesională, cât și în numărul cursanților emiși, în favoarea formării profesionale a adulților.
- Formarea profesională cu sistem școlar nu îndeplinește nevoile economiei nici cantitativ și nici calitativ datorită numărului mic de participanți, contraselectării acestora.
- Instituțiile de formare profesională a adulților care funcționează în condițiile pieței pot reacționa mai flexibil la impulsurile economice, decât școlile care funcționează în condiții mai birocratice.

Politica calificării profesionale a pus accent mare în ultima vreme pe creșterea școlarizării în școli profesionale, în special în meseriile lipsă (de ex. introducerea sistemului bursier). În ultimii ani a scăzut cu aproape 8 procente numărul celor care doreau să învețe mai departe la nivel mediu, în gimnaziu (ISCED 3A): de la 42% la 34%, pe când proporția celor înscriși în școli profesionale a crescut de la 19,1% la 24%, iar numărul celor cu aspirații spre liceu profesional (ISCED 3A-4C) de la 39% la 42%, cu direcție identică aspirațiilor politicii profesionale. În urma introducerii bursei în școala profesională a crescut numărul celor înscriși pentru calificare în meseriile lipsă, cu toate că perspectivele lor de angajare nu sunt tocmai bune datorită crizei.

Formarea profesională a adulților în țările participante

Încercările de soluționare ale celor trei țări participante sunt asemănătoare și diferite în același timp. Se poate deduce pe baza celor mai importante variante ale scenariilor posibile că intervenția statului este cea mai puternică în Slovacia, pe când practici din România îi sunt caracteristice mai mult acțiunile civile în mare parte. Ungaria se află între cei doi participanți, pe mijloc. Dar ceea ce se poate deduce în general din practica celor trei țări este faptul că se poate obține numai un rezultat contraproductiv fără devotament intens și fără implicarea părților interesate, numai din „oficiu”. O altă concluzie care se poate afirma desigur în legătură cu aproape toate fenomenele sociale negative: problemele pot fi soluționate eficient numai cu instrumente preventive, funcția de corecție a calificării adulților este mai puțin eficientă, decât cea anterioară. Însă dacă avem cu o situație anume atunci trebuie încercat rezolvarea problemei cu cea mai mare atenție.

Sistemul calificării adulților este în devenire în Slovacia. În țară există 2500-3000 de instituții de formare profesională a adulților conform statisticilor diferite. Formarea profesională include formarea profesională a adulților și programele de recalificare și cursurile pe lângă rețeaua școlilor profesionale. Au apărut posibilități de sprijin semnificativ a licitațiilor odată cu aderarea Slovaciei la UE. Totodată sursele accesibile lor sunt neexploatare de multe ori datorită lipsei de pregătire ale instituțiilor și lipsei cooperării. Administrațiile locale – ca susținătorii școlilor – se confruntă cu lipsă de surse și sunt, de asemenea, nepregătite. În multe cazuri încă „nu pot să facă față” dezvoltării acestor instituții, totodată nici o organizație profesională nu se ocupă cu dezvoltarea instituțiilor de formare profesională.

Formările profesionale organizate adulților îndeplinesc nevoile beneficiarului, respectiv cele ale angajatorului în mod flexibil, în funcție de posibilități. În cazul acreditării aprobarea calificării – în cazul în care se iau în vedere nevoile menționate – se realizează, în general, în 3-4 luni. Scopul general este, în primul rând, să facă mai eficientă și mai productivă economia țării. Aplicarea eficientă a cunoștințelor utile poate fi susținută numai prin realizarea unei unități dintre cunoștințe teoretice și experiențe practice. Nimeni nu poate să aibă succes pe piața forței de muncă fără priceperea, experiența și aptitudinile corespunzătoare. În multe cazuri nu este suficientă nici asta pentru că trebuie avute în vedere permanent nevoile societății și cele ale pieței. Trebuie reacționat flexibil și realist la fiecare provocare în parte care în practica învățământului public necesită o legătură mai strânsă între actualitatea programelor de formare profesională, standardelor și programelor școlare respectiv angajatori și școli, atât la nivel național, cât și regional. Este important să formăm în mod conștient conținutul și metodele învățării în calificarea de naționalitate, să luăm în considerare fiecare nevoie și cerință afectată și să nu formăm specialiști numai „în lumea oarbă”. Trebuie să creștem motivația și să mărim cercul posibilităților de formare profesională deoarece scopul final este, în primul rând, ca absolvenții școlilor profesionale să devină adulți care sunt capabili să învețe pe tot parcursul vieții lor.

Formarea profesională a adulților este parte integrantă a sistemului de învățământ al Republicii Slovace pe lângă calificarea de bază, de nivel mediu și cel superior. Formarea profesională a adulților se desfășoară în instituții de formare profesională (de formare profesională a adulților) având legătura cu pregătirea școlară. Asigură formare profesională parțială sau integrală (calificare), respectiv completează, înnoiește, dezvoltă sau aprofundează cunoștințele acumulate în școală, respectiv satisface diferitele domenii de interes ale celor care vor să învețe. Finalizarea cu succes a calificării nu asigură pregătirea școlară.

Formarea profesională a adulților maghiari din Slovacia și calificările de educare/instruire a populației au fost inseparabile de sistemul instituțiilor de formare profesională a adulților și de educare a populației din fosta Cehoslovacie, respectiv din Slovacia din anul 1993: poate fi considerată parte integrantă a acestuia cu toate acele schimbări care s-au produs în diferite perioade. A funcționat încontinuu în Slovacia un sistem de stat instituționalizat de formare profesională a adulților din anii 1920 (pe vremea primei republici, dar și pe timpul Statului Slovac, și aceasta a continuat din anii 50 până la schimbarea regimului) care avea o secție separată de formare profesională pe limba maghiară. Secția Maghiară a Instituției Culturale cooperând cu Csemadok a organizat în mod regulat cursuri pentru educatorii maghiari ai populației din anii 1950 în cadrul formării în limba maghiară și a editat publicații metodologice și profesionale, respectiv revista cu titlul de Educarea/instruirea populației. Secția Maghiară s-a desființat după 1990 și nu există nici astăzi o formare cu sprijin de stat în limba maghiară (adevărat că și formare profesională în limba slovacă este neregulată datorită bugetului slab) în cadrul Centrului Național de Educare a Populației (NOC). O parte dintre clădirile de educare a populației din Járás – mai ales în zonele cu populație maghiară – a fost „privatizată” de *Matica slovenská*. Organizațiile civile maghiare au încercat suplimentarea acestor calificări în anii 90 – cu mai mult-mai puțin succes (Csemadok, Fundația Márai Sándor, SZMPSZ; Centrul Informațional Forum, etc.). Problema concepției de educare a populației este foarte complexă astăzi în Slovacia, cultura generală/educarea populației a reprezentat în general, înainte de 1989, cursurile de perfecționare ale conducătorilor mișcărilor, grupurilor amatoare și semi-profesionale care a avut în vedere satisfacere nevoilor culturale ale populației adulte prin ansamblul propriu de instrumente și posibilitățile proprii. Acest concept s-a diferențiat după 1989. Conceptul tradițional de educare a populației a necesitat stabilirea mai exactă ale unor domenii parte care au solicitat câte o abordare diferită și ansamblu de instrumente. Printre acestea se numără formarea profesională a adulților, treningurile, formări civile, profesionale și metodologice, treninguri de comunicații, etc. Acesta nu a apărut numai ca o problemă de terminologie, ci a solicitat forme unice, speciale de formare profesională, mai mult condiții instituționale. Cadrul instituțional s-a transformat, de asemenea, radical după 1989. Pe când pe vremuri formarea profesională a adulților și formările culturale au fost realizate de organe și instituții de stat (universități, școală superioară, Institutul de Educație culturală, etc.), pe lângă acestea în anii 90 – uneori luând pe seama lor și rolul instituțiilor anterioare – această a muncă a fost efectuată de organizații nonguvernamentale (asociații civile, asociații, organizații, fundații profesionale, etc.). Au apărut treptat pe piața formărilor, de asemenea, organizațiile, instituțiile orientate pe profit și numărul acestora acum depășește cu mult participarea statului și organizațiilor nonguvernamentale. Totodată sistemul este, de asemenea, necoordonată deoarece calificările regulate, cumpănite și planificate pe termen lung este funcția condițiilor de piață, respectiv ale posibilităților materiale ale unor instituții. Statul asigură calificarea adulților și formarea profesională la propunerea agențiilor forțelor de muncă și prin intermediul acestora stratului dezavantajat social care le realizează în mare parte între cadrele sistemului de învățământ la nivel mediu. Nu au înființat instituții de stat de formare profesională a adulților cu funcționare independentă, ci cursurile au primit loc în școlile generale și instituțiile de formare profesionale și s-au realizat cu implicarea cadrelor didactice care lucrau acolo. Numărul meseriilor care pot fi învățate și cel al calificărilor care pot fi solicitate este, de asemenea, limitat.

Sistemul român de formare al adulților a trecut printr-o dezvoltare mare în ultimul deceniu și jumătate, pentru azi s-au format condițiile legale necesare pentru funcționarea sferei pe bază de piață din „întreprinderile” concentrate inițial numai pe formarea și recalificarea șomerilor. Formarea profesională a adulților ascunde în sine mari posibilități fiindcă dispune de o flexibilitate care nu există în sistemul școlar aflat în viziunea politicii minoritare. Acesta este foarte importantă odată ajunsă în pragmatică învățării pe tot

parcursul vieții deoarece pot fi transmise în această sferă a calificărilor și cursurilor de perfecționare toate acele cunoștințe profesionale, competențe-cheie care sunt necesare consolidării pozițiilor de pe piața forței de muncă și pe care învățământul cu sistem școlar nu le poate forma sau este incapabil să le formeze. În prezent acest sector se dezvoltă cel mai dinamic dintre cele patru sectoare ale învățământului fiindcă baza sistemului de învățământ se transformă încontinuu, scade numărul celor de vârstă școlară, pe când cel al „adulților” este în continuare creșterea. Desigur acest aspect este legat de schimbările demografice care vizează Europa, pe când numărul populației stagnează, astfel tipurile tradiționale de școală încet „se golesc”, formarea adulților capătă un accent din ce în ce mai mare.

Consolidarea sistemului instituțional de formarea profesională a adulților în România se prezintă din două direcții: din partea instituțiilor angajate și în mod tradițional la sarcinile de instruire pe de o parte și din direcția organizațiilor civile pe de altă parte care formează calificări bazate pe nevoile populației înconjurătoare din surse de licitații/concurs. Numărul întreprinderilor de formare a adulților este încă scăzut, fapt care se datorează numărului scăzut al persoanelor fizice solvabile.

A existat o lipsă de lege, un hiatus instituțional pentru multă vreme privind reglementarea acreditării și verificării programelor de calificarea adulților. Cu toate că au înființat Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților în 1999, al cărui organe subordonate sunt comisiile profesionale la nivelul județului, statutul de funcționare al Consiliului a fost acceptată numai în 2004. Elaborarea programelor și politicilor legate de formarea profesională a adulților, acreditarea cursurilor, stabilirea și verificarea condițiilor de organizare și funcționare, respectiv eliberarea diplomelor se află în prezent în competența Ministerului Social și de Muncă, metodologia acestuia a fost aprobată în 2003. (Consiliul Național de Formare Profesională a Adulților, 2011)

Privind în comparație cu Uniunea Europeană, se arată, de asemenea, un deficit de mare măsură în privința participării la învățământul destinat adulților. Numai o proporție de 10% dintre cetățeni români cu vârsta cuprinsă între 25 și 64 ani a participat într-o formă recunoscută al învățământului destinat adulților conform unei indicatori Eurostat din 2005, pe când în cazul vecinului de est, Bulgaria – care s-a aderat la UE odată cu România- această proporție este de 17%, în Spania de 25%, în Franța 51%, în Slovacia 29%, iar în Suedia 71% (media uniunii europene fiind de 42% în același an). Se poate observa în mod paralel și fenomenul conform căruia o parte semnificativă dintre cei cu cunoștințe profesionale a dobândit competențele necesare meseriei practicate pe cale informală. În cadru nerecunoscut de stat. Acest fenomen este caracteristic mai ales celor cu meserii tradiționale, meșteșugarilor, cu toate că lor le-ar fi util, avantajos, în mod evident, să obțină calificări recunoscute despre experiențele deținute.

În Ungaria funcționează mai mult de 8000 de instituții de formare profesională a adulților sau care se ocupă și de aceasta, dintre acestea sunt acreditate aproape 1400, cu aproximativ 3000 de programe acreditate, numărul absolvenților cursurilor cu diferite scopuri în cadrul formării profesionale a adulților variază între 200 și 250 mii de persoane. Majoritatea absolvenților a dobândit calificare profesională. Unul dintre cei mai semnificativi finanțatori ai pieței de formare profesională a adulților este organizația de ocupare a forței de muncă, comenzile organizațiilor regionale al (OFS, astăzi deja) Organizației Naționale de Finanțare (secțiilor teritoriale ale forțelor de muncă a instituției județe a prefecturii), reprezintă un segment foarte important al formării profesionale a adulților.

Privind pe un termen mai lung posibilitatea obținerii calificării profesionale, schimbările intervenite din ultima vreme arată o modificare semnificativă a proporției formărilor profesionale cu sistem școlar, respectiv obținerii unei meserii în cadrul formărilor profesionale. Sub semnul învățării pe tot parcursul vieții, a crescut semnificativ rolul formărilor profesionale în afara sistemului școlar (informal și ne-formal) în obținerea competențelor profesionale solicitate de provocările vieții și pieței forței de muncă.

Pregătire, profesie, angajare

Nivelul de pregătire a populației celor trei țări partenere arată o tendință de ameliorare după perioada schimbărilor de regim. Din punctul de vedere al pieței forței de muncă este cel mai important faptul că a

scăzut semnificativ numărul celor care au terminat cel mult școala generală în cercul populației între 25-59 ani, pe când numărul celor cu studii medii și superioare a crescut vizibil. Astfel nivelul mediu de pregătire cu vârstă activă (cei între 15-64 ani) s-a apropiat de media UE. Deși pe piața forței de muncă din Ungaria numărul total al celor care au terminat cel mult școala generală este din ce în ce mai mic, totuși depășește și așa o jumătate de milion dintre angajați. În anul 1992, din numărul angajaților 1172 de mii aparțineau acestei categorii, asemănător numărului de angajați din anului 2006, însă numai 519 de mii în 2006 ceea ce reprezintă o proporție de 13%. Numărul total al celor cu pregătire medie a crescut de la 40% la 60%, însă numai 30% dispun de un bacalaureat corespunzător nivelului „upper secondary” internațional (UE: 43%).

Pe lângă schimbul demografic (faptul că pregătirea școlară a oii generații care intră pe piața forței de muncă este mai mare decât celor care părăsesc piața) a avut rol și faptul că în cazul pierderii locului de muncă cei cu pregătire slabă nu au avut șansă de a întoarce. Toate acestea înseamnă că este încă foarte ridicată proporția celor necalificați pe piața forței de muncă și mai ales în cercul care au rămas pe afară pentru care singura șansă de supraviețuire și/sau întoarcere ar reprezenta dacă ar obține o calificare profesională.

Este cunoscută corelația strânsă între ocuparea forței de muncă și pregătirea școlară, respectiv calificarea profesională. Dacă analizăm conform acestora rata ocupării forței de muncă, putem stabili angajarea mai mare a celor cu calificare profesională (mediu sau superior) cu o abatere teritorială semnificativă însă evidentă. Rata de angajare a fost de 81,2% printre cei cu studii superioare între vârsta de 15-64 ani, printre cei cu școală profesională 69,2%, la cei cu școală generală 61,6%, pe când la cei cu maxim 8 clase generale 27,6%. Este evident faptul că această corelație este la fel strânsă cu minus în privința evoluției șomerilor.

Educarea adulților cu situație dezavantajată, abordare metodologică

Formarea profesională ca instrument al pieței forței de muncă

Formarea profesională, și mai mai formarea profesională a pieței forței de muncă ca instrument activ al politicii de angajare cu scopul reducerii șomajului, respectiv prevenirea acestuia, este un instrument strategic determinant. Cele mai importante grupuri țintă al formărilor profesionale de favorizare a ocupării forței de muncă și sarcinile aferente acestora:

- debutanții,
- șomerii pe termen lung,
- cei capacități de muncă schimbate,
- realizarea programelor de formare profesională de favorizare a angajării celor cu ajutor, indemnizație pentru creșterea copilului,
- populația romilor și
- ameliorarea reintegrării șomerilor peste 50 de ani.

Acei membri ai acestor grupuri care pierd aceste formări profesionale, pierd orice șansă pe piața forței de muncă și în urma acestuia găsesc muncă ocazională/de sezon mai ales în economia neagră.

Tabelul nr. 5. Rata ocupării forței de muncă și pregătirea școlară, 2008 (%)

Regiune/denumire	cu pregătire de bază ISCED 0-2	cu pregătire medie ISCED 3-4	cu pregătire superioară ISCED 5-6
27 UE	48,1	70,6	83,9
Ungaria	27,2	63,3	79,5
România	41	63,5	85,7
Cehia	24,1	73,1	83,2
Slovenia	42,9	72	87,5
Slovacia	15,9	70,1	83,8
Finlanda	46,4	75,1	85,6
Germania	45,9	74,7	86,4
Estonia	46,9	71,9	84,4
Portugalia	65,8	65,8	84,7
Spania	55,5	67,4	81,7

Se observă din date că în regiunea noastră (în primul rând în Ungaria, Cehia și Slovacia) există o rămânere în urmă în special în privința angajării celor cu pregătirea cea mai slabă, peste subangajarea generală.

Momente relevante din punctul de vedere al formării profesionale/instruirii

Socializarea

Sarcina socializării este integrarea în societate, primirea continuă a lumii din jurul nostru și mediului nostru mai restrâns, însușirea „modelelor” vieții. Însușirea treptată a spațiului de viață mai restrâns și mai larg al omului (personalității), tradițiilor, obiceiurilor și valorilor formate în cadrul acestuia. Trebuie accentuate doi factori importanți din punctul de vedere al integrării: compoziția/structura socială în care ne încadrăm și habitatul, adică orientarea de viață interioară transmis prin această structură care direcționează acțiunile noastre, stabilește relația reflexivă față de impulsurile transmise de lumea exterioară. Aceste două momente stabilește prin acțiune reciprocă rolul individului în comunitatea dată, adică comportarea lui față de alții și conduita altora față de el. Știm că acesta este reglementată de normele și așteptările legate de rol. În urma acestora se formează sistemul relațiilor interpersonale corespunzător structurii sociale date (interacțiuni, sistemul relațiilor de simpatie și antipatie) în care individul caută locul lui și se străduiește să asigure dezvoltarea lui proprie. Individul încearcă să corespundă rolului stabilit, iar mediul interpersonal reglementează comportamentul individului prin normele sale. Dacă imaginea de sine a individului (Self) și comportamentul lui sunt congruente (se află în concordanță) atunci socializarea individului merge în direcția bună, își găsește locul în structura socială dată.

Capacitatea

Capacitatea înseamnă o aptitudine, pregătire pentru o anumită performanță, activitate. Există capacități generale care pot fi exprimate prin mai multe forme de activități – cum ar fi inteligența sau creativitatea – și există capacități speciale (de ex. îndemânarea, auzul).

- Se gândește în mod convergent cel care găsește o soluție obișnuită și unică la o anumită problemă.
- Gândirea divergentă oferă o soluție neobișnuită și de mai multe feluri.
- Gândirea creativă, adică constructivă cere cunoașterea soluțiilor obișnuite, dar nu se oprește la acestea, ci alege cel nou, dacă acesta promite o eficiență mai mare.

Pe parcursul învățării cerințelor teoretice și practice ale unor meserii – în vederea cunoștințelor productive – anumite informații, practici de muncă trebuie dezvoltate la nivelul cunoașterii, experienței, respectiv aptitudinii.

Cunoștințele

Cunoașterea însușită ale totalității conceptelor formate despre realitate sau despre anumite părți a acesteia în urma învățării sunt cunoștințele. Funcția cunoștințelor generale/culturale și profesionale este utilizabilitatea care reprezintă pe o parte primirea cunoștințelor noi și rezolvarea problemelor (sarcinilor) recunoscute, pe de altă parte. Cunoștințele fixate, înțelese și acceptate stipulate în sistem (integrate în sistemul cunoștințelor proprii) este baza și condiția cunoașterii productive și aplicării practice.

Experiența

Având în vedere și experiențele generale și de muncă ale adulților sunt legate, de regulă, la cunoștințele, acțiunile existente. Adulții ajung repede la aplicarea practică a cunoștințelor având în posesie capacitățile corespunzătoare. Motivația de învățare ajută, de asemenea, acest lucru pe lângă modul de gândire practică. Experiența este efectuarea sarcinilor, activităților noi – cu o concentrare intensă – combinând cunoștințele noi și cele existente. Prima fază este repetarea independentă a activității prezentate. Activitatea se caracterizează prin risipă de energie, verificarea conștientă intensă ale diferitelor momente, soluționarea aleatorie a unor fracțiuni de probe; „efectuarea muncii” segmentate, cu ritm variat pentru că individul nu se

poate pregăti la următoare acțiune în timpul activității. Informațiile noi necesită decizii atât la începutul activității, cât și în timpul acesteia în vederea evitării greșelilor, erorilor.

Aptitudinea

Elementul activității conștiente, automatizate este aptitudinea care poate fi dezvoltată, respectiv consolidată și devine instrumentul soluționării sarcinilor prin practică regulată, cu repetarea momentelor.

Caracteristicile cunoașterii la nivel aptitudinal:

- activitate, efectuarea muncii în mod fluent, continuu;
- este nevoie de informații exterioare minime;
- anumite momente s-au automatizat (astfel există posibilitatea de a concentra la următorul pas);
- detaliile activității nu necesită decizii una câte una (s-au automatizat și acestea);
- anumite acțiuni parțiale „pornesc” automat următoarea (stereotipie dinamică);
- omul este capabil să aplice încontinuu diferite practici, soluții pe parcursul activității adaptându-se la situația dată;
- nu se concentrează la executarea momentelor în timpul efectuării muncii, ci pe calitate, pe rezultatul final.

Aptitudinea însușită devine caracteristica permanentă a personalității, însă menținerea la nivel, păstrarea ei necesită practică regulată.

Competența

Calificarea-formarea profesională a introdus cu timpul noțiunea de competență care diferă de cunoaștere și de aptitudini. Competența capacitatea de a putea da o performanță mai bună în diferitele situații bazând pe combinația cunoștințelor generale și multitudinea de aptitudini. Competența este caracterizată, de fapt, de performanță și care este în corelație directă cu nevoile ocupării forței de muncă.

Angajatorii se gândesc des că cunoștințele și aptitudinile se adaptează la instruire-formare profesională numai din punct de vedere al conținutului și valorii, neglijând între timp performanța și astfel motivația lor să introducă învățământ și formare profesională bazată pe competență. În concluzie competența este în legată mai ales cu ce pot face oamenii și nu de ce cunoștințe dispun. Acesta are mai multe tipuri de efecte:

- Competențele trebuie văzute în corelația fiindcă sunt legate de diferite activități.
- Competența este un rezultat, nu descrie acel proces de învățare prin care a trecut individul.
- Trebuie să fie standarde clar stabilite și accesibile prin care performanța poate fi măsurată și acreditată.
- Competența trebuie să se refere la acel lucru pe care cineva poate să facă la o anumită dată.

Transformările globale au declanșat schimbări structurale, societățile și economiile europene trec prin procese intensive de transformare care au efect și asupra transformării politicilor de instruire a adulților. Însă schimbările la nivel macro pot avea efect periculos asupra coeziunii societăților europene. Oamenii pot experimenta versiunea mai dură a inegalității în era informațională. Se poate forma o răscruce între „câștigători” - cei care profită din dezvoltările posibilităților informaționale, de comunicare, de călătorie și de ocupare a forței de muncă - și „învinși” care se confruntă cu riscul excluderii și marginalizării sociale. Pe scurt, cunoaștere, aptitudinile și competența se consideră vehiculul care conduce spre integrarea și mobilitatea socială. De aici poate rezulta acea străduință a statelor și comunităților de a investi în dezvoltarea „resurselor umane” ale oamenilor în vederea devenirii lor „angajabile” și „aplicabile”. Organizațiile, în mod asemănător, consideră dezvoltarea resurselor umane un răspuns necesar și integrat pentru o serie de presiuni revendicate de prezent, de exemplu: reorganizarea competițională, dispariția frontierelor, descentralizarea, schimbările tehnologice, îmbunătățirea calității și serviciilor și altele.

Competența-cheie o reprezintă setul aptitudinilor, capacităților, atitudinilor și înclinărilor de susținere a autorealizării. Caracteristicile fundamentale ale competenței:

- ansamblul de capacități care diferă de capacitățile așteptate în mod tradițional de formările profesionale;

- se leagă de fiecare acțiune;

- se leagă întotdeauna de o sarcină determinată;

- afectează, în principiu, trei grupe de capacități:

1. cunoașterea (cunoștințe),

2. know-how (practică),

3. forme de conduită socială pe parcursul îndeplinirii sarcinii date;

- capacitățile se integrează.

Principiile de bază ale formării profesionale a adulților

Angajații/elevii trebuie să știe

- ce
- de ce
- cum fac?

Rezultatele cercetărilor psihologice indică faptul că factorii de motivare, afectivi și de dezvoltare sunt mai importanți în cazul adulților decât la elevii mai tineri. Adulții sunt mult mai capabili să se comporte chibzuit și să articuleze scopurile lor de învățare. Tind mai mult spre a direcționa experiența lor de viață ce și cum să învețe.

Imaginea de sine formată a elevului adult

- este autonom
- condus de el însuși.

Adulții sunt independenți și se conduc pe sine în mod conștient. Trebuie să fie liberi pentru a se conduce pe ei însuși. Profesorii lor trebuie să le implice activ în procesul de învățare și trebuie să devină persoane de coordonare a învățării, adică persoane care ușurează și face posibilă învățarea lor. Este important în mod special ca profesorii să se intereseze de perspectivele participanților ca să poată decide corect cu ce teme să se ocupe și să lucreze pe proiecte care corespund intereselor speciale ale elevilor.

Totodată trebuie să facă posibil participanților ca aceștia să-și asume răspunderea pentru prezentarea lor ținută și pentru conducerea grupului. Profesorii direcționează participanții mai mult de-a lungul scopurilor de învățare, în loc să le comunice fapte. În final, trebuie să arate participanților că grupul, clasa și colegii lor cum le ajută în realizarea scopurilor lor.

Adulții au acumulat deja experiențe de viață și cunoștințe care includ activitățile legate de muncă, răspunderile familiale și pregătirea anterioară. Trebuie să însereze învățarea la această bază de cunoștințe/experiențe: trebuie să schițeze experiențele și cunoștințele participanților legată de temă în vederea favorizării acestuia. Toate acestea trebuie raportate la participanți, trebuie recunoscută și consolidată valoarea experienței în învățare. Trebuie pus accent deosebit pe:

- tehnicile experimentale
- aplicarea practică
- cumularile învățării din experiențe.

Experiențele anterioare ale adulților

- sursă
- modele mentale

Asemănător fiecărui alt elev, și adulții trebuie tratați cu respect. Profesorii adulților trebuie să recunoască acea bogăție a experiențelor pe care participanții adulți le aduc în sala de curs. Participanții trebuie tratați ca

persoane egale atât din punctul de vedere al experiențelor, cât și al cunoștințelor și trebuie lăsate să-și exprime liber opinia lor la curs.

Înclinarea spre învățare

- sarcini legate de viață
- de dezvoltare

Adulții sunt *orientați spre relevanță*. Trebuie să vadă motivul pentru a învăța ceva. Învățarea trebuie să fie aplicabilă pentru munca lor sau dintr-un alt punct de vedere al răspunderii, sarcinii valoroase lor. De aceea profesorii trebuie să măsoare obiectivele participanților la începerea cursului. Acest scop poate fi obținut prin a lăsa participanții să-și aleagă un proiect care reflectă cercul lor propriu de interese.

Orientarea spre învățare

- mod de gândire centralizată pe problemă
- sesizarea legăturilor.

Adulții sunt, în principiu, conștienți de scopurile lor. Când se înscriu la un curs, în general știu care este obiectivul pe care doresc să-l obțină. De aceea apreciază acel program de învățământ care este compus din elemente bine organizate și clar stabilite. Profesorii trebuie să arate elevilor cum ajută acest curs în realizarea obiectivelor lor. Schițarea scopurilor și obiectivelor cursului se realizează la începutul cursului. Sunt foarte importante următoarele elemente din punctul de vedere al orientării participanților: 72317

- formarea mediului corespunzător de învățare
- programarea învățării
- stabilirea nevoilor de calificare ale participanților
- organizarea participanților în grupuri
- procesul de planificare
- crearea programului de formare profesională
- planificarea calculării cu experiențele de învățare
- colectarea continuă a experiențelor de învățare
- evaluarea procesului de învățare

Motivația pentru învățare

- valoare interioară
- interes personal

Adulții sunt practici, se concentrează la acele referințe într-o situație de învățare care sunt cele mai utile pentru ei din punctul de vedere al muncii lor. Poate că cunoștințele în sine nu le interesează. Profesorii trebuie să explice clar participanților ca o anumită temă – material de curs cum va fi utilă pe parcursul muncii lor.

Ce motivează elevul adult?

Cel puțin șase factori servesc ca sursă motivațională în instruirea adulților:

- *Relațiile sociale*: a face rost de prieteni noi, crearea bazei pentru diferitele organizații și prietenii.
- *Așteptări exterioare*: corespunderea instrucțiilor date de altcineva; îndeplinirea așteptărilor, propunerilor persoanei, organizației cu autoritate oficială.
- *Bunăstare socială*: îmbunătățirea capacității oamenilor pentru servicii, pregătirea lor în serviciul comunității și îmbunătățirea capacității de participare în munca comunitară.
- *Avansare personală*: obținerea unui statut mai înalt în muncă, asigurarea avansării profesionale, concurența cu alte persoane.

- *Fuga/stimularea*: dizolvarea plictiselii, oferirea recreerii din rutina de acasă sau a muncii sau de a oferi contrast față de alte detalii obositoare ale vieții.
- *Interes cognitiv*: de a învăța numai de dragul învățării, de a căuta cunoașterea de dragul cunoașterii, de a satisface spiritul cercetător.

Care sunt principalele obstacole ale participării?

Adulții au multe responsabilități în mod diferit de copii și adolescenți pe care trebuie să le țină în echilibru cu cerințele învățării. Printre obstacolele adulților se numără:

- lipsa de timp, bani, siguranța de sine și interesului
- lipsa de informații privind posibilitățile de învățare
- probleme de orar, probleme de creștere a copilului și de circulație.

Chiar și *factori motivaționali* pot fi obstacole, de exemplu:

- cerința așteptată din punctul de vedere al aprobării competenței sau activității dorite
- promovarea așteptată (sau realizată)
- îmbogățirea muncii
- nevoia de păstrare a vechilor aptitudini și de însușire a aptitudinilor noi
- nevoie de adaptare la schimbările intervenite în muncă
- corespunderea față de prevederile locului de muncă

Motivația continuă

Dacă participantul nu recunoaște nevoie de învățare (a fost jignit sau descurajat) efortul profesorului cu tendința de a ajuta participantul devine inutilă. Profesorul trebuie să realizeze o armonie cu participanții și trebuie să fie pregătite pentru învățare. Profesorii pot motiva cursanții prin diferite mijloace:

- *Stabilirea tonului orei de curs*. Profesorii trebuie să încerce să creeze un mediu prietenos, deschis care oferă participanților sentimentul că profesorul îi ajută în învățare.
- *Formarea nivelului de afecțiune corespunzător*. Nivelul tensiunii trebuie să se adapteze la nivelul de importanță a obiectivelor. Dacă materia de curs dată este deosebit de importantă, atunci trebuie creat un nivel mai ridicat de tensiune/stres. Oamenii însă învață mai eficient într-o situație de un nivel scăzut – mai puțin tensionat – dacă tensiunea este prea mare acesta va împiedica învățarea.
- *Stabilirea corectă a gradului de dificultate*. Gradul de dificultate trebuie pus la un nivel destul de înalt pentru ca acesta să reprezintă o provocare participanților, dar nu atât de înalt încât să prezinte efect de frustrare sau să suprasolicite participanții.

Participanții trebuie să dispună de cunoștințe exacte privind rezultatele lor de învățare. Feedback-ul (retroacțiunea sau conexiunea inversă) trebuie să fie determinată exact. Participanții trebuie să vadă care este recompensa învățării, se poate spune simplu care sunt avantajele însușirii unei tematici anume. În final participanții trebuie să fie *interesați* de tematica pe care o vor învăța. Interesul are legătură directă cu recompensa. Adulții trebuie să vadă avantajul învățării pentru a se motiva în învățarea unei discipline/unui lucru.

Consolidarea

Profesorii încurajează formele corecte de conduită și de performanță.

- Utilizează *consolidare pozitivă*, în general, cei care învață participanților noi aptitudini. Așa cum indică și denumirea, consolidarea pozitivă contribuie la comportamentul dorit (pozitiv), la acțiunea dorită.
- Utilizează *consolidare „de schimbare”*, în general, cei care învață noi aptitudini sau informație nouă. Se utilizează atunci când încercăm să schimbăm o formă de comportament. Rezultatul consolidării

„de schimbare” este stingerea, adică profesorul aplică consolidări „de schimbare” până când comportamentul „greșit” dispare sau încetează.

Cel mai bun mod de motivare a elevilor adulți este să dezvoltăm simplu cercul acelor motive pentru care s-au înscris și dărâmăm obstacolele. Profesorii trebuie să învețe de ce s-au înscris elevii lor (adică factorii de motivare); trebuie să descopere ce le reține de la învățare. După aceea profesorii trebuie să planifice strategia lor proprie de motivare. O strategie reușită cuprinde și faptul că arătăm elevilor adulți ce legătură există între instruire-formare profesională și promovarea așteptată.

Comisia Europeană despre competențe

Comisia Europeană a prezentat Parlamentului European și Consiliului European propunerea de stabilire ale competențelor cheie necesare învățării pe tot parcursul vieții în 2005. Pe baza acesteia Parlamentul European a definit în cadrul negocierilor din Lisabona ca capacitate de bază cititul, scrisul, numărare elementară, respectiv delimitează opt competențe-cheie care influențează descurcarea individului de toate zilele. Acestea sunt următoarele: comunicare pe limba maternă, comunicarea desfășurată în limbi străine, competența matematică și competențe fundamentale în domeniul științelor naturii și tehnice, competența digitală, acumularea cunoștințelor, competențe sociale și cetățenești, capacitate de inițiere și competența întreprinzătoare, conștiință culturală și capacitate de exprimare. Cercul competențelor fundamentale poate fi stabilită mai greu. Pe baza definițiilor aici aparțin, în primul, rând, competențe verbale, de citire, scris și de numărare. Faptul cum se determină gradul aliterăției pe baza măsurii sau lipsei lor apare în anumite poziții și analize. Pentru aceasta trebuia stabilit întâi nivelurile competențelor, apoi s-au întocmit diferitele mijloace de măsurare adaptându-se la acestea.

Organizație franceză aflată sub conducerea UNESCO, (Agence Nationale de Lutte contre l’Illettrisme) stabilește în referința sa patru nivele de competențe pentru capacitățile de bază. Competențele fundamentale ale persoanelor cu performanța la primele două niveluri sunt deficitare, pot fi considerate aliterăție funcțională datorită îndeplinirii slabe a cerințelor.

Nivelul 1. Poziția de plecare. Competențele persoanei fac posibil ca aceasta să se orienteze în lumea literelor (cu recunoașterea semnelor de punctuație și cuvintelor), în lumea cifrelor (cu baza calculării), respectiv în spațiu și timp. Comunicarea verbală constă, în general, în producerea de întrebări și răspunsuri simple.

Nivelul 2. Competențe funcționale în viața banală. Competențele persoanei fac posibilă ca aceasta să citească și să scrie propoziții simple în mediul ei obișnuit; să găsească informații fundamentale în documente simple; să ofere și să primească informații în timpul convorbirilor, respectiv să fie capabilă să soluționeze exerciții simple – rezultate din situațiile banale de viață – de calcul, etc. La acest nivel dezvoltarea conștiinței lingvistice, funcțiilor cognitive și cunoștințelor matematice poate fi realizată făcând legătură cu situațiile situațiilor obișnuite de viață.

Nivelul 3. Competențele facilitează în multe situații acțiunea. Competențele fac persoana capabilă să citească și să scrie texte scurte, să argumenteze, respectiv să soluționeze probleme mai complexe și să aplice numărarea la un nivel mai înalt. La acest nivel sarcina formării profesionale este de a direcționa automatismul de la practica de toată zilele spre însușirea regulilor (reguli de ortografie, tipologii lingvistice, etc.), înțelegerea reprezentării realității în mod sistematic (tabele, grafice, scheme). Cel de-al treilea nivel corespunde aproximativ cerințelor minime ale învățământului la nivel fundamental.

Nivelul 4. Competențele consolidează integrarea autonomă. Acest nivel cuprinde toate competențele necesare pentru ca omul să-și găsească locul în societate, să se adapteze la schimbări, să fie capabil de a continua învățarea.

Caracteristicile formării profesionale preconizate

Formarea profesională care servește pentru „aliniera” celor cu dezavantaje multiple este necesară pentru:

- a forma un mediu de învățare cooperativ
- să realizeze mecanisme pentru planificare reciprocă
- a fi capabil să evalueze nevoile și interesele elevilor
- a face posibil fixarea obiectivelor de învățare pe baza nevoilor și orientărilor de interes stabilite
- să planifice activitatea de învățare pe segmente în vederea realizării obiectivelor
- să execute planurile prin selectarea diferitelor metode, materiale și surse; și să evalueze calitatea experiențelor de învățare, totodată să determine din nou nevoile de învățare ulterioare

1.) *Evaluarea capacităților, formarea grupurilor*

În cazul în care programul dorește să corespundă unui strat mai vast, se adresează mai multor grupuri țintă (de ex. tineri, cei peste 45 de ani, femei, cei cu handicap, etc.), este indicat stabilirea cât mai exactă a acestora chiar la început. Totodată este necesară, de asemenea, o evaluare a capacităților care descoperă potențialul intelectual și spiritual al participanților.

Cu toate că o parte dintre romi (în mod tipic tinerii și cei care au mers la școală înainte de 1989) dispune de o pregătire școlară de un anumit nivel, din păcate, nu este deloc sigur că certificatele obținute reflectă cunoștințele reale. Trebuie evidențiate cei care pot obține chiar bacalaureatul sau o diplomă la un nivel mai înalt cu sprijinul corespunzător pentru că în cazul lor formarea profesională de specialitate simplificată ar însemna neexploatarea potențialului lor.

Sunt, de asemenea, importante factorii psihici, motivația, ambiția, evaluarea conștiinței. Pe de o parte pentru că ajută la identificarea formei de susținere cea mai favorabilă pentru unii participanți, iar pe de altă parte, în cazul în care ar apărea o situație de „supraprezență”, este important ca în prima tură să participe „cei mai descurcăreți” în vederea asigurării succesului programului.

Această evaluare poate fi realizată cel mai bine prin testele date în forma unor interviuri luate de către interviuatori profesioniști. Totodată, în limita posibilităților, merită evaluate, de asemenea, competențele fizice (de ex. îndemânarea, atitudinea față de animale, etc.) prin intermediul testelor empirice.

Merită încercată implicarea voluntarilor la evaluarea capacităților, mai ales în cazul grupurilor mari (de ex. studenții cursurilor de specialitate ale universității pot ajuta la testare, interviuare, etc.). Acesta, peste faptul că scade efortul necesar și sarcina de muncă a specialiștilor implicați, contribuie și la sensibilizarea unei comunități anume prin cunoașterea mai profundă a comunității romilor și ar însemna experiențe utile pentru studenți cu mare probabilitate.

2.) *Alegerea meseriilor, cooperarea cu întreprinderi, autorități locale*

Succesul oricărui program de formare profesională depinde de alegerea meseriilor corespunzătoare. Pentru aceasta este important faptul ca meseria aleasă să corespundă așteptărilor și competențelor grupului țintă, la fel și ca meseria învățată „să fie valorificabilă” pe piața forței de muncă.

De aceea este indispensabilă realizarea evaluării la un nivel regional în orice caz în care poate ajuta mult implicarea federațiilor întreprinzătoare, agențiilor forțelor de muncă, administrației locale. Acesta ajută în evaluarea rezistenței de așteptat, pe de o parte, în descoperirea motivelor acesteia, iar pe de altă parte în stabilirea acelor domenii unde angajarea este cea mai probabilă. Astfel acest domeniu poate fi agricultura, creșterea de animale, industria lemnului, industria construcțiilor, în funcție de particularitățile regiunilor.

Totodată merită luate în considerare și alte puncte de vedere privind meseriile de învățat, ca de exemplu:

- Capacitatea de tolerare a monotoniei este mai scăzută la acele persoanele care au fost șomeri pentru o perioadă mai lungă de timp și în acest timp au dispus de un orar „liber”. De aceea se recomandă alegerea unei meserii care sunt mai variabile, eventual pot fi executate în aer liber (zidar, îngrijirea animalelor, etc.)
- Cu toate că se bazează pe prejucii, merită luat în considerare faptul că oamenii de origine romă s-ar angaja cu o probabilitate mică în meseriile privind serviciile de relații cu clienți, decât să fie expuse la

această experiență de eșec. Desigur trebuie confruntată și acest prejudiciu pe viitor, însă este indicat evitarea meseriilor de această natură pe termen scurt-mediu.

- Merită luate în mod evidențiat la aceste meserii, ocupații cei care includ în sine o atitudine de protecția mediului și/sau de inovație pe baza unei evaluări regionale/locale. Printre acestea se numără de exemplu:
 - împădurirea/îngrijirea pădurii, având în vedere faptul că în multe părți ale Europei, mai ales la Sud, exploatarea pădurilor cauzează deja daune naturale semnificative,
 - îngrijirea, exploatarea salciei energetice sau altor baze de producere a bioenergiei
 - prelucrarea materialelor reciclabile, de ex. construirea de case/sere din sticle P.E.T. Astfel nu numai ar învăța o meserie, ci ar putea servi drept exemplu altor comunități/ar ajuta în rezolvarea problemelor de locuit caracteristice acestora.

3.) *Alegerea, formarea formatorilor*

Rolul profesorului adulților este definită multilateral în literatura de specialitate: profesor, corepetitor, cadru didactic, instructor, referent, ajutător, conducător, consultant, broker, dezvoltator al resurselor umane, declanșator de schimbare și mentor. În realitate cei care lucrează în învățământul adulților refuză des expresia de „profesor”, parțial pentru că vor să se diferențieze de profesorii școlari, parțial din cauza acelor deficite pe care le-au experimentat în domeniul învățământului școlar tipic legat de adulți. Cadrul didactic al adulților trebuie să folosească în practică teoria instruirii adulților.

Pentru ca cineva să devină un cadru didactic al adulților trebuie să știe cum învață adulții cel mai bine. Adulții au nevoi și cerințe special și în calitate de elevi în comparație cu copii și adolescenți.

În funcție de posibilități, este mai norocos alegerea specialiștilor de realizare a formărilor profesionale din rândul populației romilor. (de ex. meșteri dulgheri, meșteri zidari, etc.) Cu toate că și ei însuși necesită formare profesională aparte înainte ca ei însuși să învețe, am putea obține totuși mai multe rezultate în cazul grupurilor de acest gen, decât dacă de exemplu am angaja meșteri din anumite școli profesionale.

Urmând exemplul meșterilor de etnice romă, învățătorilor, muncitorilor sociali de origine romă, etc. Pot reprezenta un exemplu de reușită de urmat pentru comunitate pe de o parte, iar pe de altă parte găesc, simt mai ușor formatul, tonul cel mai potrivit pentru transmiterea cunoștințelor. Aceste persoane, desigur, ar avea nevoie de absolvire a unui modul al cunoștințelor fundamentale de pedagogie/andragogie.

În cazul formatorilor ar fi nevoie în orice caz de un trening practic orientat spre motivație-comunicare-gestionarea conflictelor peste terminarea modulului de pedagogie/andragogie prin care ar obține toate acele aptitudini care ar ușura cooperarea lor cu grupuri. Totodată, merită consultat la nivel regional sau local dacă există eventual comunități sau familii de romi cunosc meserii sau „artificii” care sunt eventual vandabile sau pot deveni vandabile (de ex. turnare, crearea de bijuterii, înșirat mărgelile, cusut mărgelile). Aceste persoane pot fi, de asemenea implicate în proces ca meșteri, în cazul în care sunt de acord să-și împărtășească cunoștințele.

4.) *Metode de formare profesională*

Pentru toate acestea este important ca sistemul de formare profesională elaborată romilor să nu consolideze aceste stereotipii care condus la experiențele de eșec. Metoda de instruire frontală oricum nu este prea norocoasă în cazul adulților, iar la grupurile țintă de romi este important ca instruirea să fie interactivă, să fie luate în considerare eventualele păreri, comentarii chiar dacă sunt greșite sau nu sunt legate tocmai de temă în vederea „alinierii”, consolidării sentimentului de a aparține comunității.

De aceea se recomandă „personalizarea” materiei meseriilor alese parcurgând materia deja recunoscută (învățate în școlile profesionale sau la cursuri) atât din punctul de vedere al timpului destinat învățării unor module, cât și din cel al metodelor.

Datorită faptului că trebuie avut în vedere că grupul va funcționa, de asemenea, „ca o supapă de eliberare a frustrării”, dacă funcționează bine, mai ales în prima treime a programului, și dă capacitatea de

scriere a grupului țintă probabil va fi mai scăzută decât nivelul elevilor școlilor profesionale, astfel nu se poate aștepta de la ei să ia notițe sau să învețe din notițe, este necesară acordarea unui timp mai lung însușirii unor module, în caz de nevoie chiar înmulțind acest timp în vederea asigurării însușirii cunoștințelor.

Datorită faptului că probabil experiențele legate de școală s-a asociat cu sentimentul de eșec la majoritatea lor, este foarte important ca programul de formare profesională să nu consolideze aceste sentimente. Este foarte important ca participanții să beneficieze de experiențe de reușită în vederea succesului programului și mai ales pentru ca acestea să nu abandoneze. De aceea este necesar ca așteptările legate atât de timp, cât și performanță să fie la un nivel la care participanții să nu simtă presiune sau faptul că trebuie să corespundă unor așteptări care în viziunea lor sunt imposibile de îndeplinit.

5.) *Motivația*

Datorită faptului că programul de formare profesională solicită un timp relativ lung, este important ca participanții să reziste programului și să nu abandoneze între timp. Pericolul abandonului există, în special, la acei membri ai comunității romilor care trăiesc din muncă ocazională deoarece nu-și pot permite să renunțe la ea de dragul programului.

De aceea se recomandă introducerea unui sistem cu caracter bursier în program prin care participanții beneficiază de sprijin pe parcursul formării profesionale. Aceasta asigură nu numai persistența pe lângă program, ci și poate pune în vigoare un mecanism de reacțiune în funcție de durata programului conform căruia fiecare om primește ușor schimbările pozitive intervenite în calitatea vieții și declanșează o rezistență față de recăderea în calitatea anterioară a vieții. Deci dacă participanții „se obișnuiesc” că dispun de un venit mai mare, permanent și învață să-l gestioneze, să-l împartă, atunci vor fi mai motivați ca această stare să se stabilizeze.

Datorită faptului că acest lucru mărește semnificativ cadrul financiar, este necesară asigurarea existenței de finanțare în cadrul programului. Acesta poate avea, în principu, două soluții:

- Atragerea fondurilor de un volum care acoperă și asta,
- Înființarea unei unități angajatoare care acoperă acest plus de cheltuieli din vânzări.

Cel mai norocos poate este combinarea celor două, în sensul că chiar dacă sprijinul nu acoperă cheltuielile totale ale burselor, unitatea angajatoare le produce. (vezi incubatorul de afaceri).

5.a) *Training de dezvoltare a personalității*

Totodată este norocos introducerea unei sau mai multor treninguri în program, având în vedere atitudinea participanților. Rămânând la motivație, este importantă introducerea unui trening motivațional chiar la începutul programului și eventual repetarea acestuia la un nivel mai înalt la jumătatea programului. Este important, de asemenea, cum am scris și mai devreme, organizarea unui trening cu caracter care consolidează schimbul rolului social al participanților, aptitudinile de comunicare și descurcarea la interviurile de angajare.

5.b) *Mentorat , reprezentanța intereselor*

Elementul de fond al reușitei programului este că participanții nu pot fi lăsați singuri la sfârșitul programului cu faptul că acum se descurcă și singuri cu formarea profesională nou dobândită, ci trebuie urmărit, susținut și integrarea lor pe piața forței de muncă.

În acest caz mentoratul este cel care, în principiu, reprezintă instrucțiune, consultanță, ar însemna sprijinirea unui om care deja se mișcă familiar pe piața forței de muncă și mai mult-mai puțin a reușit să învingă obstacolele apărute pe drumul lui. Ar fi recomandat alegerea acestei comunități de mentori, de asemenea, din rândul comunității romilor, sub conducere profesională. Am putea număra printre avantajele acestei abordări influența bună asupra mentorului ales, pe lângă autenticitate și încredere. Am putea număra

printre eventualele dezavantaje, factori inhibitori faptul că romii cu succes pe piața forței de muncă, integrate în societate au tendința de a nega originea lor.

Reprezentanța intereselor este importantă, mai ales în sensul legal, având în vedere ceea ce am scris mai sus, adică privind discriminarea romilor pe piața forței de muncă. Este important în această privință ca o persoană pregătită să fie la dispoziția comunității romilor care poate să le informeze în fond în privința drepturilor personale, eventualelor prejudicii de drept, totodată chiar le poate însoți la un interviu de angajare, ori pentru a se asigura că nu s-a realizat o discriminare negativă, ori pentru a putea dovedi această afirmație.

Alte mijloace, posibilități

Incubatorul de afaceri – primul loc de muncă

Înființarea unor unități sprijinite la modelul incubatoarelor de afaceri întreprinzătoare unde muncitorii calificați recent pot lucra în schimbul unui salariu pentru o perioadă de timp determinată (1-2 – 2 ani), pot obține experiență de muncă de fond. Unitatea ar exista pe piața ca o întreprindere susținută pentru o perioadă de timp, cu prețuri introductive.

Acesta lucru ar fi necesar pentru că se poate închipui ușor că mulți întreprinzători, respectiv persoane fizice ar avea rețineri față de produsele „fabricate de romi”, dar cu un marketing bun, amplasare bună s-ar putea realiza un avantaj de durată din aceasta pentru comunitatea romilor. Munca valorificării, ar însemna totodată sensibilizarea comunității odată cu vânzare față de o valoare reală, vandabilă produsă de comunitatea romilor, în opoziție marcantă cu întreținerea.

Aici evident apare problema concurenței nelocale soluționarea căreia necesită prevederi de ordin înalt. Echilibrarea deficitului concurențial al „produsului fabricat de către romi” cu ajutorul prețului este un lucru sensibil, care netratat corect ar putea declanșa antipatia comunității întreprinzătorilor locali, „întreprinzătorilor cinstiți”. De aceea aș propune următoarea strategie:

a) De a începe la scară mică, de accentua în mod intens efectele pozitive exercitate asupra comunității în media în fazele muncii de pregătire a deschiderii atelierului/fabricii (asigurarea posibilităților de lucru/obținerii experiențelor pentru romi în loc de sprijinul social, etc.) sau

b) De a valorifica reciproc produsele unul altuia prin organizare interregională, adică se a face acceptate produsele, de a câștiga recunoaștere în țări/regiuni complet diferite. Când întreprinderea se pune pe picioare, acestea pot fi folosite bine ca referințe.

Avantaje:

- Muncitorul calificat recent absolvit nu iese imediat pe piața forței de muncă unde trebuie să se confrunte cu dezavantajul datorat originii prin locul de muncă asigurat, ci

- Acest loc de muncă i-ar asigura posibilitate de trai, planificare pentru o perioadă calculabilă în prealabil, iar după acesta s-au putea descurca mai bine pe piața forței de muncă cu referințe, experiențe.

- Ar genera un efect de multiplicare ca „unitate de formare profesională de ucenici” în cadrul comunității (de ex. fiecare muncitor ar avea un protejat, ucenic) care ar evoca, de asemenea, modelul învățării tradiționale, „în cadrul familiei”.

- Acceptarea la scară largă a produselor realizate de romi – după ce s-a reușit dovada că nu este cu nimic mai rău decât alte produsele asemănătoare, ar rămâne capabilă să facă concurență pe piață din puterile proprii, fără susținere.

- Incubatorul de afaceri ar asigura un loc, un cadru atât pentru realizarea rețelei de mentori, cât și reprezentanței intereselor, de ex. un birou care funcționează în cadrul incubatorului de afaceri ar ajuta în găsirea unui loc de muncă oamenilor de concediat – accesul la mica publicitate, ofertele locurilor de muncă, pregătirea pentru interviul de angajare, întocmirea documentelor doveditoare a pregătirii/experienței de lucru, scrierea CV-lui, etc.

Motivarea întreprinzătorilor

Programele de sprijin de ajutorare a angajării persoanelor în unui loc de muncă de origine romă sau care pornesc cu un alt dezavantaj pe piața forței de muncă (studenții absolvenți recent, cei de peste 45 de ani, etc.) vizează să motiveze angajatorii cu ajutorul unui sprijin financiar acordat întreprinzătorilor pentru angajarea acestor categorii. Un dezavantaj des întâlnit ale acestor programe este că nerestituirea sprijinului este legată de angajarea pe o perioadă determinată, iar după expirarea acestei perioade este mai mult în interesul angajatorului de a concedia angajatul și să angajeze un altul după care primește iar finanțarea.

Astfel aceste programe reprezintă o soluție pe jumătate în privința integrării romilor pe piața forței de muncă pentru că nu se poate efectua schimbarea punctului de vedere, educarea spre muncă în lipsa perspectivei unei raport de muncă pe termen lung. Totodată aceste programe inducă menținerea persoanelor dezavantajate în căutarea unui loc de muncă în categoria celor necalificați deoarece în cazul raporturilor de muncă pe perioadă determinată nu este avantajos întreprinzătorilor să investească în formare profesională din punct de vedere economic.

Acest aspect ar putea prevenit prin faptul că întreprinzătorii nu primesc sprijinul după un anumit angajat, pe o perioadă determinată, ci în funcția persoanelor dezavantajate angajate la momentul dat (de ex. raportând la numărul total în funcție de valoarea adăugată realizată de muncitorii de etnie romă sau în forma de a scădea proporțional cota asigurărilor sociale plătibile după ei, etc.).

În acest desigur trebuie calculat cu perspective mai mari și ar însemna, de asemenea, o anumită diferențiere pozitivă angajaților romi, însă ar reprezenta garanția unei schimbări durabile în privința integrării persoanelor de etnie romă pe piața forței de muncă, totodată asigurând și faptul că generația următoare va crește deja în condiții mai bune și într-o altă concepție, părinții pot menține copiii lor la școală pentru o perioadă mai lungă prevenind astfel reproducerea problemei.

Conferințe, workshopuri pentru absolvenții universităților și studenții de origine romă

Intellectualitatea romă ar fi cea care ar putea face cel mai mult în vederea dezvoltării comunității romilor, însă formarea ei deja este împiedică prin faptul că persoanele de etnie romă care au reușit să termine o școală universitară/universitate sunt dispuși mai puțin să-și recunoască identitatea în speranța unei integrări mai bune în societatea majoritară. Contribuie la acesta evident și faptul că o mare parte din acestea nu a ajuns acolo din familia originară, ci de la părinți adoptivi/instituții care funcționează prin direcția de protecția a copilului.

Independent de acesta, cum arată și exemplul Unității de învățământ cunoscută la Galántá, tinerii de origine romă sunt cei care dispun nu numai de pregătire corespunzătoare, ci sunt cei mai autentici în ochiul comunității.

De aceea ar fi norocoasă adunarea acestor tineri, studenții/absolvenții mai multor universități în cadrul unor conferințe, workshop-uri preconizate ca să se cunoască și să găsească împreună idei în ce mod ar putea promova dezvoltarea comunităților de romi. Astfel ar avea posibilitatea de a cunoaște acele povești de succes care prezintă munca constructivă de comunitate a altor tineri romi. La conferință ar putea cunoaște programele de susținere actuale, posibilitățile de finanțare, iar mai târziu de le susține în mod organizat în întocmirea, pornirea și punerea în funcțiune a proiectelor.

În același mod ar merita adunați superiorii, purtătorii de cuvânt ai comunităților romi în cadrul unei conferințe/atelier regional sau chiar interregional, tot pentru ca ei cunoscându-se între să poată purta o discuție unul cu altul, să formeze idei, să învețe din exemplele lor. Ar putea fi extrem de important și lor cunoașterea diferitelor programe de susținere respectiv ajutorul acordat în întocmirea și realizarea licitațiilor.

Obiective și cerințe

Se poate recunoaște că fără stabilirea exactă a obiectivelor și cerințelor nu putem vorbi despre un proces de instruire-învățare organizat sau eficient, nici din punctul de vedere al grupului și din cel al individului. Se poate experimenta în practică faptul că pe când declararea simplă a obiectivelor există în

documentele învățământului, determinarea exactă a cerințelor (niveluri de obiective) pentru participanții la formare profesională în mod expres apare cu eventualitate. Situația devine mai complicată prin faptul că obiectivul (sistemul) în sine este o categorie cu mulți factori care nu înseamnă numai obiectivele de dezvoltare ale capacităților intelectuale.

Printre acestea se numără, de exemplu:

- independența, spontaneitatea, motivația, participare activă în învățare;
- dorința de obținere a culturii, aspirații de continuare a studiilor, învățare permanentă;
- deschidere spre nou, flexibilitate, creativitate, ingeniozitate, toleranță;
- asumarea riscurilor;
- autonomie, auto-acceptare, autoevaluare;
- învățare disciplinată, perseverență;
- prioritatea gândirii, soluționării problemelor față de învățarea relativ simplă și mecanică;
- cooperare cu alții, capacitate de cooperare.

Obiectivele și cerințele formării profesionale derulate în cadre instituționalizate nu se pot limita deci numai la dezvoltarea capacităților intelectuale prin transmiterea și învățarea materialului de cunoștințe.

Motivația fundamentală a inițiativei de învățare a omului adult, apoi activității lui de învățare este dată de interesul personal și răspunderea individuală. Unul dintre declanșatorii acestuia este mediul social în care trăiește omul și care îl poate ajuta sau împiedica intenția de învățare. Celălalt factor motivațional dominant este voința proprie a individului și dorința lui pentru cunoștințe/carieră care este influențată, în principal, de nivelul de pregătire școlară/profesională.

Omul adult dorește să învețe atunci când sistemul de valori și interesele lui „necesită” acest lucru și este capabil să-și termine studiile cu succes – mai ales dacă se axează pe obținerea unei pregătiri școlare sau calificare profesională concretă – dacă capacitatea lui de învățare corespunde acestora și factorii de voință, respectiv alte condiții (de ex. materiale, familiale, etc.) susțin procesul de instruire-învățare.

Putem considera motivația un punct de plecare la stabilirea caracteristicilor andragogice speciale ale formării profesionale a adulților care în cazul elevului adult joacă un rol mult mai important decât la tineri. Pentru că o parte a tinerilor învață „de nevoie”, de exemplu datorită obligației școlare. Adultul totodată, în general, nu învață „de nevoie”, ci pentru că dorește să știe un lucru pe care încă nu-l știe și este dispus să participe la procesul de predare/instruire-învățare aproape în parte egală cu profesorul.

Se pare că cercul vicios se închide care întreține sărăcia profundă, analfabetismul și dezrădăcinarea culturală, totodată face dirijabil un strat social extrem de vast din punct de vedere politic care, să recunoaștem, facilitează mai mult menținerea acestei situații, decât cea a soluționării ei.

Statutul de minoritate atrage după sine și un statut social mai puțin avantajos în cazul romilor care îngreunează în mod deosebit atât reprezentanța intereselor, cât și mentoratul în învățământ. Prejudiciile sunt dure, care cresc din ce în ce mai mult și fac imposibil efortul individului pentru auto-realizare. Este important de menționat dinamica psihologică a prejudecăților conform căruia prejudecata este o temă generală, dar nedocumentată care este compusă din mai multe adevăruri dovedite, dar fără caracter general. Astfel rolul tutorial impune a sarcină mare pe individ în cadrul comunității, se consideră rom, se angajează la rolul de învățător, totodată se confruntă inevitabil cu prejudecăți.

Nu este întâmplătoare teoria ajutoare menționată anterior, fiindcă în cele mai multe cazuri inerentul vieții minoritare este situația de dezavantaj social care este mai accentuată în comunitatea romilor, decât în cazul altor minorități. Astfel devine elevul persoană ajutoare, respectiv persoana ajutoare elev. Învățământul adulților ca mijloc social se străduiește să obțină siguranța de trai, în mod transpus, și având acest aspect acumularea de cunoștințe practice este primordială, teoria ajunge pe planul al doilea. Este nevoie de mentor, persoană ajutoare pentru obținerea cunoștințelor practice. Astfel este extrem de importantă pregătirea profesorilor în elaborarea metodologiei eficiente care este viabilă numai pe marginea unei infrastructuri bine construită.

Schimbările permanente din lumea muncii arată deficite la mulți angajatori care pot face apel la lipsurile calificării fundamentale profesională. Dobândirea capacităților care fac omul flexibil și mobil (aceste sunt capacitățile cheie) fac posibil participanților la formarea profesională a adulților să se pregătească pentru situațiile schimbate. Pe lângă aceasta adulții deja dezobișnuiți de învățarea organizată fac eforturi mari la cursurile de recalificare și perfecționare să poată urmări materia. De aceea, este evident faptul că trebuie dezvoltate capacitățile de învățare și gândire la cursuri. Pentru toate acestea este nevoie de forme de muncă și metode centralizate pe persoană care declanșează capacitățile corespunzătoare.

Oriunde am căuta soluția, ne confruntăm în mod inevitabil de limite social-politice, politice și de drepturi minoritare., Învățământul adulților ca inițiativă civilă trebuie să se lupte nu numai cu incapacitatea proprie, ci și cu presiunea statului-

S-a propus funcționarea învățământului adulților într-o formă specială, „formă protejată”, la modelul incubatoarelor de afaceri care este o idee încă neelaborată în privința detaliilor, dar foarte modernă. În acest caz este decisivă sprijinul sferei civile, respectiv elaborarea infrastructurii corespunzătoare care asigură avantaje materiale ambelor părți (protejată și protectoare). Principiul contrazice conjunctura economică actuală, conform căreia rapid și mult, însă ascunde în sine posibilitatea înființării unei baze de formare profesională sigură și concisă.

Caracteristicile culturale ale comunității romilor o fac capabilă pentru profesiile ajutoare, sunt sensibile la comunitate, respectiv la problemele individului, iar dacă se ascunde un interes personal, material dacă este posibil, în fond, eficiența lor se intensifică în mod spectaculos. Sociabilitatea lor și puterea lor de convingere depășește cu mult cea a altor minorități, cu toate că remarcăm direcționarea negativă a acestora în toate zilele, cu o influență, conducere corespunzătoare putem obține rezultate palpabile. Aceasta este o formă specifică a mentoratului care susține transformarea celui ajutat în cel care acordă ajutorul, astfel transformă cel inutil în util din punct de vedere social. De fapt aceasta este o realizare mai simplă, neoficială și mai orientată spre om a reprezentanței intereselor care servește drept treaptă către un nivel superior.

Tinerii romi cu studii superioare ar putea reprezenta nucleul sistemului tutorial care oferă soluție pentru cele mai multe probleme de metodologie. Cu toate că sună dur, selecția corespunzătoare este decisivă, nu este permisă scoaterea mentorilor din stratul inferior deoarece nu au valoarea de model în comunitate, modelul este urmat numai dacă acesta se evidențiază într-o privință din cel mediu și dobândirea cunoștințelor, exigența este o caracteristică spectaculoasă de diferențiere, fie vorba despre oricare strat social sau apartenență minoritară.

Este nevoie de o putere extraordinară de formare a comunității pentru a poate schimba în concepția de viață a unei minorități cu un strat așa de vast. În privința acestui aspect organizațiile bisericesti sunt cele mai eficiente, fiindcă bazându-se pe credința în Dumnezeu sunt capabili să schimbe, de asemenea, sistemul de valori ai comunității care are efect asupra modului de viață și astfel asupra calității vieții. Aceste organizații pot fi enumerate, însă este inutil deoarece se bucură de o cunoaștere și recunoaștere generală, activitatea lor lasă urme marcante, dar totodată consolidează inerția învățată a celor dezavantajați social și clatină echilibrul privind principul dau-primesc și așa foarte vulnerabil.

Mai devreme s-a menționat inerția învățată, în astfel de caz omul simte că nu poate face nimic pentru îmbunătățirea situației lui datorită modelelor (preluate) proaste sau experiențelor proaste. Sunt suficiente câteva eșecuri, câteva dificultăți neașteptate sau neobișnuit unde nu mai funcționează strategiile anterioare, în care imaginea de sine se destramă și poate apărea inerția învățată la oamenii cu această tendință. Mai ales, dacă cineva a văzut la părinții lui că nu prea se luptă pentru ei însuși, pentru familie, ci se afundă într-o situație rea, spunând că conducerea nu se află în mâinile lor. Acest sistem de gândire are efect foarte dăunător și asupra modului nostru de viață: dacă ne domină, atunci putem pierde capacitatea noastră de a bucura de viață și de a ne auto-realiza, scopurile și motivația noastră. Datorită faptului că nu avem încredere în noi înșine, așteptăm salvarea din exterior, astfel putem deveni aserviți. Experimentarea repetată a lipsei de control conduce la inerție învățată. Dacă nu avem influența asupra unui lucru, nici nu mai încercăm mai târziu, cu toate că poate condițiile s-au schimbat între timp. De aici rezultă acele gânduri, cum ar fi „Nu mai sunt stăpânul vieții mele”, „Nu pot face schimbări”, „Nu pot să fiu fericit”, „Nu pot fixa obiective”, „XY mă va ajuta”, sau „XY este vinovat pentru toate problemele mele”.

Pentru a putea trece peste starea inerției învățate trebuie să depășim sistemul de gândire și acționare obișnuit, frecvent și peste sistemul nostru de credință. Trebuie să supra arbitrăm dacă nu putem face ceva încă pentru noi înșine sau au apărut posibilități noi între timp. Pentru că închis în sistem nu vom observa greșelile. Aproape că trebuie să ne privim din punctul de vedere al unei persoane externe. Să nu considerăm această structură și acest model unul gata făcut nici dacă părinții noștri erau așa! Acesta nu este un blestem inevitabil, ci ceva care poate fi format în mod flexibil. Putem supraviețui originea noastră și modelele proaste de gândire, putem renaște cu ceva fermitate și curaj. Evident este nevoie de asemenea de o viziune, autocunoaștere reală (în anumite cazuri și ceva ajutor extern) pentru depășirea acesteia și este inevitabil să învățăm să ne asumăm răspunderea pentru viața noastră.

Condiția adaptării flexibile la mediul nostru înconjurător este învățarea. Ne însușim acele cunoștințe și dobândim acele experiențe pe parcursul învățării care provocă o schimbare relativ permanentă în comportamentul nostru. Învățăm regulile de conduită, legarea încălțămintei, cunoștințele istorice, cerințele de curățenie și igienă și am putea continua enumerarea despre tot ce însușim prin învățare pe parcursul vieții noastre de-a lungul unor pagini lungi. În viața de zi cu zi, considerăm învățare, în primul rând, însușirea cunoștințelor și obținerea lor conștientă.

Referentul/profesorul poate preda informațiile în mod corespunzător dacă utilizează limbajul corespunzător. A descoperit, în primul rând, cunoștințele de bază ale elevilor, cultura generală, vocabularul lor și înțelegerea textelor. Pornind de aici încearcă să facă față așteptărilor și să adapteze limbajul cursului la înțelegerea textelor, reprezintă o provocare serioasă de exemplu dacă trebuie să predea cunoștințe de drept. Însă trebuie omise expresiile de specialitate. Singurul mod ca elevii să însușească aceste cunoștințe este dacă cele spuse sunt susținute de exemple concrete și împing metodică învățământului în direcția pragmatismului pentru că cel mai învățăm (și nu uităm) acel lucru pe care îl realizăm și noi.

Principiul de bază a teoriei și practicii atrage atenția cadrelor didactice, în primul rând, asupra faptului că la predarea cunoștințelor trebuie avut în vedere în mod necesar că cunoștințele teoretice și practice sunt la fel de importante, deci nu este indicat deloc să se pună accent pe o categorie sau alta. Recomandarea centrală a principiului de bază se referă parțial la faptul că fiecare cunoștință teoretică de învățat trebuie susținută cu cazuri practice, cu elemente practice importante (căci practica generează reprezentări mai precise, mai colorate și mai bogate în elemente pe de o parte, iar de altă parte scopul final este aplicarea), parțial la faptul că fiecare materie de învățământ cu caracter practic trebuie să facă cunoscut fondul teoretic (pentru că în lipsa acestuia nu putem vorbi despre o aplicare eficientă). Principiul fundamental a unității teoriei și practicii nu ne îndeamnă să începem instruirea cu cunoștințe teoretice sau practice, în cazul în care ordinea învățării teoretice și practice poate varia în funcție de domenii de specialitate sau de teme. Scopul final însă este evident: aplicarea independentă, cu succes cu caracter creativ.

Importanța feedback-ului teoriei învățării se bazează pe acea relație importantă de învățare-psihologie care se prezintă între eficiența procesului de instruire-învățare și măsura eficienței – care se arată în diferitele etape ale procesului – cunoscută de către participanți în cadrul procesului. Cercetările de învățare-psihologice au dovedit, de asemenea, că calitatea corespunzătoare a procesului de învățare poate fi asigurată (respectiv mărită) numai dacă atât cadrul didactic, cât și elevii se informează din când în când (periodic) despre rezultatele prealabile ale activității lor (de instruire, respectiv de învățare), despre eficiența acesteia, respectiv despre caracterul și calitatea rezultatelor, despre concordanța între obiectivele fixate (sau standarde stabilite) în prealabil și rezultatele concrete realizate, respectiv despre măsura acestei concordanțe.

Informațiile de feedback referitoare la rezultatele instruirii-învățării sunt necesare atât cadrelor didactice, cât și elevilor pentru că numai astfel pot reorganiza, pune pe baze noi, completa cu elemente strategice neaplicate anterior și înnoi în mod continuu activitățile lor speciale. Astfel cadrele didactice pot regândi mai oportun cum să procedeze din punct de vedere didactic în următoarele secvențe în posesia informațiilor exacte referitoare la performanțele de învățare ale elevilor, adică la calitatea procesului de instruire organizate de ei, la eficiența momentană care se prezintă în secvența dată (ce metode și proceduri să utilizeze, ce situații de învățare să creeze, ce materiale didactice să aplice, ce conținut să selecteze, etc.).

Însă pe de altă parte elevii pot aplica pe de o parte modalități noi, tehnici alternative, practici mai variate și orar mai bun în privința activității lor de învățare, iar pe de altă parte pot consolida interesul,

atenția, silința lor. În privința procesului de învățare trebuie ținut seama deci de faptul că cunoașterea, conștientizarea și confirmarea măsurii performanțelor de învățare (calității de obținere a obiectivelor fixate) într-un mod, dar cât mai exact are efect pozitiv în mod expres asupra eficienței activității desfășurate de către cadrul didactic și elev, respectiv asupra eforturilor de instruire și învățare.

Învățarea indică pe de o parte un proces, pe de altă parte un product. Caracterul procesului de învățare se bazează pe faptul că cuprinde o serie de operațiuni, acțiuni și multe întâmplări interioare, respectiv stări psihice. Învățarea ca proces deci presupune un activism psihic intensiv din partea elevului, și acesta obligă evident cadrul didactic să organizeze și să reglementeze învățarea astfel, încât să îndemne elevul la implicare, la depunerea de eforturi, la soluționarea sarcinilor cu cât mai multă implicare de sine. Fiecare strategie didactică în parte este delimitată de obiective, sarcini, principii fundamentale pedagogice stabilite, reflectări de psihologia învățării, respectiv de elementele teoriei învățării. Reprezintă o particularitate a strategiilor faptul că la obiectivele și sarcinile de învățare elaborate, la principiile de bază și concepțiile luate în considerare întotdeauna se leagă un ansamblu de stiluri, metode și proceduri de învățare, respectiv un sistem al situațiilor și tehnicilor specifice de instruire-învățare. De aici rezultă faptul că strategia garantează o anumită stabilitate a procesului de învățare, atât din punct de vedere epistemologic, cât și metodologic.